

CIJIKILO CA CIFUCI CA ANGOLA

KANGONDE WALIPWILA

2023

13
ANOS
2010-2023

VERSÃO EM COKWE

Nemini Jus Ignorare Conceditur

Niumwe matela kuleula Wana.

AKWA KUSONYEKA

USONGWELO	CIJIKILO CA CIFUCI CA NGOLA Kangonde Walipwila
MWENE	Cota ca Ujikilo
CIPATHULO CA USONEKESO	Lexdata – Sistemas e Edições Jurídicas, Lda.
KANGONDE	1. Kangonde Kasambano 2023
KUCIZA	500 Ikuma
ULINGILO WA MUSHIMBI	Imprensa Nacional – E.P.
UTHULIKILO MUSHIMBI	11570/2023
ISBN	978-989-8880-33-8

Cizavu ca mikakaji wa ilumbunushi | Grupo Técnico de Tradutores

Cilulamiso wa mikakaji | Coordenador Técnico: José Pedro

Thuminyi wa ulumbunwiso | Gestor de Tradução: Domingos Vaz

Ilumbunushi | Tradutores: Daniel Peres Sassuco e Enoque Sapalo Caiombo

Katalilo

Malimi amucifuci cethu, ngwe nyi malimi eswawo, kakwalumuka nyi kusokoloka mu shimbu lyeswe. Mweswawo matanga ulumbunwino wa Cijikilo ca Cifuci ca Ngola, mu limi lya Cokwe, mawana maliji amwe apwa kucilumuna mu usolwelo wa Leshiku, Mofolojiya, Shindatika, Semandika nyi Fonolojiya. Alyoze, ulumbunwino uno unasoloka, mu shimbu lya ufumbuwiso wapwanga kulingiwa mu ulemu unji wa katalilo wa mucipathulo ca Linguística.

Nota

As línguas nacionais, como qualquer língua, estão em constante transformação e evolução. Ao ler a tradução da Constituição da República de Angola na Língua Cokwe, o leitor poderá encontrar vocabulário e/ou construções fráscas que já tenham sofrido mutações ao nível lexical, morfológico, fonológico e sintático. Contudo, a tradução apresentada, na presente data de publicação, foi realizada com o máximo rigor linguístico.

CIJIKILO CA CIFUCI CA NGOLA

KANGONDE WALIPWILA

2023

VERSÃO EM COKWE

MALIJI AUPUTHUKILO

Ujikilo wa Cifuci hiwuputhuka mu kusokoka ca Ngola, mukakweji wakutathu mumwaka wa 1975, mukuthwama caha mujila ya kuthathuka, nyi kukola muilinga nyi yakukolesa mbunga nyi cifuci.

Ujikilo wa Cifuci, mumatangwa wano, tunawunyingika ngwe Citalilo camwaka wa 1992, haize yakashiwile ku Bisese (Kuva, 1991), kuneha unji wa yokota ya malinjekela nyi cela cakusakula, ngwe milali ya watha wamalinjekela.

Hakeshi kuvulama kucilumuka ca yuma yeswe ya myakhulula, kuthwala ha cacijikilo wa Cifuci, citanga cahyana yeswe hakuthathuka ca Cifuci cili ca kakweji wa Kamoxi mumwaka wa 2010 ha kutayiza mumbunga Cijikilo cNgola, cize thunakalakanaco hapwila.

Cijikilo ca 2010 cashinakenya Nguvulu wa mwNgola, mukuthacikiza ca unji wa ishina ya Nguvulu wa ndemokalashiya nyi wana, mu vumbi lya ulemu wa muthu nyi mu kuzanga ca mbunga, mu uthungilo wa cifuci ca sambukila, wendelo, ululi, vumbi, sambukila, kulikata nyi kuthathuka caco.

Cijikilo ca Cifuci ca Nguvulu mweswawo capwile wikha cikundo calumbununa uhandu wa malinjekela. Cijikilo cili, shimbu khanda, cizavu ca mbunga, cize calumbununa manyonga eswe akuyula mbunga nyi athu eswe kuthwala ma itanga, manyonga, yako, kulitalatala, kulithwaminyina nyi ikwo mu ishina ya Nguvulu wa wana.

Hakupwa manyonga a mbunga a cifuci, ulingilo wa shimbi jaco wapwa ukoleso wa ipathulo, cipwe yipwe ya uzange wa mbunga cipwe alipwila, Cota ca Cijikilo capwa phundu lye nguji lya umwenene mkwendesa Cifuci.

Cota ca Ujikillo, hakupwa ca ndonda ya wanangana cinatambe hakaci kayota yaKangana, Cota cize cikwete ulemu wa ushililo wa Cijikilo ca Cifuci, kafunga ka Nguvulu wandemokalashiya nyi wawana, nawa wana ya uthusukilo, nyi uhashi wa shindakenyo.

Cota ca Ujikillo hisongoko cipwe shinoho cocene, alyoze cili cikwata ca kufungila ce Cijikilo, ulingilo waco nyi shindakenyo yaco.

Kulumbunuka ca cipathukilo ca Ujikillo kucasulilile haulingilo waco wa yuma yakumunehena, alyoze nawa, capwa "kakundwizo waisoneko ya Ujikillo", mba hakuthwala ca mana a uNguvulu a mbunga, nyi undenda wa athu eswe, unji wa haisoneko yeswe, shimbi nyi mitambi, yakundakenya, kucako ca Cijikilo, kucinga, Keshika, kusokoloka ca cako ca Ujikillo. Cenaco kufamanyisa cisoneko cino.

Kufumanyisa ca Cijikilo cino ca 2010 cinakapwa cinakapwa kucilumuna ilita yaha mu Shimbi 18/21, ya kakweji ka Cimbejimbeji, mu uhashi wa Ukindukilo uvundangenyonyo wa shimbi, kukunga maliji aLex Mater muCijikilo umuwikha, mumu hanga cipwe kujiwana kawashi ka shimbi kulingila kuli akwa mana a Ululi wa Ujikillo.

Hakusulisa, cisonekeno calipwila, cize hicapwa kutwala ku cikuma, cili kusoneka cetu cikephe tunaneha mumu wakuwahilila nyi kwiwulula unji wa 12 yamyaka wa Cijikilo ca Cifuci cNgola 2010.

Luwanda, 05 wakasambano mu 2022

Laurinda Prazeres Monteiro Cardoso, Ngaji Waluthwe Mwanangana wa Cota Ca Cijikilo ca Cifuci ca Ngola.

KWALULA

CIJIKILO CA CIFUCI CA NGOLA

ULUMBUNWISO	17
USONGWELO I	
ISHINA YASHINDAKENYOS	19
Ndongo 1 (Cifuci ca Ngola)	19
Ndongo 2 (Nguvulu wa Wana nyi Ndemokalashiya)	19
Ndongo 3 (Wanangana)	19
Ndongo 4 (Ulingilo wa Watha wa Malinjekela)	20
Ndongo 5 (Ululamiso wa Cifuci)	20
Ndongo 6 (Ulemu wa Cijikilo nyi Ushimbikilo)	20
Ndongo 7 (Cako)	21
Ndongo 8 (Nguvulu wa Wikha)	21
Ndongo 9 (Wakilo)	21
Ndongo 10 (Nguvulu wa Ufulyelo)	21
Ndongo 11 (Sambukila nyi Ufungilo wa Cifuci)	22
Ndongo 12 (Usendo nyi Ifuci ya Haze)	22
Ndongo 13 (Ululi wa Ifuci Yeswe)	23
Ndongo 14 (Ikumba ya Ulambala nyi Uputhukilo wa Ulingilo)	23
Ndongo 15 (Mavu)	23
Ndongo 16 (Upite wa Mavu)	23
Ndongo 17 (Izavu ya Malinjekela)	23
Ndongo 18 (Inyingi ya Cifuci)	24
Ndongo 19 (Malimi)	25
Ndongo 20 (Mbonge ilemu ya Cifuci ca Ngola)	25
Ndongo 21 (Ilinga ya Shindakenyio ya Nguvulu)	25

CIJIKILO CA CIFUCI CA NGOLA

USONGWELO II

WANA NYI ILIKA YA SHINDAKENYO	26
--	----

KAPITHULU I

ISHINA YAWUNJI	26
Ndongo 22 (Cishina ca Unji wa mbunga)	26
Ndongo 23 (Cishina ca Ukwaciso)	27
Ndongo 24 (Unji Wahyana)	27
Ndongo 25 (Thunjize nyi Ilambala)	27
Ndongo 26 (Ukungami wa Wana nyi Shindakenyo)	28
Ndongo 27 (Phanda lya Wana, Uthusukilo nyi Uhashi)	28
Ndongo 28 (Ulemu wa Ungaji)	28
Ndongo 29 (Kutaijiwa ku Wana nyi Usophelo waco)	28

KAPITHULU II

WANA, UTHUSUKILO NYI UFULYELO WASHINDAKENYO	29
Ndongo 30 (Wana Ca Mwono)	29
Ndongo 31 (Wana Ufungiwo Uthu)	29
Ndongo 32 (Wana ca Cinyingi, ca Usweko nyi Yuma yalwaji)	29
Ndongo 33 (Ukinjikilo wa Kuzuwo)	29
Ndongo 34 (Ukikinjilo wa Usendo nyi wa kulihanjikisa)	30
Ndongo 35 (Usoko, Umbaciso nyi Wana)	30
Ndongo 36 (Wana ca Wendelo caMujimba nyi Ufungilo Uthu)	30
Ndongo 37 (Wana nyi Njize ja Ikwata ya Ilambala)	31
Ndongo 38 (Wana haUputhukilo waMingoso)	31
Ndongo 39 (Wana kulhela)	32
Ndongo 40 (Wendelo wa Uhanjikilo nyi wa wMaliji)	32
Ndongo 41 (Wendelo wa Umwenemwene, wa Ufulyelo nyi wa Ulembelo)	32
Ndongo 42 (Ukwaciso wa Mana)	33
Ndongo 43 (Wendelo waUlingilo waYako nyi Mana)	33
Ndongo 44 (Wendelo ca Isonyekeno)	33
Ndongo 45 (Wana ca Kuhanjeka nyi Kulumbulwola aMalinjekela)	34
Ndongo 46 (Wendelo waZuwo, Wendanganyi nyi Uthuthumbo)	34
Ndongo 47 (Wana cakulikungulula nyi caUshishikilo)	34
Ndongo 48 (Wana Cakukunguluka)	34
Ndongo 49 (Wana ca Yikungulwila ya Milimo)	35
Ndongo 50 (Wana ca akwa kukala Mafuto)	35
Ndongo 51 (Wana Cakuhona Kukalakala)	35
Ndongo 52 (Kulingila mu Mwono wa Mbunga)	36
Ndongo 53 (Unjililo ha Watha Wambungu)	36
Ndongo 54 (Uhashi wakusakula)	36
Ndongo 55 (Wendelo wa Cijikilo wa Izavu ya Malinjekela)	37

CIJIKILO CA CIFUCI CA NGOLA

Ndongo 56 (Uhashi waNguvulu)	37
Ndongo 57 (Utepululo caWana, Uthusukilo)	37
Ndongo 58 (Umanwino hanji ukashiwo wawana, kuliselelela nyi itanga)	37
Ndongo 59 (Kukanjisa fetu lya kufa)	38
Ndongo 60 (Kukanjisa kuthumuna nyi kulamba cahyana)	38
Ndongo 61 (Ungwalwe wakangana)	38
Ndongo 62 (Kuhona kwalumuna Khekhe)	39
Ndongo 63 (Wana ca akwa akwa kukashiwa ca mukamenga)	39
Ndongo 64 (Ukwiko wa wendelo)	39
Ndongo 65 (Ushililo wa Shimbi wa Ungalwi)	39
Ndongo 66 (Njize lya lukhaso Cinyingi Ufungilo)	40
Ndongo 67 (Uhashi Usopheso Milonga)	40
Ndongo 68 (<i>Ucela wa Ungalwi</i>)	41
Ndongo 69 (<i>Ucela wa Itanga</i>)	41
Ndongo 70 (Ucijiso nyi Khumanyisa)	41
Ndongo 71 (Wana wa Usweko)	42
Ndongo 72 (Wana wa Kusophewa wa Ululi nyi Kulita)	42
Ndongo 73 (Wana wa Kwita, Kwambulula, waKuhamika)	42
Ndongo 74 (Wana wa Cilinga ca Mbunga)	42
Ndongo 75 (Uhashi wa Nguvulu nyi Izavu Ikwo ya Mbunga)	42
KAPITHULU III	
WANA NYI ILIKA MINGOSO, YAMBUNGA NYI YAYAKO	43
Ndongo 76 (Wana wa Milimo)	43
Ndongo 77 (Uhindikilo nyi Ukindukilo ca Mbunga)	43
Ndongo 78 (Wana wa Mukwa Kulya)	44
Ndongo 79 (Wana wa Ulongeso, Ku Yako nyi Khonda)	44
Ndongo 80 (Wanuke)	44
Ndongo 81 (Ukweze)	45
Ndongo 82 (Ushinakaji)	45
Ndongo 83 (Akwa Utonji)	45
Ndongo 84 (Thujita Akhulu nyi Thujita yaUkhule)	46
Ndongo 85 (Wana ku Ihela nyi kuMwono Upema)	46
Ndongo 86 (Izavu wze athwama mu ifuci ya Ilambala)	46
Ndongo 87 (Ithwa Yashakhulu, Yako nyi Utota)	46
Ndongo 88 (Kulika ca Kukunga)	47
USONGWELO III	
ULULAMISO WA MINGOSO, WAMBONGO NYI KATALILO	47
KAPITHULU I	
I ISHINA YAWUNJI	47
Ndongo 89 (Ishina ya shindakenyo)	47

CIJIKILO CA CIFUCI CA NGOLA

Ndongo 90 (Ululi wa Mbunga)	47
Ndongo 91 (Uphacikilo)	48
Ndongo 92 (Ipathulo ya Mingoso).....	48
Ndongo 93 (Ikhasha ya Mbunga).....	48
Ndongo 94 (Ikumba ya Nguvulu).....	48
Ndongo 95 (Uzukiso wa mbunga).....	49
Ndongo 96 (Uzukiso wa Ilambala).....	49
Ndongo 97 (Uhoneso wa Ulamwiso wa Uswana wa Ipale).....	50
Ndongo 98 (Wana waMavu).....	50
KAPITHULU II	
USOLWELO WAMBONGO NYI KATALILO	50
Ndongo 99 (Usolelo waMbongo)	50
Ndongo 100 (Cikhasha Cilemu ca Ngola)	50
Ndongo 101 (Uwelelo waKatalilo)	51
Ndongo 102 (Ipale).....	51
Ndongo 103 (Kukungiwa calipwila)	51
Ndongo 104 (Mbongo yalukalalisa Nguvulu).....	52
USONGWELO IV	
ULULAMISO WA WATHA WA NGUVULU	52
KAPITHULU I	
SHINA YA UNJI I	52
Ndongo 105 (Ndonda ja Wanangana)	52
Ndongo 106 (Utongwelo wa Mwanangana wa Cifuci nyi Akwa Kuhakwila Mbunga muZuwo lya Malinjekela)	53
Ndongo 107 (Uthuminyino Wakulisakwila)	53
Ndongo 107-A (Kulisonekesa kucela cakusakula).....	53
KAPITHULU II	
CITHWA CAULINGILO WANGULU	53
Ndongo 108 (Ciyulo ca Nguvulu nyi Watha Wenyi).....	53
Ndongo 109 (Cela cakusakula)	54
Ndongo 110 (Usakwilo, Kusakulwisako nyi Ukwiko).....	54
Ndongo 111 (Utaizo wa Majina)	55
Ndongo 112 (Shimbu ya kulingiwa wa cela cakusakula)	55
Ndongo 113 (Ciyulo).....	55
Ndongo 114 (Uzuke).....	56
Ndongo 115 (Kulishinga).....	56
Ndongo 116 (Kulithuna Ushimbulo).....	56
Ndongo 116-A (Kukwacilila Ulingilo kuSongo lya Wanangana).....	56
Ndongo 117 (Uthulikilo wa Cijikilo)	57
Ndongo 118 (Lusango ku Cifuci)	57

CIJIKILO CA CIFUCI CA NGOLA

Ndongo 119 (Uhashi ngwe Thuminyi wa Cifuci)	57
Ndongo 120 (Uhashi ngwe Watha wa Ilingilo)	58
Ndongo 121 (Uhashi mu Usendo nyi Ifuci ikwo)	59
Ndongo 122 (Uhashi ngwe Cithunda wa Maswalale)	59
Ndongo 123 (Uhashi mu Ikuma ya Ufungilo wa Cifuci)	60
Ndongo 124 (Usolwelo wa Shimbi muZuwo lya Malinjekela)	61
Ndongo 125 (Milali wa yilinga)	61
Ndongo 126 (Ushimbikilo wa Wanangana mu shimbu likephe)	62
Ndongo 127 (Ufuciso wa Ungalwi)	63
Ndongo 128 (Uthunyi wa malinjekela wa Mwanangana wa mucifuci)	63
Ndongo 129 (Usosolwelo wa Mwanagana wa Cifuci)	63
Ndongo 130 (Uwashi wa Cihela)	64
Ndongo 131 (Mwanangana Kambungu)	65
Ndongo 132 (Usalakanyi wa Mwanangana wa mu Cifuci)	65
Ndongo 132-A (Usalakanyi wa Mwanangana Kambungu wa mu Cifuci)	66
Ndongo 133 (Uthathukilo wa Myanangana Akhulu)	66
Ndongo 134 (Cikungulwila Ca Milophu)	67
Ndongo 135 (Cikungulwila ca Cifuci)	67
Ndongo 136 (Cikungulwila ca Ufungo wa Cifuci)	68
Ndongo 137 (Ilinga ya Milpho a Nguvulu nyi Milophu)	69
Ndongo 138 (Kulisela)	69
Ndongo 139 (Uhashi wa Malinjekela)	69
Ndongo 140 (Uhashi wa Uvulumunyi)	70

KAPITHULU III

CITHWA CASHIMBI	70
Ndongo 141 (Ulumbunwiso)	70
Ndongo 142 (Uthungiwo)	70
Ndongo 143 (Uswolelo wa Kusakula)	70
Ndongo 144 (Kujingiwa ca Kusakula)	71
Ndongo 145 (Kuhona Kusakulwisa Hanji Kukwika)	71
Ndongo 146 (Utaizo majina)	72
Ndongo 147 (Kupwa ca Uthumino)	72
Ndongo 148 (Uputhukilo nyi Songo lya Watha)	72
Ndongo 149 (Kulisela)	72
Ndongo 150 (Wana)	73
Ndongo 151 (Kupathula ca ushimbulo, nyi usalakanyi wacisuho)	74
Ndongo 152 (Kulithuna nyi Kutokesa ca watha)	74
Ndongo 153 (Usalakanyiso wa Mbwikha)	75
Ndongo 154 (Yikwiko)	75
Ndongo 155 (Ululamiso wa Mucima)	76

CIJIKILO CA CIFUCI CA NGOLA

Ndongo 156 (Cota Calindulula)	76
Ndongo 157 (Yihanda Ya Ushimbikilo)	77
Ndongo 158 (Phinji wa Kulingiwa)	77
Ndongo 159 (Ithusulo)	77
Ndongo 160 (Uhashi wa Ululamiso)	77
Ndongo 161 (Uhashi wa Malinjela nyi Ushimbikilo)	78
Ndongo 162 (Uhashi wa Utalilo nyi Katalilo)	79
Ndongo 163 (Uhashi mu Usendo nyi Ndonga Jikwo)	80
Ndongo 164 (Cikhasha Phundu wa Uhashi wa Shimbikilo)	80
Ndongo 165 (Kunangika Calipwla wa Uhashi wa Ushimbikilo)	81
Ndongo 166 (Milali ya Ilinga)	82
Ndongo 167 (Uputhukilo wa Ushimbikilo)	83
Ndongo 168 (Uputhukilo wa Phunga ya Cifuci)	83
Ndongo 169 (Utaizo)	84
Ndongo 170 (Uthusukilo wa Ushimbikilo)	84
Ndongo 171 (Uhunano wa Tutongwelo Thwamilimo thwa Ushimbikilo thwa Ilingilo)	84
Ndongo 172 (Uhunano wa tutongwelo thwa Shimbi ja ushimbikilo ja Wanangana)	85
Ndongo 173 (Ilika ya Sambu)	86

KAPITHULU IV

CITHWA UNGAJI	86
Ndongo 174 (Ulingilo wa Ungaji nyi ululi)	86
Ndongo 175 (Usokokelo wa Yota)	87
Ndongo 176 (Usolwelo wa Ungaji)	87
Ndongo 177 (Upathwilo wa Yota)	87
Ndongo 178 (Kulipwila ca Uthumino nyi caMbongo caYota ya)	88
Ndongo 179 (Ngaji)	88
Ndongo 180 (Cota Cakangana)	88
Ndongo 181 (Cota Ca Ujikilo)	89
Ndongo 182 (Cota Ca Mbongo)	90
Ndongo 183 (Cota Cakangana caMaswalale)	90
Ndongo 184 (Cikungulwila Cakangana ca Ungaji)	90
Ndongo 185 (Kulilingila caMilimo)	92
Ndongo 186 (Uhashi)	92
Ndongo 187 (Uthathukilo)	92
Ndongo 188 (Wana)	93
Ndongo 189 (Nganda ya Shimbi ya Cifuci)	93
Ndongo 190 (Cikungulwila Cakangana Ca Ungaji wa Mbunga)	94
Ndongo 191 (Nganda ya Ungaji wa Maswalale)	94
Ndongo 192 [Kukumika]	95
Ndongo 193 (Uhashi wa kuhakwila)	95

CIJIKILO CA CIFUCI CA NGOLA

Ndongo 194 (Uhashi Uhakwilo)	95
Ndongo 195 (UHINGA wa Wana wa Ungaji)	95
Ndongo 196 (Ulamwino wa Mbunga)	96
Ndongo 197 (Usophelo wa Sambukila)	96
USONGWELO V	
UTHUMINYINO WA MBUNGA	96
KAPITHULU I	
ISHINA YA UNJI	96
Ndongo 198 (Manyonga nyi Ishina ya Shindakenyo)	96
Ndongo 198-A (Ukungami)	96
Ndongo 199 (Kululama ca Uthuminyino wa Mbunga)	97
Ndongo 200 (Wana nyi Uhashi nyi wa Thuminyi)	97
Ndongo 200-A (Uthuminyino waMucima wa Nguvulu)	97
Ndongo 201 (Uthuminyino wa Cihela wa Nguvulu)	98
KAPITHULU II	
UFUNGILO WA CIFUCI	98
Ndongo 202 (Lufumbo wa shindakenyo wa Ufungilo wa Cifuci)	98
Ndongo 203 (Wana ca Ufungilo Ulamwino)	99
Ndongo 204 (Kupwa ca Uhone wa Ujikilo)	99
Ndongo 205 (Kutepulula Ilinga ya Wana)	99
KAPITHULU III	
ULAMWINO WA CIFUCI NDUNDO JA THUJITA	99
Ndongo 206 (Ulamwino wa Cifuci)	99
Ndongo 207 (Ndundo ja Thujita amwNgola)	100
Ndongo 208 (Ulamwino wa Cifuci nyi Milimo ya Uswalale)	100
KAPITHULU IV	
SHINDAKENYO WA SAMBUKILA NYI THUPOKOLA	100
Ndongo 209 (Uhashi wa Ukulungunga)	100
Ndongo 210 (Thupokola thwaCifuci)	100
KAPITHULU V	
KATALILO CA UFUNGO WA NGUVULU	101
Ndongo 211 (Katalilo ca Ufungilo wa Nguvulu)	101
Ndongo 212 (Ndonda ja Mana nyi Ufungilo wa Nguvulu)	101
KAPITHULU VI	
MUKWANGANDA YA ULULI	101
Ndongo 212-A (Mukwanganda ya Ululi)	101

CIJIKILO CA CIFUCI CA NGOLA

USONGWELO VI	
CITHWA CA CIHELA	102
KAPITHULU I	
ISHINA YA UNJI	102
Ndongo 213 (Ndonda ja Uthusukilo wa Watha wa Cihunda)	102
Ndongo 214 (Cishina ca Uthusukilo haCihunda)	103
Ndongo 215 [Kukumika]	103
Ndongo 216 (Uhashi wa Utalikiya wa Ihunda)	103
Ndongo 217 (Utalikiya wa Ihunda)	103
Ndongo 218 (Ihanda ya Utalikiya wa Ihunda)	104
Ndongo 219 (Atribuições)	104
Ndongo 220 (Ndonda ja Utalikiya)	104
Ndongo 221 (Kuzuka wa Uthuminyino)	105
Ndongo 222 (Ukwaciso nyi Usendo)	105
KAPITHULU II	
IPATHULO WATHA WA YIYULO YA YACAKO	105
Ndongo 223 (Unyingikiso)	105
Ndongo 224 (Myatha ja akwa Yako)	106
Ndongo 225 (Uhanyino, Uhashi nyi Ululamiso)	106
USONGWELO VII	
UHASHI CIJIKILO NYI UTALILO NYI UJIKILO WA UJIKILO	106
KAPITHULU I	
KTALILO WA UJIKILO	106
Ndongo 226 (Ujikilo)	106
Ndongo 227 (Kumbululo lya Katalilo)	106
Ndongo 228 (Katalilo wa Ukanyamiso wa Ujikilo)	107
Ndongo 229 (Kumbululo lya Katalilo lya Ukanyamiso)	107
Ndongo 230 (Ulemu)	108
Ndongo 231 (Kumbululo lya Katalilo wa Uswekelo)	108
Ndongo 232 (Kusweka ca Uhengeso wa Cijikilo)	109
KAPITHULU II	
KUHILUKILA CA KUSONYEKA WA CIJIKILO	109
Ndongo 233 (Uputhukilo wa Italilo ya Isonyoka)	109
Ndongo 234 (Utaizo nyi Utetekelo)	109
Ndongo 235 (Njize ja Shimbu)	109
Ndongo 236 (Njize Lya Ikwata)	110
Ndongo 237 (Njize lya Ususumuku)	110
USONGWELO VIII	
MALJI ASULAKO NYI ATUMASHIMBU	110
Ndongo 238 (Uputhukilo Washimbu yaco)	110

CIJIKILO CA CIFUCI CA NGOLA

Ndongo 239 (Shimbu ja Shimbi jikulu)	111
Ndongo 240 (Zuwo lya Malinjekela)	111
Ndongo 241 (Mwanangana wa Cifuci)	111
Ndongo 241-A (Kusoloka Hakusoneka Cakusakula).....	111
Ndongo 242 (Utajjilo wa Wajikiza wa Utalikiya waMembo)	111
Ndongo 243 (Kutongola Calipwila ca Ngaji aMucikungulwila)	112
Ndongo 244 (Khekhe)	112
WEZELO I	
MBANDELA YACIFUCI	113
WEZELO II	
CINYINGI CA CIFUCI	114
WEZELO III	
MWASO WACIFUCI	115

CIJIKILO CA CIFUCI CA NGOLA

ULUMBUNWISO

yethwe, mbunga a mwNgola, ha kupwa ca akwa kuhakwila mbunga jethu, akusakula mucela kakweji wa Kamoxi, mu mwaka wa 2008;

Thunanyingika ngwo cela ca usakwilo mu uselo wa shimbu ca yako ya uthusukilo wa undvungo, uze wapwile ku utambika mu tangwa lya 11 wa Kutathu mu mwaka wa 1975, mwakwa uze unakanjila Cijikilo citangu ca cifuci mu myakhulula wa mwNgola, mu thaci ja unangikino wa uzundamino wa mbunga eswe waze anakwacisa Wanangana wa Cifuci cNgola;

Mu kutambika, mu cikuma ca usakwilo wa mbunga wa thaci mu cikuma ca ndongo 158., mu Shimbi wa Ujikillo wa mwaka wa 1992, Wanangana ulemu wa ushimbulo wa ulingilo wa utaizo wa Cijikilo ca Cifuci cNgola; Thwataiza unene wa ulemu wa Undvundo wa Wanangana mu usakulo wa Shimbi utangu, shindakenyo wa Nguvulu nyi mbuga a mwaNgola Mu utalilo wa Cijikilo ca Cifuci cNgola calitela mu unji wa shimbi wa ulambilo wa mbunga eswe a mwaNgola, utangu, mu ushimbulo wa uzuke wa cizavu ca waze apwile kusa undvungo, mu uhasa wa uthusukilo wa undvungo, mu ulemu wa Nguvulu, shimbu likwo, mu uthathukilo wa Ngola, umwe Nguvulu wa Ulili wa Wana wa mbunga wa ulili;

kutambika ca thulamba thwethu, mu kwita ca mana nyi cako myakhulula yiwikha, ca usemukino wa yako uze wakutohwesa ukungulwila wethu;

Kutambika ca uhashi wa ikuma ca cako ca Akwa Afrika, cyilai ca cako cethu cNgola;

CIJIKILO CA CIFUCI CA NGOLA

Mu uzalilo wa cako ca usulilo nyi mu usendo wa cako ca ulili wa kusokoloka;
Mu kusakula ca cifuci, kukwika ca usendo wa unji mu upwiso kuthungiwa ca ululi wa athu eswe mu uvumbikilo wa mwono wa ululi wa unji wa ulemu wa athu;

Mu kweuluka ca Cijikilo cino cinasolola mu kukumisa ca ujikilo unakaputhukila mu mwaka wa 1992, nyi mu utaijilo, mu Cota ca Mbunga, wa Shimbi yamifunda 12/91, uze unakapwa usambisa mu ndemokalashiya wa unji wa izavu ya malinjekela, ku shindakenyo wa wana wandeselo wa ushishikilo wa mbunga nyi mu cyilai ca mingoso wa cilaka, mu Shimbi wa utalilo wa Ujimkilo mu mifunda 23/92;

Kutaiza ca ufumbunwiso wa ikuma nyi yako nyi ishina yashindakenyo wa Uthusukilo, Wanangana nyi ucingo wa Nguvulu wa ndemokalashiya wa Wana, mu unji wa kuhanjika ca ululamiso wa malinjekela wa uhandununo nyi kulitela ca watha wa Ndonga wa Wanangana, wa cipathulo ca mingoso wa palasa nyi mu vumbi wa shindakenyo wa muthu, wana wa uthusukilo wa ushishikilo wa muthu, uze wakunga yilai ya mana akundamisa nyi alingiwa Cijikilo cino;

Thunanyingika ngwo Cijikilo ngwe cino, mu unji wa ishina, mu mashimbi jize janjiliwamo, ulemu unene wa unji wa mbunga nyi cikuma cilemu ca usokolokelo wa Nguvulu nyi mbunga;

Thwalikolweza mu umwenemwene, hakulinga ceswe nyi vumbi lya Cijikilo, hakucimbwila hanga cako caco cipwe maphanda a ufumbo wa mbunga, wa izavu ya malinjekela nyi mu unji wa mbunga a mwNgola;

Nawa, mu utambikilo wa thulamba, mu kuvumbika ca phwo mweswe nyi lunga mweswe yoze wafile hanga alamwine cifuci mu undvungo;

Thunafulyela mu usuko wa mbunga a mwaNgola, sambukila, mu kwanuna, mu ulamwino, mu usokolekelo nyi mu uthungilo wa cifuci caha, mu unji, ca ndemokalashiya nyi ululi wa mbunga;

Mu kupanjika ca ikuma ya thulamba thwethu hanga waze mathushisa mu ulingiwa ca Wanangana hamene;

Thwataiza mu Cijikilo ngwe Shimbi Ilemu nyi shindakenyo wa Cifuci cNgola;

USONGWELO I
ISHINA YASHINDAKENYOS

Ndongo 1
(Cifuci ca Ngola)

Ngola capwa Cifuci ca Wanangana, nyi cashindakenyo, wathwamina mu ulemeso wa muthu, nyi kwanuna muthu mweswe, nyi mu uzange wa mbunga amwaNgola, waze ali nyi mana a shindakenyo ha uthungilo wa athu alyendela, wa ululi, wa ndemokalashiya, sambukila, nyi uwanyiso wa kusokoloka ca mbunga eswe.

Ndongo 2
(Nguvulu wa Wana nyi Ndemokalashiya)

1. Cifuci ca Ngola cili Nguvulu wa Ndemokalashiya nyi Wana uli ngwe shindakenyo wa Wanangana wa mbunga, Ulemu wa Cijikilo nyi caShimbi, mu utepelo wa watha, nyi usendo waipathulo nyi ilingilo, mu unji wa mbunga, mu kukunga caihanjikilo nyi ululamiso wa malinjekela nyi wa ndemokalashiya wa usolwelo wa kupwako.
2. Cifuci ca Ngola cafumanyisa nyi cahakwila wendelo nyi shindakenyo wa shindakenyo wa muthu, cipwe mu wikha wenyi, cipwe mu unji wa cizavu cenyi calulama, nyi mu uhakwilo wa vumbi nyi wa uhashi wa watha wa ushimbikilo wa UNguvulu nyi ungaji wa ndonda nyi itapathulo, nawa athu eswawo.

Ndongo 3
(Wanangana)

1. Wanangana walipwila mu wikha wapwa wa mbunga athwama mu uhakwila wa mbunga eswe, uhashi, uteso, wana, mu uswekeso nyi mu shimbu imwe nyi mu milili ikwo ili mu Cijikilo, ha usakulo wa akwa kuhakwila.
2. Nguvulu wathwama nyi uhandu wenyi mu unji wa cihela, mu haku-taiza ya Cijikilo cino, mu Shimbi nawa wa mbunga eswe, mu unene wa cihela ca mavu, thulwiji nyi kalungalwiji wa cihela ca Cifuci, ndo nyi mwilu, mavu, nyi unji wa ikumba yeswe yathwama mu kalungalwiji.
3. Nguvulu kathwama nyi uhandu wa ungaji nyi uhashi wa ulemu wenyi ha yilai ya kumbika, nyi kufupa upite weswe wa mumavu, hanji wa imuna

CIJIKILO CA CIFUCI CA NGOLA

nyi hi imunako, mu mingoso, mu cipathulo ca Cifuci, mu Shimbi nyi uhashi wa usendo nyi ifuci ikwo.

Ndongo 4

(Ulingilo wa Watha wa Malinjekela)

1. Watha wa malinjekela mu ungililo waco kuli yoze ali nyi uhashi wa cikuma ca cela ca kusakula mu ululi wa kulingiwa, mu Cijikilo nyi nawa mu Shimbi.
2. Catela kufucisa mu milonga mu kukwata ca watha wa malinjekela mu uhashi ikuma yalicisa nawa yuma ikwo ize yapwile mu Cijikilo ca Cifuci.

Ndongo 5

(Ululamiso wa Cifuci)

1. Cihela ca Cifuci cNgola capwa ca kulumbununa uteso wa cihanda cNgola, ngwe nawa mu upwa 11 wa kutatu mu mwaka wa 1975, mwaka wa kuthusuka mu upinji.
2. Mu cihanda casulaho ceci kupinjisa iwejelo ize yakupwa nyi muiza mu usendo wa ifuci ikwo.
3. Cifuci cNgola calilalamisa mu cihela hamalinjekela nyi milimo ya mbunga, mu mboge nyi misumba, mu upwa yiyulo mbonge jikephe nyi ihela litaho, mu Cijikilo nyi Shimbi jino.
4. Ulumbunwiso wa uteselo, nyi kupwa ca ihela, kulingiwa kufulumuna ca unene mu yikuma ya ululamiso wa malinjekela a milimo ya mbunga hanga apwe mu mingoso, thujita, kwalula, nyi yuma ikwo ya Shimbi.
5. Shimbi yapwisa ululamiso wa utongwelo wa unji wa mbonge wa unji wa mbunga.
6. Cihela ca Cifuci cici kutepuwa, mu ilinga kulingiwa ca ihela, uhandununo wa mavu ngwe cihanda ca cimwe cihela ca cifuci mu uhashi wa watha wa ulemu.

Ndongo 6

(Ulemu wa Cijikilo nyi Ushimbikilo)

1. Cijikilo capwa Shimbi ilemu ya Cifuci cNgola.
2. Nguvulu kakucinga ha Cijikilo nyi kulingiwa ca ushimbikilo, uvum-biko nyi kulingiwa ca Shimbi.

CIJIKILO CA CIFUCI CA NGOLA

3. Shimbi, ilinga nyi ikuma ya ndonda mu watha wa cihela mu ihanda ya mbunga eswe kapwa kutaiza mu utaizo wa Cijikilo ca Cifuci.

Ndongo 7

(Cako)

Watajiwa ushimbwilo nyi thaci ja ungaji mu utajilo uze u cikupwa cekha mu Cijikilo keci kutaiza muthu weswe.

Ndongo 8

(Nguvulu wa Wikha)

Cifuci cNgola cili ca Nguvulu wa kucinga ca cize vumbi, mu ululamiso, ishina ya kuthathuka ya Ndonda ya Watha wa Limbo, nyi wa uhandununo wa milimo mu Cijikilo nyi Shimbi.

Ndongo 9

(Wakilo)

1. Ku kwakila ca mukwa Ngola capwa cakutambula ou cakuhinga.
2. muthu mweswe wa mwNgola kali nyi tato nyi naye waze anakase-mukina muno mucifuci nyi ulambala.
3. Katela kupwa muthu mweswe wa mwaNgola yoze hasemukina nyi hanji hapwa kuwana mu Cifuci.
4. Muthu nyiumwe wa mwaNgola nyi usemukino mucihela mapwa kuciza usemukino.
5. Shimbi yapwa cikuma ca kwalula, nyi kutokewa ca unjiso wa mucifuci.

Ndongo 10

(Nguvulu wa Ufulyelo)

1. Cifuci caNgola cataiza unji wa ufulyelo, nyi kutepa Nguvulu nyi ufulyelo, mu Shimbi.
2. Nguvulu wataiza nawa wavumbika ufulyelo weswe, nyi ulalamiso wa ifumbo wa milimo wo, mu kutala ca Cijikilo nyi Shimbi ja Cifuci ca Ngola.
3. Nguvulu kafunga fulyelo lyeswe itajilo yeswe, nyi kupwa ulembelo wo, nyi kapwile kupihisa yilweza ya Cijikilo nyi uthumwa wa mbunga mu Cijikilo ca Shimbi.

Ndongo 11

(Sambukila nyi Ufungilo wa Cifuci)

1. Cifuci ca aNgola capwa ca mbunga mu sambukila wa cikuma, upwa wa Nguvulu nyi uhashi wa shindakenyo wa vumbi wa Cijikilo nyi Shimbi, wa utajilo ya usendo wa ifuci yeswe, nyi sambukila, ufungi.
2. Sambukila wapwa utajilo wa uhashi wa Shimbi, mu ufungiso wa ikuma ya ucingi wa uhashi wa kusokoloka ca cifuci.
3. Ufungi wa cifuci watela mu ucingi wa Shimbi, wa utajilo wa ikuma ya ufungi no kulemewa ca kuzanga ca cifuci, kukoma ca usokwelelo wa yikuma yeswayo ya kutenuka nyi woma wa mwono.

Ndongo 12

(Usendo nyi Ifuci ya Haze)

1. Cifuci caNgola cavumbika nyi calulamisa ishina Cijikilo ulemu wa ifuci yeswe ya hano haci, nawa mu Cijikilo wa izavu akwa Afrika walingiwa wendelo wa usendo weswe nyi Nguvulu nyi mbunga akwo, mu kujikila ca ishina ino:
 - a)- Uvumbikilo wa uhandu wa uhono wa undvungo;
 - b)- Uteselo wa Nguvulu akwo;
 - c)- Wana ca mbunga ca upwa kusokoloka ca weca wa ndvungo;
 - d)- Kilingiwa ca sambukila ca mbwanja;
 - e)- Uvumbikilo wa wana athu;
 - f)- Keci kusunga ku watha wa Nguvulu ukwo;
 - g)- Kucenja ca upite;
 - h)- Kutenukina ca ungunungulu, ca mbwanja, makanya asasu, nyi uhandununo wa athu, mithumbula;
 - i)- Usendo nyi athu aswe mu sambukila, ululi, nyi kusokoloka ca athu eswe.
2. Cifuci ca Ngola cahakwila kuteta ca milali yeswe ca undungu, mbwanja, kukinga nyi wiji weswawo mu usendo wa athu.
3. Cifuci caNgola capwa mu uthaci wa cako mu nganda ya Afrika, mu uwejelo wa ikuma ya Myatha a ifuci ya mwAfrika wa ikumba ya yako ya mbunga a amu nganda Afrika.

4. Nguvulu wa mwaNgola weci kutaiza kushila yota ya thujita mu ifuci ya ilambala mu cihela, mu kuciza ca unji wa ululamiso wa nganda nyi haze, mu thaci wa ulingi wa sambukila wa ikuma ya usendo wa thujita ufungo wa eswe.

Ndongo 13

(Ululi wa Ifuci Yeswe)

1. Uhashi wa usendo wa mbunga wa ifuci ikwo ya itaijilo wa utambulo mu ikuma ya Shimbi, yapwa ihanda ungaji wa mucifuci.
2. Usendo wa ikuma ya ifuci ikwo yapwa kutajiwa ca ungaji caNgola ndo mu usolwelo wa usendo wa ifuci ikwo mu Nguvulu waNgola.

Ndongo 14

(Ikumba ya Ulambala nyi Uputhukilo wa Ulingilo)

Nguvulu wavumbika nyi wahakwila upite wa athu awikha nyi wa unji, nyi usolwelo wa Uputhukilo wa mingoso ya ipathulo ya mingoso inene mu Cijikilo nyi mu Shimbi.

Ndongo 15

(Mavu)

1. Mavu kapwa upite wa Nguvulu, kapwa kuthumiwa wa athu a wikha nyi mu unji mu utalilo, mu Cijikilo nyi mu Shimbi.
2. Kapwa kutaiza mu izavu ya yihunda mu mavu, mu Shimbi.
3. Mifunda ya Shimbi yalisulaho, ici kuinga uhashi wa milimo wa mbunga, mu itesa ya ufucilo, mu Shimbi.

Ndongo 16

(Upite wa Mavu)

Upite weswe wa mumavu, wa undvu, wa meya nyi wa mwilu wathwama helo lya mavu nyi mumavu, mukalungalwiji, mu ilinga ya mingoso mu ungaji weswe wa Ngola wapwa wa Nguvulu, walingiwa uhashi kuwufula nyi ufupa, nyi kuwanda, mu Cijikilo, mu Shimbi nyi Wana Usendo wa ifuci yeswe.

Ndongo 17

(Izavu ya Malinjekela)

1. Izavu ya malinjekela, mu ulemu wa Cijikilo cino nyi Shimbu, kakuya kucela nyi yilai ize inapale mbunga, kumalinjekela nyi mu ululamiso

CIJIKILO CA CIFUCI CA NGOLA

nyiihanjikilo ya kuzanga ca mbunga, kukundama wa malinjekela nyi mu uhakwilo wa eswe, nawa mu kukunga ca ndemokalashiya mu ululi wa usendo wa vumbi wa uthusukilo mu undvungo, mu unji weswe wa mbunga nyi mu ndemokalashiya nyi wa malinjekela.

2. Cijikilo nyi kulingiwa ca izavu ya malinjekela yetela, mu ikuma ya Shimbi, kavumbika ca ishina shindakenyo ino:
 - a)- Uthu nyi ululi wa Cifuci;
 - b)- Uhashi wa kuthunga cizavu;
 - c)- Ushimbulo wa mbunga mu uhashi;
 - d)- Uhashi wa kulicinga cimuwikha;
 - e)- Kulingiwa ca ikuma ya usendo waya ushimbulo wa kukinga ca ulingilo wa ululamiso wa uswalale nyi thujita alemu;
 - f)- Ululamiso wa ulingilo wa ndemokalashiya;
 - g)- Uhakwilo ukephe mu Shimbi;
 - h)- Kukwika ca kuwina nyi kukunga ca mbongo, nyi mingoso uze watela kuli Nguvulu nyi ipathulo Nguvulu wa ilambala;
 - i)- Kulingiwa ca ikuma ya mbongo mu ikumba ya mbunga.
3. Izavu ya malinjekela yatela mu mana jo kulingiwa ca:
 - a)- Usendo wa Cifuci caNgola na uthusukilo wa undvungo;
 - b)- Kunangika ca ululi wa mucifuci;
 - c)- Uwejelo wa kucinga ca cifuci;
 - d)- Uhakwilo wa Wanangana wa mucifuci nyi ndemokalashiya;
 - e)- Unangikino wa uhashi wa ululi wa shindakenyo wa athu;
 - f)- Uhakwilo wa milali ya Nguvulu wa yilai utaizo ya unji wa ufulyelo wa Nguvulu.
4. Izavu ya Malinjekela ili nyi wana mu uwanyiso wa ilinga ya ihanda ya watha wa mbunga wa uthathanyisa ululi, mu Cijikilo nyi Shimbi.

Ndongo 18

(Inyingi ya Cifuci)

1. Yapwa yilai ya muCifuci caNgola capwa Mbandela, nyi cisako nyi mwaso wa cifuci.
2. Mbandela ya Cifuci, cihako ca Cifuci, Mwaso wa Cifuci, cihako ca Wanangana nyi cihako ca uthusukilo wa ndvungo, wa unji wa eswe

CIJIKILO CA CIFUCI CA NGOLA

waNgola, wapwa kulingiwa ca Mutambi wa uthusukilo wa undvungu wa 11 Kutathu mu 1975 ngwe mu uteso wa Shimbi nyi ushimbikiilo wa 1992 mu uwezelo I, II nyi III mu Cijikilo cino.

3. Shimbi jalingiwa mu cipwila ca upeme wa ikuma ulemu ya Mbandela ya Cifuci, cihako ca Cifuci, nyi Mwaso ya Cifuci.

Ndongo 19

(Malimi)

1. Limi lilemu lya Cifuci ca Ngola lyapwa Phuthu.
2. Nguvulu kataiza ufumanyiso nyi ulongeso nyi kuhanjiwa ya malimi eswe, ngwe mu ikuma ya malimi a sango jeswe.

Ndongo 20

(Mbonge ilemu ya Cifuci ca Ngola)

Mbonge ilemu ya Cifuci ca Ngola yapwa Lwanda.

Ndongo 21

(Ilinga ya Shindakenyio ya Nguvulu)

Kakungiwa mu itela ya shindakenyio wa Nguvulu wa Ngola:

- a)- Kulinga ca uthusukilo wa undvungu, mu uhashi wa ihela ya wanan gana wa cifuci;
- b)- Kuhakwila wa wana, uthusukilo nyi uhashi wa shindakenyo;
- c)- Kulinga ca kusokoloka ca uhashi wa ikuma ya ululi wa mingoso, unji wa mbunga, nyi yako ya mbunga;
- d)- Kufumanyisa ca kupwa ca khekhe ca mbunga nyi kusokoloka wa uhashi wa mwono wa mbunga ya Ngola, mu utongwelo wa izavu ya mbunga wa uhone;
- e)- Kufumanyisa ushikiso wa uwale;
- f)- Kufumanyisa ca malinjekela ya ilinga ya wana mu itanga ya mwono;
- g)- Kufumanyisa ca malinjekela aufungi wa unji wa ufumbo mu unjisowa thaci, mu ulumbunwiso wa Shimbi;
- h)- Kufumanyisa ca ululi nyi ukwaciso uhandvununo wa usemukino, kukunda ca cizavu ca malinjekela, myaka, uphwo wenyi, nyi ulunga wenyi, nyi hanji ikuma ikwo ya uhandununo;

CIJIKILO CA CIFUCI CA NGOLA

- i)- Kulingiwa ca mingoso ya ilambala mu unji wa athu eswe, mu usoko- loka ca thwanuke, akweze, nyi ulongeso, mwono, mingoso itangu yalihata, ufungi wa ipathulo ikwo ya kusokoloka caco;
- j)- Kufunga ca sambukila nyi ufungo wa cifuci ceswe;
- k)- Kufumanyisa ca uwanyino wa lunga nyi phwo;
- l)- Kuhakwila ca ndemokalashiya wa kufunga ca kuputhuka ca kupwa ululi wa mbunga eswe mu usophelo wa milonga ya mbunga;
- m)- Kufumanyisa kusokoloka ca uhashi wa cihela ca uhakwilo wa upite weswe nyi ikumba yaco, nyi wa itota wa cifuci;
- n)- Kuhakwila, nyi kutaiza ca malimi eswe amwa Ngola akusemukina ca mWAfrika, ngwe upite wa wako, kufumanyisa wa kusokolola o wa limi lya nyi sango;
- o)- Kufumanyisa ca uthathukilo wa ikuma wa kusokolola wa uthu waNgola;
- p)- Kufumanyisa ca upeme, mu ufumba wa yuma yaha, mu mingoso, mu unyoji, mu mbunga wa ipathulo wa milimo nyi ilinga ya ikuma ikwo ya mwono;
- q)- Yilai ikwo ya mu Cijikilo nyi mu Shimbi.

USONGWELO II WANA NYI ILIKA YA SHINDAKENYO

KAPITHULU I ISHINA YAWUNJI

Ndongo 22 (Cishina ca Unji wa mbunga)

1. Eswe kazuka wana, wa uthusukilo nyi uhashi wa ujikilo wa ukiswilo wa phemba, kali kucifika hailika yakutesa mu Cijikilo nyi mu Shimbi.
2. Mbunga eswe a mWNgola waze athwama mu ifuci ya ilambala kali kazuka wana, uthukilo nyi shindakenyo wa ululi wa kuhakwila ku Nguvulu mu Cijikilo nyi Shimbi.
3. Eswe kali nyi uhashi wa usoko, nyi mbunga, nyi ipathulo ikwo mu utaizo wa ushimbikilo wapwa:
 - a)- Kuvumbika ca uhashi, ululi nyi ikumba ya yakwo, mu manyonga, yako nyi ikuma ya athu eswe;

- b)- Kuvumbika nyi kutaiza athu akwo kuciza kuhanduna ca upwa weswawo nyi usendo uze watela kuthathula, kunangika, nyi kuwejela vumbi nyi kusula.

Ndongo 23

(Cishina ca Ukwaciso)

1. Eswe kapwa amuwikha muCijikilo nyi muShimbi.
2. Nyi umwe mapwa kulelesa hanji kulemesa, kumukwika ululi weswawo nyi hanji kumuciza cikuma mu cako cenyi, mulimi lyenyi, mu utonji wenyi kuze anakasemukina, kuthungu kweswako, kuzanga cacela ca malin-jekela, nyi hanji mana, manyonga nyi hanji mu unji wa ufumbo wenyi, uswale nyi hanji uphici wenyi nyi nawa ulemu wa milimo.

Ndongo 24

(Unji Wahyana)

Unji wahyana kakuwuzuka mu unji wa 18 ya myaka.

Ndongo 25

(Thunjize nyi Ilambala)

1. Ilambala eswe waze afuphila uhashi upema mu cifuci kali nyi wana, uhashi wa shindakenyo ulemu wa ikuma nyi uhakwilo wa Nguvulu.
2. Ilambala nyi waze atondela sambukila kapwa kusoka:
 - a)- Mu Ulemu wa ndonda wa watha wa ufungo;
 - b)- Uhashi wa kupwa uhashi wa cela ca usakilo, mu Shimbi;
 - c)- Ulingi nyi hanji kupwa malinjekela;
 - d)- Wana wa kilingiwa ca malinjekela, mu italilo ya Shimbi;
 - e)- Kupanjika ca ulemu wa usendo;
 - f)- Kupanjika ca thaci ja thujita, ha thupokola ca cifuci nyi Ndonda ja malinjekela nyi ufungo;
 - g)- Ulingi wa milimo wa Uthuminyino wa mbunga wa utangu wa Unguvulu, mu italilo ya Shimbi;
 - h)- Uhashi ukwo nyi ilika ukwo ku unagikino wa wikha wa mbunga wa mwNgola ku Cijikilo nyi ku Shimbi.
3. Katela mbunga eswe a thanga mu cako ca Ngola mu cihanda cize catela, kuze kuitanga, ku itala kutaiza usendo wa ifuci ikwo haze, uhashi waze

CIJIKILO CA CIFUCI CA NGOLA

keci kuhana kuli ilambala, nyi ndo kali uhashi kusakula mu cela uhandu Ndonda ya Wanangana.

Ndongo 26

(Ukungami wa Wana nyi Shindakenyo)

1. WWana washindakenyo walingiwa mu Cijikilo cino ceci kususolola yeswayo yuma yakundama kushimbi nyi yikwo yakutesa mu wana wa eswe.
2. Ikuma ya ujikilo wa Shimbi wa uhashi wapwa nyi ulumbunwiso wa uwaphe wa maliji wa unji wa athu, Cijikilo ca Cota ca Akwa Afrika mu uhashi wa athu nyi mbunga wa usendo wa ifuci ya haze mu yilai, ku kucenja mu Cifuci ca Ngola.
3. Mu italilo ya mbwanja kuyota ya usophelo, yatala ku ikuma ya wana ya shindakenyo, yashiliwa mu ilaka ya ifuci yeswe mu italilo ya ikuma itangu, cipwe mu itambikilo ya ihanda.

Ndongo 27

(Phanda Iya Wana, Uthusukilo nyi Uhashi)

Ungaji wa uhashi wa wana, uthusukilo nyi uhashi wa kitambika ca kapithulu yono capwa kutesa mu wana ya uhashiwana wa shindakenyo hamayonga mu Cijikilo, mu unjiso wa Shimbi wa itaijilo ya usendo nyi muifuci ikwo.

Ndongo 28

(Ulemu wa Ungaji)

1. Yilai ya ujikilo wa uvumbikilo wa wana, uthusukilo nyi uhashi wa shindakenyo nyi unanyi wa ushililo nyi usendo waswa mu athu akwo a mbunga nyi uswekelo.
2. Nguvulu katela kusakula uputhukilo wa ushimbikilo nyi mana akwo alitela mu ilinga ya kusokoloka, mu ikumba yize iliko mu mingoso, nyi mwono wa mbunga, nyi yako ikwo.

Ndongo 29

(Kutaijiwa ku Wana nyi Usophelo waco)

1. Eswe kapwa ku ahakwila ku utaijilo wa cota ca usophelo wa utaijilo wa Shimbi, kuciza ca ungaji wa kuhona ca ihanda ya mingoso.
2. Eswe kali nyi wana, mu Shimbi, sango ja kuhengula ungaji mu ukwaso wa ushimbikilo nyi kuukaujola ca ngaji mweswawo.

CIJIKILO CA CIFUCI CA NGOLA

3. Shimbi ya lumbunuka ya hakwila ikuma yatelaho mu uswekelo wa ululi.
4. Athu eswe kali nyi wana uze wapwa wa mana wa kusakula wa ikuma ilipwila.
5. Mu uhakwilo wa wana, ululi nyi shindakenyo wa wikha, mu Shimbi ja athu eswe a ungaji, mu kupwa ca akwa kufunga shimbu ilemu ku utenu wa uhashi waco.

KAPITHULU II WANA, UTHUSUKILO NYI UFULYELO WASHINDAKENYO

CIHANDA I WANA, UTHUSUKILO WAWIKHA NYI WESWE

Ndongo 30 (Wana Ca Mwono)

Nguvulu kavumbika nyi kahakwila mwono wa athu eswe the kucizako katonde.

Ndongo 31 (Wana Ufungiwo Uthu)

1. Ufungilo wa vumbi, wa mana nyi wa mujimba wa athu eswe.
2. Nguvulu kuvumbika, nawa kakuhakwila athu nyi ulemu wa athu eswe.

Ndongo 32 (Wana ca Cinyingi, ca Usweko nyi Yuma yalwaji)

1. Eswe katajiwa ku uhashi wa majina, uhashi wa mbunga, uthwamino, ku jina nyi ufumanyino, maliji nyi unangikiso wa wa mwono wenyi nyi wa usoko.
2. Shimbi jalingiwa mu uhashi wa ilinga, nyi kuhungumuna ca lusango uze unalitesa nyi usoko.

Ndongo 33 (Ukinjikilo wa Kuzuwo)

1. Cihela capwa ca kukinjisa.
2. Nyi umwe matela kunjila nyi hanji kufupha nawa mu ukwiko mucihela cenyi wa weswawo muthu nyi mwene kacitaijile, kucizamo mu ikuma ya Cijikilo nyi Shimbi, mu ushimbulo wa ikuma wa ishimbikilo, mu itaizo ya ungalwi mu yuma yaufujifuji hakulingiwa ukwaso.

3. Shimbi yakukunga ikuma ku kuthumiwa mu myatha ya uhashi, mu unjililo nyi ufuphilo nyi hanji ukwiko wa ikumba, mikanda nyi yuma ikwo na cihela.

Ndongo 34

(Ukikinjilo wa Usendo nyi wa kulihanjikisa)

1. Capwa kukanjisa ca kutaiza nyi mu unji wa maliji wa lusango, yithimiso, yisaji wa malinji nyi ikwo.
2. Wikha mu kutongoka ca Wanangana ungaji wa uhashi mu italilo ya Shimbi yapwa kutaiza ca milimo ya Wanangana wa mbunga, uze wayula umbaciso wa lunga nyi phwo.

Ndongo 35

(Usoko, Umbaciso nyi Wana)

1. Usoko wapwa shindakenyo wa ululamiso wa mbunga nyi manyonga alipwila awukwaciso wa Nguvulu, wamanunuka mu umbanjiso wa lunga nyi phwo.
2. Eswe katela kukunga usoko, mu Cijikilo nyi mu Shimbi.
3. Lunga nyi phwo kapwa cimuwikha mu cima lya usoko mu Nguvulu, kutaiza muze mwene mu ululi.
4. Shimbi yatalatala ikuma usoko wa unji ikuma, nyi hanji kuhandvuka.
5. Ana eswe kapwa cimuwikha mu Shimbi, mumu uhandununo uli wapwa kukanjika nyi ulingilo wa uhandununo weswawo wapwa kukanjika wapala ku ana.
6. Kuthathwisa ca wana wa thwanuke, mu utambikilo wa ufumbo, wa mwono upema, wa uhashi wa mwono wa phundu, nyi ku apwisa kulwithwe mu Nguvulu nyi mu athu eswe.
7. Nguvulu mu ukwaso wa usoko eswe wa thanga ya mbunga, kakwendesa usokelokelo wa akweze nyi thwanuke, ngwe nawa nyi kulinga uhashi wa wana nyi malinjekela a ululamiso wa akweze mu ulingilo wa ikuma ya mingoso, yako nyi itota, uhehelo, khonda nyi ikuma wa mana nyi ikuma ya ilongeshi mu usendo wa akweze mu ifuci ikwo.

Ndongo 36

(Wana ca Wendelo caMujimba nyi Ufungilo Uthu)

1. Muthu mweswe kali wana wendelo wa mujimba nyi ufungo wa uthu.

CIJIKILO CA CIFUCI CA NGOLA

2. Nyiumwe mapwa nyi kukwika ca wendelo wenyi, nyi ndo mu ikuma ya Cijikilo nyi mu Shimbi.
3. Wana ca wendelo wa mujimba nyi ufungo wapwa nawa:
 - a)- Wana ca kuhona ca mbandalya yeswayo kuli Myanangana a mbunga nyi wikha;
 - b)- Wana ca kuzuka ca ulemu wa mujimba nyi ca manyonga;
 - c)- Wana ca kuzuka ca ulemu wa mujimba nyi ca manyonga;
 - d)- Wana ha ufungo wa utalilo ha mujimba wenyi;
 - e)- Wana ca kuhona kupanjika ca ithumbo yeswayo, hanji mu uhono wa kumuhula nyi hanji mu uhono wa kumufuta.

Ndongo 37

(Wana nyi Njize ja Ikwata ya Ilambala)

1. Eswe kapwa nyi shindakenyo wa ulili wa ikwata ya ilambala nyi uthu-mino, mu Cijikilo nyi mu Shimbi.
2. Nguvulu kavumbika nyi kakusweka eswe waze ali wana ululi wa athu alipwila, mu unji wa mbunga thanga mu uthusukilo wa kwita ca shimbu nyi kutambula ca ilinga ya mbunga, mu fweto, mu Cijikilo cino, nyi mu Shimbi.
3. Ufuciso wa mulonga weswawo uze unalingiwa mu mifunda yasulaho mu uhashi wa ulemu ucijilo.
4. Kapwa ikumba ya mbuga, mu unji wa ikumba nyi kupalika ca milimo ya mbunga nyi athu a wikha, mu unji muze mu citela ca mbunga mu cikuma kusanyika, mu kulya, mu mbunga, mu yilai mingoso nyi cipathulo ca mbongo nyi ikwata kulingila ca milimo mulimo.
5. Shimbi yize yahengula ikwata ya mbunga, mu ikuma ca Shimbi yasulaho.

Ndongo 38

(Wana haUputhukilo waMingoso)

1. Uputhukilo wa mingoso wa wandelo, muze mu kuzuka ca vumbi mu Cijikilo nyi mu Shimbi.
2. Eswe kali nyi utaizo wa wana nyi wendelo wa Uputhukilo wa ipathulo ya mingoso nyi usendo wa kulingiwa mu ikuma ya Shimbi.

CIJIKILO CA CIFUCI CA NGOLA

3. Shimbi yafumanyisa vumbi nyi ukwaciso wa milimo ya mingoso nyi ihanda ya athu a wikha mu unji wa unyoji wa akwaNgola mu uzangi wa akwa kukilikita.

Ndongo 39

(Wana kulhela)

1. Athu eswe kali nyi wana ca kuthwama mu sambukila nyi mu cihela cipema, nyi mu ulemu kuhakwila nyi kunangika.
2. Nguvulu kasakuka mana eswe analitelaho mu kuhakwila ca cihela ca thushithu eswe nyi mitondo yeswe, thulwiji eswe a mu cihela ca mbunga, mu kuhulengula calitaho mu milimo ya mingoso nyi kufupa ca kulingiwa ca mbunga nyi ikumba na yamucifuci, mu unji wa kusokoloka wa kuwejela ca vumbi nyi wana ca waze makashisa makulwana.
3. Shimbi lyakufeta ilinga ize muiza mu cihela ceswe mu upe.

Ndongo 40

(Wendelo wa Uhanjikilo nyi wa wMaliji)

1. Eswe kali nyi wana ca kuthusula, kufumanyisa, nyi kuhana wendelo wa manyonga wa mana, ikuma, wa malinji wa izulye, hanji nyi ikuma ikwo, nawa mu wana ca wendelo wa sango wa kutambula sango nyi maliji nyi usosolwelo wa uhandununa.
2. Ilinga ya milimo ya wana wendelo wa mifunda yasulaho yeci kupwa kusosolola mu yuma yeswayo.
3. Uthusukilo wa maliji nyi uthusukilo wa sango uli nyi ihanda wa wana weswe mu upeme wa mbunga, mu ufumanyiso wa izulye nyi unangikilo wa yuma lucisa wa mwono wa akweze, uswekeso wa Nguvulu, kusweka ca ululi, kusweka ca milimo nyi shindakenyo wa wana, mu Shimbi.
4. Ungalwi weswe wa kulingiwa mu wendelo sango jize catela ku kwita ca unguno mu kavumbika, mu ungalwi, mu Shimbi.
5. Athu eswe, mu wikha wo nyi mu unji wo, wapwa kusongwela, mu Shimbi ino, mu uhashi walitela nyi ulemu, wana ca utajilo nyi kwalumuna, nawa mu cawanq ca ufuciso wuze wapwila ku ikuma.

Ndongo 41

(Wendelo wa Umwenemwene, wa Ufulyelo nyi wa Ulembelo)

1. Uthusukilo wa manyonga, wa ufulyelo nyi ulembelo uze uci kufa.

CIJIKILO CA CIFUCI CA NGOLA

2. Nyiumwe mapwa Kuhandununa wa wana, mu kufupha nyi usosolwelo wa ikuma ya ufulyelo wenyi nyi mana jenyi nyi mu malinjekela jenyi.
3. Washindakenya wana ca kuhamika ca manyonga, mu Shimbi ino.
4. Nyiumwe matela kukhakhajana kuli Mwnangana weswawo mu kutaiza ca ilinga ya ufulyelo, nyi the mu kukunga ca unji wa uhono wa wikha wakuhona kutongola.

Ndongo 42

(Ukwaciso wa Mana)

1. Cathusuka kuhanjika ca ilinga ya mana, mu itota, mu malinjekela, mu unyoji nyi wa lusango, kucizako mu ihengula ya cyilai.
2. Yakunjeka ku ulemu wa wikha ya ilinga, mu kufumanyisa wa ilinga ya milimo nyi wendelo wa lusango kuli waze mashisa mu shimbu ize Shimbi mu isa.
3. Kapwa kuhakwila, mu Shimbi waze:
 - a)- Uhakwilo wa athu a wikha wa milimo wa unji wa athu, mu kulingiwa ca izulye nyi maliji a athu, nyi kucinga ca milimo yako, ulongeso malinjekela nyi khonda;
 - b)- Wana akwa kulinga, mu ilumbununyi a akwa milimo nyi ikun-gulwila aKatalilo ca kuciza ca ulemu wa mingoso nyi kulingiwa.
4. Shimbi ya hakwila akwa kulinga ilika ya milimo, mu ilinga nyi yilai ya unyoji wa ulemu wa shimbu ikhepe, mu uhakwilo wa ilinga, mu unji wa upite wa yuma yeswayo, majina a ipathulo ya ikuma ikwo, mu italilo wa uzangi wa mbunga, nyi usokolokelo unyoji wa mingoso wa mucifuci.

Ndongo 43

(Wendelo waUlingilo waYako nyi Mana)

1. Katela kujinguluka mu unji wa mana, kutota, nyi ikuma unyoji wa mana.
2. Kukipwila calitela mu ihanda yasulako yatela mu uhashi wa ikinga nyi ufumino wa mikanda wa mana, nyi kuswa ca itota, kuwejela ululi wa mukwa kulinga.

Ndongo 44

(Wendelo ca Isonyekeno)

1. Shindakenyo wa ca cipathulo ca mbongo, manyonga, kuciza mweswawo ca kuhengula utangu wa ikuma ya malinjekela wa mukwa kutota.

CIJIKILO CA CIFUCI CA NGOLA

2. Nguvulu kakufunga unji wa uhanjikilo wa shindakenyo wa lisesa wa upite wa unji wa maliji.
3. Nguvulu kakufunga upwa nyi ulingilo wa uthusulo milimo ya mbunga mu cisaji ca maliji nyi cisaji ca izuli.
4. Shimbi yalingiwa milali ya uthusuko weswe wa uhanjikilo.

Ndongo 45

(Wana ca Kuhanjeka nyi Kulumbulwola aMalinjekela)

1. Shimbu ja cela jakusakula izavu ikwo ili nyi ulemu wa shimbu wa kunjikila mu isaji yazulye nyi isaji yamaliji ya mbunga mu ikuma ya kutongola, mu Cijikilo nyi mu Shimbi.
2. Izavu ya malinjekela yapwa mu Zuwo Lya malinjekela uze uli nyi ululi wa ukumbulwilo, nyi kuhanjika ca malinjekela a maliji a Nguvulu, mu Shimbi.

Ndongo 46

(Wendelo waZuwo, Wendanganyi nyi Uthuthumbo)

1. Muthu mweswawo wathwama mu cifuci ca Ngola capwa uthwamino wendeso ushimbulo weswawo mu ihanda cihela ca mbunga h, kuciza ikumba uthusulo nyi mu Cijikilo uputhukilo muze Shimbi mu itela kulin-giwa utambikilo uthwamino, nyi ukwaciso uzangi wa mbunga yeswe.
2. Muthu mweswe kali nyi uhashi wa kuthuhuka ca mu cifuci nyi ukin-dulukilo kuciza upinjishilo mu unji wa ilika ya shimbi.

Ndongo 47

(Wana cakulikungulula nyi caUshishikilo)

1. Shindakenyo wapwa wa eswe mu uhashi wa ushishikilo ca kulikungula ukwashi yeswayo mu uthusulo mu Shimbi.
2. Kulikunga ca ushishikilo wa ihela ya mbunga wasalaho mu italilo wa sango wa wanangana mu shindakenyo wa Shimbi.

Ndongo 48

(Wana Cakukunguluka)

1. Mbunga eswe kali nyi uhashi walipwila mu ujikilo weswawo mu uthusulo wa milimo wa mbunga mu ilinga izavu, nyi hanji shindakenyo wa ishina ya ndemokalashiya, mu ikuma ya Shimbi.

CIJIKILO CA CIFUCI CA NGOLA

2. Izavu yeswe yalingiwa ya upinjiso wa Myanangana a mbunga keci upathulo wa milimo wa uhandununo wa itela ya Shimbi.
3. Nyiumwe matela kupwa ku cizavu ca cikuma ceswaco mu mucima waco nyi kuthwamo.
4. Kapwa kusosolola mu ikungulwila yeswayo mu milimo ize henguka mu Ujikillo nyi ulingilo wa ungalwi nyi ufumanyiso wa mbandalya, uhandununo weswawo nyi cikulwila calita mu thujita.

Ndongo 49

(Wana ca Yikungulwila ya Milimo)

1. Shindakenyo wa akwa milimo walipwila weswe mu unji wa akwa milimo ikuma yo, mu ikungulwila ya uhakwilo wa ulili nyi uzangi wa yiyulo ya yilai ya milimo.
2. Ikungulwila yeswe ya milimo yalipwila nyi hanji mu kupwisa ca ishina ya ululamiso nyi mu kulingiwa ca ndemokalashiya nyi uthusukilo wa usendo wa Nguvulu, mu ikuma ya Shimbi.
3. Shimbi ja mana ja izavu ya akwa milimo yatelele kuinga mutambi wa ujikilo nyi wana washindakenyo wa muthu cipwe kushimbi.

Ndongo 50

(Wana ca akwa kukala Mafuto)

1. Utajilo wa akwa milimo nyi uhashi walipwila mu ufumbo wa izavu yeswayo mu ikuma wikha nyi unji.
2. Utajilo wa yikungulwila wawana wa akwa kuhakwila waze kilikita ca wana ululi nyi uzange wa mbunga, wuze watela mu ikumba washindakenyo wa uthu nyi mu unji wa uhashi wa mbongo, mu ikuma ya Shimbi.
3. Shimbi jataliwa Cijikilo, ukwashi ululamiso wa ufiso wa yizavu kuhakwila ca akwa kukilikita nyi upwiso mwatha wa Mbunga.

Ndongo 51

(Wana Cakuhona Kukalakala)

1. Akwa kukilikita kapwa mu ululo wa kuhamina wana wenyi.
2. Ca cingiwa kuhona ca mukwa kukilikita kumwanuisa milimo mu weswe, nyi hanji mu ukhepe, kuginjika ca kuya kumilimo kuli akwa kukalakala, nyi kulongesa ca mwanja.

CIJIKILO CA CIFUCI CA NGOLA

3. Shimbi yafumba kulingiwa ca wana ca uhone wa kukilikita, kataiza ca utepululo ku milimo yeswe ku utalilo wa ize ici kupathuka ha ikuma ya mbunga.

Ndongo 52

(Kulingila mu Mwono wa Mbunga)

1. Muthu mweswe kali nyi uhashi wa kukalakala mu malinjekela acifuci, mu wendelo wa ikuma ya mbunga muli waze anakapwa kusakula mu cela nyi mu ulingiwo wa sango jatela ku mwono wa mbunga, mu yilai ya Cijikilo nyi mu Shimbi ino.
2. Muthu mweswe kali nyi uhashi wa kutaiza nyi kuvumbika Shimbi mu uvumbikilo wa Myanangana eswe mu ikuma ya Cijikilo nyi mu Shimbi ino, mu Ujikillo wa wana ya uthusukilo washindakenyo wa ikuma.

Ndongo 53

(Unjililo ha Watha Wambunga)

1. Muthu mweswe kali uhashi wa unjishilo wa uhashi wa kupwa uthusukilo umuwikha mu milimo ya mbunga, mu yilai ya Cijikilo nyi mu Shimbi.
2. Nyiumwe mapwa kupinjisa mu usa wa milimo, nyi uzuke wa mbunga nawa mapwa ci uhashi mu utalilo wa uhashi wa malinjekela nyi ulingilo upema wa milimo ya mbuga, mu Cijikilo nyi mu Shimbi.
3. Mu ungililo wa ihako ya milimo ya uhakwilo, Shimbi yatamba kulinga uswolwelo weswe walitela mu shindakenyo wa uthusukilo wa uhakwilo wa akwa kusakula nyi uhandununo nyi uthusulo wa ilinga milimo.

Ndongo 54

(Uhashi wakusakula)

1. Muthu mweswe, mukulwana wa kumi wa myaka nyi myaka liva, kali nyi uhasi wa kusakula nyi kupwa kusakula mu ndonda usakwilo wa Nguvulu nyi watha wa nganda nyi kulingiwa watha wa milimo nyi mu ushimbulo, mu yilai ya Cijikilo nyi mu Shimbi.
2. Uhashi wa kusakula calitela cici kupwa kunjika nyi mwapwile ikwiko ya kutala mu Cijikilo nyi mu Shimbi ino.
3. Milimo ya uhashi wa ulemu wa uthu weci kuwuhana nyi watela mu yiyulo wa muthu.

Ndongo 55

(Wendelo wa Cijikilo wa Izavu ya Malinjekela)

1. Kali nyi uhashi wa kunjila mu cikungulwila ca malinjekela eswawo, mu Cijikilo nyi mu Shimbi ino.
2. Muthu mweswe kali nyi uhashi wa kalamika mu izavu ya malinjekela, mu Cijikilo nyi mu Shimbi ino.

CIHANDA II

UHASHI WA WANA NYIWENDELO WASHINDAKENYO

Ndongo 56

(Uhashi waNguvulu)

1. Nguvulu kataiza mu ikuma ize keci kuikwata mu ulemu wa ikuma Cijikilo nyi ilinga ya uhashi wa malinjekela, mingoso, milimo ya yako nyi sambukila wa shindakenyo wa ulingilo wa kuhakwila, mu Cijikilo nyi mu Shimbi.
2. Myanangana eswe a mbunga kali nyi uhashi wa kuvumbika nyi kushindakenya calipwila ca ulingilo wa wana nyi ikuma ya uthusukilo yashindakenyo nyi mu kulingiwa ca ilika ya ujikilo wa Shimbi.

Ndongo 57

(Utepululo caWana, Uthusukilo)

1. Shimbi yakukwika wana nyi uthusukilo nyi shindakenyo mu ikuma ize yataliwa mu Cijikilo, mu kupwa kukwika mu unji wa mbunga nyi mu ululi uze wakufungwila wana ya upanjikilo wa ushimbikilo.
2. Shimbi jakwika wana, uthusukilo nyi shindakenyo uze watela kuzaliwa mu uthu weswe wa manyonga nyi kapwile uthusukilo, nazwa kutepulula ca unene, nawa mu ukwaciso wa ikuma ikolo mu Ujikillo.

Ndongo 58

(Umanwino hanji ukashiwo wawana, kuliselelela nyi itanga)

1. Ulingilo wa wana, wa uthusukilo nyi shindakenyo wa mbunga wakwika wikha ou Kuhandvununa mu utambikilo wa jita, utambikilo wa cihela, utambikilo walipwila, mu yilai ya Cijikilo cino nyi Shimbi.
2. Utambukilo wa jita, utambikilo walipwila watela ku uhanjika mu weswe, nyi mbonge jikwo ja mucifuci, mu ikuma ya mbwanja inene ya thaci

CIJIKILO CA CIFUCI CA NGOLA

ja ilambala, mu upimbinjilo unene watala mu Ujikillo wa ululi nyi mu kapunga ka mbunga.

3. Cilaka ca utambikilo wa jita, nyi hanji utambikilo wa cihela, nyi mu italilo ya uhanjikilo, nyi kulingiwa, catela mu ukwiko wa ikuma ize yatelaho mu kuzanga ca mbunga, mu vumbi lya cishina ca uhanyino, mu usanyikino wa unene, ushimbulo, nyi ikwata yatela kutekula mu ulingilo wa mu Ujikillo uno.
4. Lusango wa utambikilo wa jita, utambikilo wa cihela, utambikilo wali-pwila watela Myanangana uhashi hanga alinge malinjekela analita mu uwahwilo wa Ujikillo.
5. Mu lusango weswawo wa utambukilo wa jita, nyi utambukilo wa cihela, nyi utambukilo wakupinjisa ino:
 - a)- Uselo wa shimbi wa Ujikillo wa uhashi wa ulingilo wa ndonda ja Wanangana;
 - b)- Wana nyi uhashi wa akwa Ndonga ya Wanangana;
 - c)- Wana ca mwono cili mu ulemu wa athu nyi upwilo wa athu;
 - d)- Uhashi wa mbunga nyi wa uthwamino;
 - e)- Kukwika ca uhilukilo wa ufwetelo wa Shimbi;
 - f)- Wana ca uhakwilo wa ingalwe;
 - g)- Uthusukilo wa manyonga nyi ufulyelo.
6. Shimbi yalipwila Ukindukilo utambikilo wa jita, utambikilo wa cihela, nyi utambikilo walipwila.

Ndongo 59

(Kukanjisa fetu lya kufa)

Fweto lya kufa lyapwa Ukindukilo.

Ndongo 60

(Kukanjisa kuthumuna nyi kulamba cahyana)

Nyiumwe mapwa kusa kuthumuna, nyi kulamba cinji, hanji ku milimo ilemu, nyi kupwisa ca uzeluke.

Ndongo 61

(Ungwalwe wakangana)

Kapwa Ukindukilo uthusukilo wa wendelo ukhepe, mu yilai ya kuzangisa wa ilaka:

CIJIKILO CA CIFUCI CA NGOLA

- a)- Kufisa ca uthanji nyi ungalwi wa athu eswe mu Shimbi;
- b)- Ungalwi wataliwa mu Shimbi.

Ndongo 62

(Kuhona kwalumuna Khekhe)

Kali akukolweza nyi kuhona kundvuluka ilinga ya ungaji mu ikuma ya uthusukilo walingiwa mu Shimbi yalitela.

Ndongo 63

(Wana ca akwa akwa kukashiwa ca mukamenga)

Muthu mweswe maciza uthusukilo katela kumulweza mu shimbu wa mukamenga nyi mu ukwata wenyi, mu ikuma wa wana mu kwalula cino:

- a)- Kutambula ca ushimbulp wa kamenga nyi kukwika kuli Mwnangana, mu Shimbi nyi kamuwanaho;
- b)- Kumulweza mu cihela cize mamuthwala;
- c)- Kulweza usoko nyi mukwa kuhakwila wenyi mukamengac nyi mu ukwiko wa cihela muze mamuthwala;
- d)- Kusakula yoze mukwa kuhakwila mu mukaula mu ungaji nyi thupokola;
- e)- Kuhula ca ngaji shimbu khanda kuhana maliji eswawo;
- f)- Kuhola nyi kuhanjika nyi kulinga wikha ca ungaji wa kusakula;
- g)- Kuhona kuhanjika miliji waze mamupinjisa;
- h)- Kwendesa kuli Ngaji, kutela ca kutaiza nyi kuhamosa kamenga nyi mu usophelo wa shimbu ja Shimbi ja kuthusuka;
- i)- Kuthuma lusango mu limi watela mu ulumbunwiso.

Ndongo 64

(Ukwiko wa wendelo)

1. Kukwika ca uthusukilo ca kuhana ikuma uhashi wa ikuma ya Shimbi.
2. Kapokola nyi myanangana akwo katela kukwata nyi kukwika mu ikuma ya Cijikilo nyi mu Shimbi, mu kuwana ca citela nyi muze ushimbulo wa mwnangana watela.

Ndongo 65

(Ushililo wa Shimbi wa Ungalwi)

1. Uhashi wa citela uci kuthumiwa.

CIJIKILO CA CIFUCI CA NGOLA

2. Nyiumwe mapwa kukwika ca ungalwi, nyi hanji upeme wa Shimbi yasulaho wa hanjika mu ukwiku wa ilinga ya usweko nyi itela ufungo mu yilai Shimbi yasulaho.
3. Keci kupwa ikuma ya ufungo watela mu uhanjikilo wa Shimbi yasulaho.
4. Nyiumwe matela kumona lamba lya lukhaso ca ufungo ilemu ize inatela mu shimbu yapala mu utalilo wa ikuma yashiliwa mu ungaji ya lukhaso yoze ali mukamenga.
5. Nyiumwe matela kupwa kusophesa mu cikuma cimuwikha isuho inji.
6. Mbunga waze hakwika mu itela ize kalingile kali nyi wana, mu uhashi wa shimbi unasonewa, mu utalilo wa citela nyi ufuciso lamba lize amona.

Ndongo 66

(Njize lya lukhaso Cinyingi Ufungilo)

1. Catelele kupwa wikha ikuma shindakenyo wa uhandununo wa uthwamino weswe nyi ushimbulo walitela.
2. Ingalwe eswe waze hapwa kusela shindakenyo wa kusekula ca uthusukilo wo kali nyi uhashi wa kushishika wana yashindakenyo, kuczako songo lya ikuma kusumiwa ca ungalwi nyi kwita ca ukanjiso wenyi.

Ndongo 67

(Uhashi Usopheso Milonga)

1. Nyumwe matela kukwika, mu ungalwi nyi usophelo mu Shimbi, kushindakenya ca eswe mu ungalwi wa wana wa kuhawila, nyi uhashi wa kuwejela ca ungaji.
2. Catela kuhona ca ungalwi wa mbunga mu unji wa kupalika ca usophelo wa shimbu mukamenga.
3. Cingalwe kali nyi uhashi wa kusakula ca yoze mamuhakwila mu unji wa ikuma, mu Shimbi, mu ikuma yilai ya utalilo wa ngaji.
4. Ingalwe akukwika kali nyi uhashi wa kutambula ca ngeji ja ngaji wenyi, usoko, sepha nyi mukulwana wa ufulyelo nyi kutaiza ca cihane) mu ndongo 63. mu cihanda mu mifunda 3. mu ndongo 194.
5. Kuli ingalwe kevi nyi uhashi wa kulinga yoze mamuhakwila, mu kuhona ca uhashi wa mbongo matela nyi uhaciso, mu Shimbi, mu ungaji.
6. Muthu mweswawo wa kukwika ca wana uhashi wa zuwo lya kusophela catela mu yilai mu Shimbi.

Ndongo 68

(Ucela wa Ungalwi)

1. Eswe kali nyi uhashi wa ucela wa ungalwi mu ikwiko wa kusuphisa ca watha mu kamenga ca ukwiku wa uhenge wa Shimbi mu kuhanjikila mu zuwo lya kusophela.
2. Kuhana ca ucela wa unaglwe wapwa ku wita wa cingalwe nyi uthu weswawo mu wana ca malinjekela.
3. Shimbi yatela mu cilaka ca ucela wa ungalwi.

Ndongo 69

(Ucela wa Itanga)

1. Eswe kali nyi wana wa kuwina shimbu ya ufungilo wa mana asango kuli mwene mu cikuma ca isaji ya kusonyeka, yatela kulweza ca unji wakucilumuna ca sango, mu Shimbi wa ufungo wa usweko wa Nguvulu nyi ufungo wa ululi.
2. Cakaliwa mu ilinga wa ikuma yakutaiza ca malinjekela, mana, nyi manyonga, ha ufulyelo, usendo wa izavu ya malinjekela, nyi akwa kuhakwila akwa kukilikita ya usemukino nyi cako ca mbunga.
3. Catela kukaliwa mu unjililo wa uthu wa akwo, mu uthumino wa ikuma yize yapala mu milimo ya ipathulo inji, mu Shimbi wa ungaji.
4. Catela kusa uthusukilo wa shimbu, mu kulisela ca yilai ndongo yadulaho.

Ndongo 70

(Ucijiso nyi Khumanyisa)

1. Catelele kuciza ca athu a mwNgola mu cihela ca Cifuci.
2. Catelele kuciza ca athu eswawo mu ifuci ya ilambala mu ikuma malinjekela mu yilai wa kupwa ca citela ca kufwa nyi ushimbu wa kulithuna ca ikuma nyi kucinyisa ca kwiza mu shindakenyo kukwata ca lamba mu ikuma Nguvulu.
3. Zuwo lya usophelo lyNgola lyanyingika, mu Shimbi, ikuma ize intambe mu kusumana mbunga mu ize yatelele mu mihanda yasulah9, mu ndongo ino.
4. Nyi mu uzangi wa ungaji mu utela kulingiwa kuhuma mu cihela ca Cifuci ca mbunga ca ilambala ya hanga athwama mu cifuci mu kwita ca uswamino, kuciza ca kukwika ca kutaiza, mu Shimbi.

5. Shimbi yalulamisa mu ikuma ya uhashi wa kuciza nyi kuhanga ca ilambala.

Ndongo 71

(Wana wa Usweko)

1. Shindakenyo wa unji wa mbunga a ilambala mu Wana ca kuhanga mo ikuma malinjekela mu kwalula ca kutenuka nyi hanji mu kumukaujola, mu ululi wa ulingilo wa milimo wa ndemokalashiya, mu uthusukilo wa Cifuci, mu sambukila kuli athu mu wana ya uthu, mu kutesa ca Shimbi nyi ikumba ya ifuci yeswe.
2. Shimbi yakumbunuka mu uhashi wa ucinyino wa Akwa Malinjekela.

Ndongo 72

(Wana wa Kusophewa wa Ululi nyi Kulita)

Mbunga eswe kapwa kutaiza mu uhashi wa usophelo wa ululi, mu kutambuka ca Shimbi.

Ndongo 73

(Wana wa Kwita, Kwambulula, waKuhamika)

Eswe kali nyi uhashi wa kusolola ukhawenyi nyi mu unji, ndonda ja Wanangana, kwita, kwambulula, nyi kulikala ca uhakwilo wa uhashi wo, mu Cijikilo, mu Shimbi nyi uzangi wa eswe, nawa mu uhashi wa kutambula maliji mu ushimbulo wa utalilo waco.

Ndongo 74

(Wana wa Cilinga ca Mbunga)

Muthu mweswawo, ukhawenyi, nyi hanji nyi cizavu cenyi mu uzango walipwila, kali nyi uhashi wa kukaujola ca ushimbo, mu ilaka ya milimo ya mbunga, ize yatela Kuhandvununa ikuma ya kupinjisa mwono wa mbunga, nyi uhashi wa mbunga, nyi mwono upema, nyi uhakwilo wa kulya, mu ushimbi wa ikuma ya milimo ya mbunga eswe.

Ndongo 75

(Uhashi wa Nguvulu nyi Izavu Ikwo ya Mbunga)

1. Nguvulu nyi izavu ikwo kapwa akwa khekhe, mu ilinga uswekelo waku-linga ca ndonda, mu ikuma yeswayo nyi akwa kukalakala mu ushimbikilo nyi mu milimo wa mbunga, mu itela yo, wa kwiza ca kuzeyesa ca uhashi weswawo mu shindakenyo wa akwo.

2. Akwa itela ino nyi hanji usweko uno ufuciso nawa mu uvumbikiso, mu Shimbi.

KAPITHULU III
WANA NYI ILIKA MINGOSO, YAMBUNGA NYI YAYAKO

Ndongo 76
(Wana wa Milimo)

1. Mulimo uli uwana nyi uhashu wa eswe.
2. Akwa milimo eswe kapwa nyi uhashi wa ifumbo walita mu ufweto, nyi uhwimi, ulaluke, upeme, kuhona lucisa, nyi shindakenyo wa milimo, mu Shimbi ino.
3. Kukwasa ca uhashi wa mukimo watelela Nguvulu mu uthusulo uno:
 - a)- Uthumbishilo wa malinjekela wa milimo;
 - b)- upwishilo wa ukwashi wa kusakula ca milimo nyi hanji uhashi waco, catelele kukinjisa mu cikinda ceswaco;
 - c)- Ufumbo wa kusokoloka ca mana, nyi kuwataijila ca milimo yeswe.
4. Kuciza hamulimo watela mu ciyulo ca Shimbi, mu kukunga uhashi weswe hanga afute yoze hapwa kusosolola ku mulimo, mu Shimbi jono.

Ndongo 77
(Uhindukilo nyi Ukindukilo ca Mbunga)

1. Nguvulu kalemesa kashindakenya ikuma yatela mu fungo wa eswe mu wana wa Katalilo ikuma ya mbuki, nyi mu wana ca utalilo wa thwanuke, ukulwana, nui utonji, nyi ushinakaji nyi hanji cuma ceswaco cakwika kulinga mulimo, Shimbi ino.
2. Kushindakenya wana ca Katalilo ca mbuki catelela kuli Nguvulu:
 - a)- Kusokoloka nyi kufunga ca ulingilo wa mulimo wa mbuki mu cihe-laceswaco mucifuci;
 - b)- Kushishika ca ilinga, uthuma, mingoso nyi ikwata ya undele, wa mwono, wa ithumbo, nyi ikwata ikwo;
 - c)- Kusambisa usokelokelo wa ulongeshi wa kuphasula ca mijimba nyi ufumbo wa mbuki.
3. Uputhukilo wa usendo wa ilambala mu unji mwono, ufungo wa mbunga wakutaliwa kuli Nguvulu nawa ikuma uhashi mu Shimbi.

Ndongo 78

(Wana wa Mukwa Kulya)

1. Mukwa kulya kali nyi wana ha upeme wa yuma nyi milimo, wa sango nyi ulumbunwiso, ha shindakenyo wa milimo nyi ikwata nyi ufungo wa usendo wa mbunga.
2. Mukwa kulya kali wana ca ufungo mu ilinga nyi kutambula ca ikwata nyi milimo ize yapinjisa mwono ku usemukino wa ipikalo yeswayo.
3. Mutambi wa ikwata nyi milimo wa kulya yapwa uvumbikilo wa Shimbi, mu ukwiko wa yuma yeswayo mutambi wa kwonga.
4. Shimbi yafunga mukwa kulya nyi shindakenyo wa uhakwilo wa uzangi.

Ndongo 79

(Wana wa Ulongeso, Ku Yako nyi Khonda)

1. Nguvulu kalemesa unjililo wa eswe mu mu lufumbo lwa kutanga, ha ulongeso, ha cako nyi khonda, nyi kulemesa ca eswe mu ilinga yaco, mu Shimbi.
2. Nguvulu kalemesa cipathulo ca mana mu manyonga anene, nawa mu unyoji.
3. Uputhukilo wa cilambala nyi ikungulwila ya uhashi wa ulongeshi wa cako, nyi khonda wazuka uhashi mu italilo ya Shimbi.

Ndongo 80

(Wanuke)

1. Thwanuke kali utalilo ulemu kuli usoko jo, mbunga nyi kuli Nguvulu, waze ali mu usendo ukhepe, mafunga uhicikilo ya milali, mu Kuhandvununa, mu kupinjisa, mu ulingilo weswawo, mu usoko nyi ipathulo ikwo.
2. Malinjekela a mbunga mu uhashi wa usoko, wa ulongeshi nyi mwono, wapwa kufunga mu cishina ca kuzanga cinene ca kanuke, ngwe kutela milali mu unji kushindakenya ca usokolokelo wenyi wa mujimba, wa manyonga nyi cako.
3. Nguvulu kafunga kanuke yoze kaci nyi tato nawa nyi naye, nyi utonji, yoze anakeca cipwe mu yuma ikwo ya usoko.
4. Nguvulu katalatala kusakula ca thwanuke, kuthathwisa ca unjishiso wo mu usoko upema nyi usokolokelo weswe.

CIJIKILO CA CIFUCI CA NGOLA

5. Cakashiwa, mu Shimbi ino, kukilicisa milimo yeswayo mu myaka yakulilongesa.

Ndongo 81

(Ukweze)

1. Akweze kali kufanga caliselq mu ulingilo wa wana ca mingoso, ikuma ya mbunga, cako, mu Kwalula cino:
 - a)- Mu ulongeso, mu ufumbo, nyi mu cako;
 - b)- Mu unjililo wa milimo itangu, mu milimo nyi ufungo wa mbunga;
 - c)- Mu cihela ca kuthwama;
 - d)- Mu ufumbo wa mujimba nyi khonda;
 - e)- Mu kuwina ca shimbu yenyi yalipwila.
2. Mu ulingilo wa cikuma ca mufunda wasulaho, Shimbi yaco yalingiwa ulemu wa kusokoloka ca malinjekela a akweze.
3. Malinjekela a akweze kali nyi mana a kulosokoloka ca uthu wa akweze, thwanuke nyi uhashi wa ilinga ya uthusukilo wa milimo wa mbunga.
4. Mbunga mu usendo nyi usoko, nyi Shikola, nyi ipathulo ya milimo, yikungulwila ya mbunga mu cako, kawejela izavu ya akweze mu mana nyi usendo wa kucenja ca akweze mu ifuci yeswe.

Ndongo 82

(Ushinakaji)

1. Thushinakaji eswe kali nyi uhashi wa ufungo wa mingoso nyi uhashi wa kuthwama ca usoko mu nganda mu uvumbikilo wa kulipwila kukwika ca uvunda wa mbunga.
2. Malinjekela a thushinakaji kali ikuma ya mingoso, mbunga, cako inatela kuhana athu uhashi wa kulinga ca mwono mu ngandq yo.

Ndongo 83

(Akwa Utonji)

1. Mbunga eswe ali nyi utonji kali nyi uhashi wa wa ufungo wa wana nawa kazuka ilika kukiswila mu Cijikilo, keci ku asosolola mu kuinga ca ulingilo wa waze ali nyi utonji.

CIJIKILO CA CIFUCI CA NGOLA

2. Nguvulu kasakula malinjekela a mbunge mu ufungo nyi Katalilo nyi kuwuka ca mbunga ali nyi utonji mu ukwaso wa usoko nyi kuciza ukwiko wa kwenda co.
3. Nguvulu wasakuka malinjekela mu yilai ya kufumba mbunga mu ilika ya kucinga, vumbi lya mbunga nyikhekhe ya eswe ali nyi utonji.
4. Nguvulu kakulinga nyi kahana ukwaso ku ulongeso wa itonji kuli mbunga eswe alemewa.

Ndongo 84

(Thujita Akhulu nyi Thujita yaUkhule)

1. Thujita a uthusukilo wa ndungo, nyi thujita a mucifuci, waze ali nyi utonji mu anakakwata mu jita Nyi milimo ya jita ikwo, nyi ngwe ana jenyi, ikwashi jo, nyi waze kafile mu jita, kali nyi uhashi wa ufungo wa mbunga eswe, mu Cijikilo nyi mu Shimbi ino.
2. Catela Nguvulu kulemesa malinjekela waze atela kufunga unjishiso wa mbunga eswe, mu mingoso, yako ya mbunga mu mufunda wasulaho, mu ufungo wa yako ya ulingilo.

Ndongo 85

(Wana ku Ihela nyi kuMwono Upema)

Muthu mweswe kali nyi uhsahi wa cihela ca kuthwama nyi mwono upema.

Ndongo 86

(Izavu wze athwama mu ifuci ya Ilambala)

Nguvulu kakususumuna ikungulwila a mwNgola yathwama mu ifuci ya ilambala, nawa mu kuwika mu cifuci cini, nyi usendo wa ikumba ya mbunga, yako nyi ikumba nyi athu waze athwama mu ifuci ya ilambala nyi hanji usemukilo wa manyinga jo, mu yako myakhulula ya mwNgola.

Ndongo 87

(Ithwa Yashakhulu, Yako nyi Utota)

1. Mbunga eswe kali ni uhashi wa vumbi, nyi unangiko wa cako co, lime lyo nyi utota.
2. Nguvulu kafumanyisa kusweka nyi kulemesa ca cako, ny utota wa mbunga a mwNgola.

Ndongo 88

(Kulika ca Kukunga)

Eswe katela kuhana ca kukunga upite wa mbunga, mu kuhasa mingoso nyi ikumba ize inejala ku lijimu mu yilai kuphunga nyi mu ndongo.

USONGWELO III

ULULAMISO WA MINGOSO, WAMBONGO NYI KATALILO

KAPITHULU I

I ISHINA YAWUNJI

Ndongo 89

(Ishina ya shindakenyo)

1. Ululamiso nyi ushimbikilo wa mingoso wathwama ha shindakenyo weswe muwana nyi uthusukilo wa mingoso nyi kulemesa ca milimo wa athu nyi ululi wa mbunga, mu uteselo wa ishina yashindakenyo ino:
 - a)- Mulimo wa Nguvulu wapwa wa kushimbikisa mingoso nyi kululamisa uthusukilo wa mingoso ya mbunga woloka, mu ikuma ya Cijikilo nyi mu Shimbi ino;
 - b)- Uthusukilo wa kuputhuka ca mingoso nyi ipathulo ya mingoso, mu kulingiwa, mu Shimbi;
 - c)- Mingoso ya palasa, mu kujika ca ishina nyi uhashi ha kwenda ca mingoso, ca ululi nyi ca vumbi, mu ufungo wa Shimbi;
 - d)- Vumbi nyi ufungo wa ikumba nyi uputhukilo wa ilambala;
 - e)- Cilinga ca mbunga ca ukwacilo;
 - f)- Kutepulula ca uhandununo wa ihunda nyi kutepa calisela ca mbunga;
 - g)- Kulitesa ca mbunga;
 - h)- Kufunga ca mukwa kulya nyi uthwamino.
2. As formas e o regime de intervenção do Estado são regulados por lei.

Ndongo 90

(Ululi wa Mbunga)

Nguvulu kalemesa uthusukilo wa mbunga mumu wa:

- a)- Kusakula yilai ya kupangununa ca Nguvulu, mu malinjekela a utalilo uze wafunga ululi, nyi uteso nyi khekhe mu unyikiso wa mwono wa mbunga;

CIJIKILO CA CIFUCI CA NGOLA

- b)- Kusakula ca ungaji wa mbunga, nyi shimbu khanda Nguvulu, mu malinjekela ja Katalilo afunge ululi, nyi kulitesa ca khekhe mu unji mwono wa mbunga;
- c)- Kuwejela, nyi ushishikilo wa cilaka ca ulingilo wa wana ya mbunga;
- d)- Kuciza nyi ikwiko ya ikuma mingoso, mbunga nyi cako yapinjisa umwenemwene wa uhashi wa mbunga;
- e)- Kusokoloka ca uhashi wa thaci ja unji wa usokolokelo wa kwalula ca unene wa mwo.

Ndongo 91 (Uphacikilo)

1. Nguvulu kashishikisa, nawa kalemesa usokolokelo wa mbunga, mu ulemu wa ikum, mu Cijikilo nyi Shimbi mu ikuma ya ndongi 14. mu Cijikilo cino.
2. kutesa cili mana a kulemesa uthusukilo wa Cifuci, ufyngo wa ululi wa kusokoloka ca mbunga, mu cihela ca mwono upema wa mbunga.
3. Shimbi yalumbunuka mu ikuma ya mbunga.

Ndongo 92 (Ipathulo ya Mingoso)

1. Nguvulu mu shindakenyo wa kupwa ya ipathulo ya mbunga, mu ulamba wa usendo, mu ufuno wa ilinga nyi ufuno, mu Shimbi.
2. Nguvulu kataiza, nyi kasweka wana ca kusokoloka ca ikumba ya ilinga mbunga mu membo, mu Cijikilo, mu Shimbi nyi yilai ya ujimbikiso.

Ndongo 93 (Ikhasha ya Mbunga)

1. Catela mu unangiko wa Nguvulu wa ilinga ya milimo ya ikhasha cilemu cauthumino.
2. Shimbi yatela kushishikisa ca Nguvulu, mu uhashi wa unji wa milimo wa mingoso.

Ndongo 94 (Ikumba ya Nguvulu)

Ikwata ya Nguvulu wa unji wa athu mu wana ca mbunga unjiso wa mbunga nyi uhashi wa usendo wa Cijikilo nyi Shimbi.

Ndongo 95
(Uzukiso wa mbunga)

1. Ili ikwata ya unyingilo wa mbunga:
 - a)- Meya a mucifuci, kalungalwiji wa cihela nyi ikumba ya kalungalwiji, nyi meso a lwiji, mu kuya ca meya, mu khondo;
 - b)- Ikumba ya mwono nyi ize ici nyi mwono wathwama mu cima, mu kalungalwiji ca cifuco, mu cihela ca mingoso, kukwika;
 - c)- Mwilu mweswe wa cifuci;
 - d)- Ihela ya ikumba ya hashi, mu sango wa lwiji, nyi ikumba mbuki, mu ikumba ya hashi nyi ikwo kucisa ca mawe nyi cihela ca mbunga nyi yilai uthwamino wa ikumba itangu mu uthungo mbunga;
 - e)- Matapalo eswe nyi jila ja mbunga, ihela ya khembe ya kalungalwiji, nyi cihela cakuzekila ndeke;
 - f)- Khembe ja kalungalwiji nyi ihela kalungalwiji nyi mavu;
 - g)- Ihela ya unangikilo wa uhakwilo wa cihela ca kuthumisa ca unangikino wa ikumba wa imuna nyi yambu yeswe nyi ikuma;
 - h)- Ihela ca Cifuci cili ku kalungalwiji nyi cihela ca kuzekuka ca ndeke mu kwalula ca Shimbi;
 - i)- Ihela ya Cifuci mu kuthumbika ca ufungo wa thujita;
 - j)- Ikwata nyi uzangi wa mbunga, mu unjililo wa mbunga, mu Shimbi;
 - k)- Ikwata ikwo yatela mu Shimbi nyi wana mbunga mu usendo wa ifuci yeswe.
2. Itwata ya unyikino wa mbunga wapwa kuhona kukwika ca wana wa usendo wa mbunga.
3. Shimbi yashishika ungaji wa ikwata wa utajjilo wa mbunga, mu kulum-bunuka ca Nguvulu, nyi mu unji wa athu mu wana wa mbunga, nawa usokolokelo wa ikwata.

Ndongo 96
(Uzukiso wa Ilambala)

Ikwata yapwile kaliwa mu Cijikilo nyi mu Shimbi mu upwa kunyingika ca mbunga nyi wa Nguvulu anjisa athu mu unji wa Wana ca mbunga kalitesa mu cihanda Wana ca ilambala wauthuminyino, mu ushishikilo wa Shimbi.

Ndongo 97

(Uhoneso wa Ulamwiso wa Uswana wa Ipale)

Kali kulemesa ca athu eswe mu ungaji wa ilinga ya mbunga nyi utambulo wa cikuma ca Shimbi catela, kuciza ikwiko ya Ujikillo wa kusweka.

Ndongo 98

(Wana waMavu)

1. Mavu kapwa ikumba ya Nguvulu nyi unjiso wa utalilo wa wana wa athu a ilambala nyibmu unji wa athu a ihunda, mu Cijikilo, nyi Shimbi mu cikuma ca cihanda ca mifunda 3. mu ndongo ino.
2. Nguvulu kataiza shindakenyo wa wana wikha ha mavu, mu kukunga ca Shimbi.
3. Kuthusula ca Nguvulu ca ikumba ca wikha, mu uthumino wa sango mu mbunga wa cifuci, mu Shimbi.

KAPITHULU II

USOLWELO WAMBONGO NYI KATALILO

Ndongo 99

(Usolwelo waMbongo)

1. Uswelelo waMbunga walulama muitanga yakufumba, kuthathula nyi kukunga cambongo, nyi hanji mu kukunga nyi kuthusula cambongo cize jinate hokusokoloka ca uswelelo wambongo nyi Katalilo mu Cijikilo nyi muShimbi.
2. Ululamiso, ulingilo nyi utalilo wa ipathulo yambongo yapwa yakusongwela muShimbi.

Ndongo 100

(Cikhasha Cilemu ca Ngola)

1. Cikhasha cambongo ca Ngola cili Cota Cinene nyi Cithumwa caCifuci cNgola, nyi cili nyi uhashi waco kutanga shindakenyo wa ndando hanga mbongo ja muCifuci jilemewe nyi kucimweka uswelelo wambongo, mu ihanda ya Cijikilo nyi muShimbi.
2. ikhasha cambongo ca Ngola cili nyi ulemu wambongo wakucenja, kulyangiwa ca uhanyiso nawa wakupwa mu unji wa uhasi usokeko, mu ihanda yaCijikilo nyi muShimbi.

CIJIKILO CA CIFUCI CA NGOLA

3. Nguvulu wa cikhasha ca Ngola kakupwa kumutongola kuli Mwnangana wa Cifuci, muze heva akwa zuwo lya Malinjekela, mu ihanda yaCijikilo nyi muShimbi, nyi Katalilo, mu yuma ilayi ino:
 - a)- kwivilila cautajilo wapwa kuwita kuli Mwnangana waCifuci;
 - b)- Kwivilila ca yoze mataiza wakukuma mucela camaliji, mumanyonga, mu ilayi muShimbi;
 - c)-Catela Mwanangana waCifuci kuthula ca utaiji wa mweswawo.
4. Thuminyi mihato a ikhasha caMbongo ca aNgola kapwa kuatongola kuli Mwnangana waCifuci nyi kuZuwo lya Malinjekela ha mu itambiko wa Thuminyi wa ikhasha ca Ngola.
5. Thuminyi wa ikhasha caMbongo cakuthuma, mu myaka yeswe, kuli Mwnangana waCifuci nyi kuZuwo lya malinjekela um maliji akusoko-loka camalinjekela a mbongo nyi kucenja, nyi kuci ipikalo nyi shimbi ja kasweka ca ikhasha, mu ulingilo waKatalilo waZuwo lya Malinjekela, mu kutela ca ihanda yaCijikilo.

Ndongo 101

(Uswelelo waKatalilo)

Uswelelo waKatalilo wakukumisa kuhona cambongo caCifuci nyi ipathulo ikwo yambunga, kulingiwa ca malinjekela ambongo a mbunga mu ilinga ya kulita ca kutepa ca upite weswe.

Ndongo 102

(Ipale)

1. Ipale ndo mu ipwa kulingiwa muShimbi, kutondekesa uputhukilo, mu uwaphe wa Katalilo ca itanga ja akwa kukunga ipale.
2. Shimbi ja Katalilo japwile kukindvuluka, kucizako mu phande jakukwika, muze muwahijila akwa kufeta ipale.
3. Kulingiwa ca ipale jize jatela ikumba ya ndonda ja watha wa ifunda, nawa mu thaci ja kuwejela upite wapwa kuswongwela kuShimbi.

Ndongo 103

(Kukungiwa calipwila)

1. Kilinga nyi kwalumuka nyi kujimuna ca kukunga calipwila cakusoloka mukulinga milimo yambunga, mu ulemu wa mbunga nyi ilayi ikwo muShimbi yatela kupwa yaShimbi yize yakaujola uhandu Ujikillo.

CIJIKILO CA CIFUCI CA NGOLA

2. Kukunga cambongo ca shindakenyo wambunga, nyi kutala ca milimo ca kulingiwa mu ndonda , muShimbi ja uhashi weswe, nyi nawa mu ihanda yaShimbi wa ushimbikilo walipwila.

Ndongo 104

(Mbongo yalukalalisa Nguvulu)

1. Mbongo yakalalisa Nguvulu yatela mu uswelelo wa mbongo wa mwaka nyi hanji mu myaka yaKatalilo kuli Nguvulu ikuma ya upite waCifuci.
2. Ikumba ya mbongo ya Nguvulu mu unji, watela mu uhashi wa yilai ya ulanjilomu mwaka, mu utalatala ca wa kuhwisa wa mwaka wa milimo, ipathulo, nyi ufungo uze watela kulingiwa ca yuma kufetela.
3. Ikumba ya mbongo ya mucifuci ya Nguvulu mu kutala ca kuthumisa ca cela ca membo, mu Shimbi.
4. Shimbi yalumumbununa ushishikilo wa usendo wa kutaiza, ca utalilo wa Ikumba ya mbongo ya kukalalala naci ca Nguvulu.
5. Kulingiwa ca Ikumba ya mbongo ya Nguvulu yatela mu ishina ya uthu-mino wa kuyula cipema nyi uhashi wa Katalilo ca Zuwo lya malinjekela nyi Cota ca Kusophela mbongo, mu Cijikilo nyi mu Shimbi.

USONGWELO IV

ULULAMISO WA WATHA WA NGUVULU

KAPITHULU I

SHINA YA UNJI I

Ndongo 105

(Ndonda ja Wanangana)

1. Kapwa Ndonda Ja Wanangana wa Cifuci, Zuwo lya Malinjekela, Ipathulo ya kusophesa.
2. Lufumbo, kucinga ca thaci ja ulingilo wa Ndonda ja Wanangana walumbunuka mu Cijikilo.
3. Ndonda ya Wanangana, watela kavumbika nyi kutepa uthusukilo wa milimo uze uli mu Cijikilo.

Ndongo 106

**(Utongwelo wa Mwanangana wa Cifuci nyi Akwa
Kuhakwila Mbunga muZuwo Iya Malinjekela)**

Mwanangana wa Cifuci nyi Akwa kuhakwila mbunga a muZuwo Iya Malinjekela kasakuka mu unji wana, usweko, nyi mu shimbu, mu Cijikilo nyi mu Shimbi.

Ndongo 107

(Uthuminyino Wakulisakwila)

Ikuma yeswe ya cela ca kusakula yalulama mu Ndonda ya uthuminyino wa kusakula calitela muze mu ishina, mu ushimbulo, ilinga, nyi mu cilinga ulumbunwiso wa uhashi wa Shimbi.

Ndongo 107-A

(Kulisonekesa kucela cakusakula)

1. Kusonyekesa camucela capwa ca eswe nawa calemewa nyi ulingilo wa ndonda wa watela uthuminyino wa mbunga, kuciza kupalika ca ndonda jikwo ja milimo ya mbunga, mu Shimbi.
2. Haze Iya cifuci usonekeso wa cela wapwa kwalumuka mu mathwanga muze khanda cela cipwe kulingiwa, mu usendo wa ithumwa ya Cifuci cNgola, mu Cijikilo nyi mu Shimbi ino.

KAPITHULU II

CITHWA CAULINGILO WANGULU

CIHANDA I

MWANANGANA WA CIFUCI

Ndongo 108

(Ciyulo ca Nguvulu nyi Watha Wenyi)

1. Mwanangana wa cifuci iye kali lingando wa Cifuci, Thuminyi mutangu, nyi Thuminyi wa thujita amwNgola.
2. Mwanangana wa Cifuci kali nyi ulemu wa wanangana, mukwaci wenyi Mwanangana kambungu, nyi Milopho a Nguvulu.
3. Milopho wa Nguvulu nyi ikwashi jo mu isonyeko wa Nguvulu nyi ikwashi nyi kwali.

CIJIKILO CA CIFUCI CA NGOLA

4. Mwanangana wa Cifuci kalemesa mi ufungo wa unji wa mbunga, mu uthusukilo wa ulemu cihela ca Cifuci, mu ulemeso wa Cifuci mu mucima nyi ha ifuci ya haze.
5. Mwanangana wa Cifuci kavumbika nyi kuhakwila mu Cijikilo, mu ufungo wa kulingiwa ya Shimbi nyi mu usendo wa malinjekela a ifuci haze, nyi kulemesa ca shindakenyo nyi kushishika ca ilinga ya Ndonda wa Nguvulu.

Ndongo 109 (Cela cakusakula)

1. Kasakuka Mwanangana wa Cifuci nyi thuminyi wa wanangana, nyi kunjika mutangu, mu unji wa mbunga, mu cizavu ca malinjekela yoze ali apwa kusakula cinji mu cyilai ca ndongo 143. nyi mu Cijikilo cino.
2. Muthu mutangu wa cizavu ca malinjekela kapwa kusakuka mu unjo ca akwa kusakula, mu cicapha ca usakulo.

Ndongo 110 (Usakwilo, Kusakulwisako nyi Ukwiko)

1. Kacisakuka mu cihela ca Mwanangana wa mbunga eswe a mucifuci cNgola muthu weswe wasemukina muno yoze ali makumi atathu a myaka nyi myaka intano, wathwama mucifuci mu shimbu makumi a myaka, mu unji wa wana wenyi, malinjekela, nyi uhashi wa mujimba nyi mana.
2. Kecikusakuka mu uhandu wa Mwanangana wa Cifuci:
 - a)- Mbunga eswe waze ali nyi uthwamino wa kutambula mu cifuci cikwo;
 - b)- Myanangana a Cifuci akhulu anapakwa mu watha unji wa ihanda 2 ya wanangana.
 - c)- Myanangana a Cifuci waze anakasosola ha watha, waze anakathuna nyi hanji kuhicika ca watha;
 - d)- Myanangana a Cifuci waze anakalithuna watha, mu shimbu wa cihanda cisula mu ushimbulo wa watha;
 - e)- Mbunga eswe waze anjilile mu kamenga, mu unji wahyana myaka 3 mu kamenga.
 - f)- Waze kevi nyi uhashi umwe

CIJIKILO CA CIFUCI CA NGOLA

3. Kapwa kukwika ku usakwilo wa watha wa Mwanangana wa Cifuci waze acile mu kukalakala ca:
 - a)- Ngaji eswe a nyi lya malinjekela a mbongo;
 - b)- Ngaji jeswe ja Zuwo Lya Ujikillo nyi Zuwo lya mbongo;
 - c)- Ngaji wa ululi nyi Ngaji kambungu;
 - d)- Athu eswe a Ndonga wa uthuminyino wa Cela ca kusakula alipwila;
 - e)- Thujita nyi akwo waze ahatako.

Ndongo 111

(Utaizo wa Majina)

1. Utajjilo wa Mwanangana wa Cifuci uli uhanyino wa izavu ya malinjekela mu unji wo.
2. Utajjilo waco mu mifunda yasalaho muipwa kucinga mbunga waze kapwile mu cizavu ca malinjekela waco.

Ndongo 112

(Shimbu ya kulingiwa wa cela cakusakula)

1. Cela ca kusakula eswe capwa kutambika mu makumi nake amathan-gwa shimbu khanda ushimbulo wa Mwanangana wa Cifuci nyi Akwa kuhakwila, ku Zuwo lya Malinjekela mu milimu.
2. Kuciza milonga mu mifunda 2 mu ndongo 128. nyi mifunda 3 mu ndongo 132., mu Cela ca Kusakula mu ingilo wa cihanda kumi nyi tano amathangwa mu kakweji ka Cimbejimbeji wa mwako waco mu usulilo wa ushimbulo wa Mwanangana wa Cifuci nyi akwa kuhakwila mbunga mu Zuwo lya Malinjekela, kutela kuli Mwanangana wa Cifuci mu ulum-bunwiso wa shimbu, mu ikuma ya Cijikilo, nyi mu Shimbi.

CIHANDA II

USHIMBULO, UZUKE NYI KUSALAKANYISA

Ndongo 113

(Ciyulo)

1. Ushimbulo wa Mwanangana wa Cifuci mu shimbu ja myaka itano, mu uputhuka kuzuka ca watha nyi kusula ca watha ca Mwanangana yoze hapwa kusakula.

2. Muthu mweswe mapwa kuzuka ndo myaka 2 ngwe Mwanangana wa Cifuci.

Ndongo 114

(Uzuke)

1. Mwanangana wa Cifuci yoze hapwa kusakuka kuli Thuminyi wa ungaji wa ushimbikilo.
2. kuzuka ca watha calingiwa mu unji wa kumi amathangwa nyi mathangwa atano, muze hapalika mu uswolwelo wa ululi wa ulumbunwiso.
3. Cela ca watha wa Wanangana wa Cifuci cili kulumbunuka mu upathulo wa kuzuka ca watha mu Zuwo Iya Malinjekela.

Ndongo 115

(Kulishinga)

Mu ilinga ya kuzuka ca watha, mu Mwanangana wa Cifuci wakusakuka, matela kuzundula kwoko lyakusa ha Cijikilo cNgola mu unji wa ikuma ino:

Yami (majina jenyi eswe) hakuzuka ca watha uno wa Wanangana wa Cifuci, kunataiza mu phindu yami:

Kulinga nyi kulingisa mu ilinga wa milimo wami uze hangujika; kulinga kulingisa ca Cijikilo ca Cifuci cAngols mu shimbi ya Cijikilo;

Kuhakwila ca uthusukilo wa Wanangana mu unji wa ucinga wa cihela ca cifuci; kuhakwila ca sambukila nyi ca ndemokalashiya nyi kufumanyisa ca thaci, nyi upeme wa mwono nyi kusokoloka ca mbunga eswe a mwNgola.

Ndongo 116

(Kulithuna Ushimbulo)

Mwanangana wa cifuci matela kulithuna ushimbulo wa Watha mu lusango wakuthwala ku Zuwo Iya Malinjekela, mu mana a Zuwo Iya Ujikillo.

Ndongo 116-A

(Kukwacilila Ulingilo kuSongo Iya Wanangana)

1. Mu shimbu yatala wa ufamanyiso wa usakwilo nyi uzuke wa watha wa Mwanangana wa Cifuci yoze apwa kusakula, catela kuli Mwanangana wa Cifuci mu ilinga ya milimo ku wanangana uze watelele kulingiwa ca ilinga cakwika ulingilo wa wanangana wa cihanda ca Mwanangana wa Cifuci wa Kusakula.

2. Cetelele kukinga ca cyilai ca mifunda yasulako, kupwa ca uhashi wa ukalo wa shindakenyo wa Mwanangana wa Cifuci ca ilinga milimo uze uli ikuma, mu Cijikilo.
3. Shimbi mu wikha wathusula shimbu, nyi Wanangana uhashi wa uhanyino watha wa Cifuci nyi yoze hapwa kusakuka.

**CIHANDA III
ULINGILO**

**Ndongo 117
(Uthulikilo wa Cijikilo)**

Uhashi wa Mwanangana wa Cifuci walumbunuka mu Cijikilo cino.

**Ndongo 118
(Lusango ku Cifuci)**

Mwanangana wa Cifuci kathuma cifuci, mu kwazulula mwakha wa malinjekela, mu Zuwo lya Malinjekela, sango ja Nguvulu wa Cifuci nyi thupokola waze alinga mu kusopha ca ilinga kufumanyisa wa Ngola mu kusokoloka ca Cifuci.

**Ndongo 119
(Uhashi ngwe Thuminyi wa Cifuci)**

Catela Mwanangana wa Cifuci, mu kuzuka ca watha wa Nguvulu:

- a)- Kutambika cela cakusakula thanga eswe mu yihunda, mu ikuma ya Cijikilo nyi mu shimbi;
- b)- Kuthuma ca maliji ku Zuwo lya Malinjekela;
- c)- Kufumanyisa cimuwikha nyi Zuwo lya Ujikillo nyi Katalilo ca kushishika ca shindakenyo wa ilinga wa ilinga wa usendo wa ifuci ya haze, mu kusweka ca ushimbikilo, mu italilo ya Cijikilo;
- d)- Kutongola nyi kucisa watha milopho a Nguvulu, Milopho nyi Yisonyekenyo ya Nguvulu nyi Mihato;
- e)- Kutongola Ngaji wa Zuwo lya usophelo wa Ujikillo wa Ngaji akwo akutongola;
- f)- Kutongola ca Ngaji mutangu wa Zuwo linene lya kusophela, mu unji Ngaji waze atongola mu cikungulwila citangu Ngaji atangu;
- g)- Kutongola ca Ngaji mutangu wa Zuwo lya mingoso, Ngaji kambungu, nyi Ngaji akwo mu Zuwo lya kusophela, mu ikuma Cijikilo;

CIJIKILO CA CIFUCI CA NGOLA

- h)*- Kutongola ca Ngaji mutangu, Ngaji wasulaho nyi Ngaji a Zuwo lya kusophela litangu;
- i)*- Kutongola nyi kuciza ca Ngaji mutangu wa Cifuci, nyi Ngaji ahato wa cifuci nyi thujita eswe mu zuwo lya kusophela thujita, mu kuhan ca Cikungulwila citangu ca Ngaji nyi Akwa kuhakwila mbunga;
- j)*- Kutongola nyi kucisa ca Nguvulu nyi Nguvulu eswe a mu Mbonge;
- k)*- Kutongola nyi kuciza ca Nguvulu nyi Mbonge;
- l)*- Kutambika ca ikuma, mu Cijikilo nyi mu shimbi;
- m)*- Mu malinji kupwa ca jita nyi kuinga ca sambukila, nyi kwiva ca Zuwo lya malinjekela;
- n)*- Kutambika nyi kulweza itela;
- o)*- Kutambika ca kupwa ca cihela ca Zuwo lya Malinjekela;
- p)*- Kutambika ca kupwa ca samba, kwiva ca Zuwo lya malinjekela;
- q)*- Katalilo ca upeme wa watha, mu shimbi;
- r)*- Kuthumba ha Cijikilo, mu shimbi ya kutaliwa ca Ujikillo nyi shimbi jiko;
- s)*- Kuthumisa ca cikungulwila ca Wanangana;
- t)*- Kutongola ca athu a ikungulwila inene ya Ngaji, mu shimbi mu italilo ya Cijikilo;
- u)*- Kuthuma athu a cizavu ca Cifuci ca Ufungo wa cifuci;
- v)*- Kulinga ikuma ikwo mu uhashi wa Cijikilo.

Ndongo 120

(Uhashi ngwe Watha wa Ilingilo)

Catela hali Mwanangana wa Cifuci mu unji wa Wanangana:

- a)*- Kulumbununa ca kulweza ca malinjekela a cifuci, mu ikuma Cijikilo ca Cifuci;
- b)*- Kulumbununa ca thupokola eswe wanangana wa cifuci nyi uthuminyino wa mbunga;
- c)*- Kuthwala ku zuwo lya malinjekela ndando ya ikuma ya Nguvulu;
- d)*- Kuthuma ca mulimo nyi ilinga milimo wa utangu wa Nguvulu, mu ikuma ya thujita, milimo wa kupwa ca kukwata ca ushishikilo wa uthuminyino wa upwiso wa ikuma usendo wa wikha;

CIJIKILO CA CIFUCI CA NGOLA

- e)- Kulumbununa ca athu akulinga ca unji wa ndvundo wa wanangana;
- f)- Kulinga ca mifunda ya Kutongola ca Milopho a Nguvulu, nyi usonyeko a Nguvulu nyi Milopho ahata;
- g)- Kutongola Ndonda ya Milopho ya kutaiza ca yilai ya cikungulwila ca Milopho;
- h)- Kwita ca Zuwo lya Malinjekela nyi kwecesa ca Ujikillo;
- i)- Kulinga ilinga ya ujimbikil mu uthusulo wa Zuwo lya Malinjekela;
- j)- Kupwa ca uputhukilo wa Ujikillo, mu shimbi ha kuhana ku Zuwo lya Malinjekela;
- k)- Kutambika nyi kukunga usophelo wa cikungulwila ca milopho nyi kusa ca milimo;
- l)- Kuthuma nyi kukindulula ca ilinga ya Mwanangana kambungu, Milopho a Nguvulu nyi Nguvulu a mbonge;
- m)- Kulinga ushishikilo wa uhashi nyi ulingilo wa Shimbi.

Ndongo 121

(Uhashi mu Usendo nyi Ifuci ikwo)

Catela kuli Mwanangana wa Cifuci, mu uhashi wa usendo wa ifuci ya haze:

- a)- Kulumbununa nyi kutumina ca malinjekela a haze wa Nguvulu;
- b)- Ithumwa a Nguvulu;
- c)- Kutesa nyi kucilumuna, mu ikuma, mu kutaiza, mu usendo muku-tesa ca ikuma ifuci ya haze;
- d)- Kutongola nyi kuciza ca watha wa yithumwa, nyi kuthuma ca waze athuma mu malinjekela acifuci;
- e)- kuhwimina ca uthumino wa usendo wa ilambala.

Ndongo 122

(Uhashi ngwe Cithunda wa Maswalale)

Catela hali Mwanangana wa Cifuci, ngwe Thuminyi wa Thujita nyi maswalale eswe:

- a)- Kulinga watha wa Thuminyi wa maswalale eswe amwNgola;
- b)- Kutaiza ca kwendesca ca uhandu ulemu wa maswalale a mucifuci cNgola mu mwapwa jita;

CIJIKILO CA CIFUCI CA NGOLA

- c)- Kutongola nyi kuciza ca watha ukwo mu uhandu wa uthumino wa maswalale atangu nyi mihato jo muze heva cikungulwila ca ufungo wa cifuci;
- d)- Kutongola nyi kuciza watha watha uthumino wa Cizavu ca maswalale, mu heva zuwo lya cikungulwila ca ufungo wa mbunga;
- e)- Kufumanyisa nyi kuwejela, nyi kuciza ca kufumanyisa, nyi kuciza kutohwesa ca unji wa Thaci wa maswalale a mwNgola, heva cikungulwila ca ufungo wa cifuci;
- f)- Kutongola nyi kuciza uhandu wa thuminyi eswe a thupokola nyi 2 a thuminyi wa thupokola ca cikungulwila ca ufungo wa cifuci;
- g)- Kutongola nyi kuciza ca watha mu uhandu wa thuminyi wa thupokola a mucifuci, muze heva thuminyi wa cikungulwila ca ufungo wa cifuci;
- h)- Kufumanyisa nyi kuwejela, nyi kuciza ca ufumanyiso, nyi kuciza ca uwejelo wa thuminyi mutangu wa thupokola a mucifuci, muze heva cikungulwila ca ufungo wa cifuci;
- i)- Kutongola nyi kuciza ca akwa watha, nyi mihato wo mu kuthumika ca Ndonda da mana nyi ufungo wa Nguvulu, mu kwiva ca Cikungulwila ca ufungo wa cifuci;
- j)- Katalilo ca kuwejela ca watha wa maswalale nyi thupokola.

Ndongo 123

(Uhashi mu Ikuma ya Ufungilo wa Cifuci)

Catela mwanangana, hamilimo ya ufungo ya mucifuci:

- a)- Kusolola ca malinjekela ha ufungo wa mucifuci;
- b)- Kuthumina nyi kusongwela mana ha ufungo wa mucifuci;
- c)- Kutayiza nyi kutesa ikuma hamalinjekela ya ufungo wa mucifuci, nyi shindakenyo wa cifuci, nyi kutongola malinjekela wa milimo nyi kulingiwa ca thujita jaCifuci, ja maswalale nyi ndonda ikwo yaKatalilo mana nyi shindakenyo waCifuci.
- d)- Kutambika nyi kusongwela ciyulo ca ufungo ca mucifuci;
- e)- Kuthathwisa ca kushishika ca thujita ja mwa Ngola, ma swalale a ufungo nyi izavu ya akwa mana nyi ufungo wa Nguvulu ha Cijikilo wa cifuci nyi ipathulo ya kuthusuka.

Ndongo 124

(Usolwelo wa Shimbi muZuwo lya Malinjekela)

1. Mwanangana kakusolola je shimbi ja muzuwo lya malinjekela kumi nyi atathu ja mathangwa asulako haku atambula.
2. Muze the khanda licheta shimbu lino, mwanangana mahasa kwita nyi lita nyi ulumbunwiso kuzuwo lyamalinjekela kuhengula caha ca mikanda hanji nyi iyulo cyaco.
3. Nyi hakuhengula cino mbunga ja $2/3$ ja akwa kuhakwila nyi makumbula utaizo Mikanda, Mwanangana wa Cifuci matela kusolola Mikanda mu shimbu lya kumu lya mathangwa nyi mathanwa atano hakwalula amathangwautambwilo.
4. Muze the ye shimbu ize the halitesa, mwanangana mahasa kwita kuzuwo lya shimbi ca ikuma yacela Katalilo ca ufungo ha shimbi ja muzuwo lyamalinjekela.

Ndongo 125

(Milali wa yilinga)

1. Ha uthumino ya uhashi, mwanangana mathuma shimbi ja Ujikillo ja thuminyi, shimbi ja Ujikillo ja thuminyi ja kashimbu kamwe, shimbi ja uthuminyi nyi kusolola hamikanda ya mu mathangwa.
2. Kakuzuka kupwa uthumino ya Shimbi ya wanangana ya ilinga ya mwanangana wa mucifuci nyi kulita nyi ihanda e) e i) wa ndongo 120.
3. Kakuzuka kupwa ca uthumino wa shimbi ya mwanangana ya haka shimbu likephe ca mwanangana nyi mu ndongo 126.
4. Kakuzuka kupwa ca uthumino ha shimbi ya mwanangana wa mucifuci ha mu ihanda a), d), e), g), h), j), k), l), m), n), o), p), q), t) e u) wa mundongo 119. ha ihanda g) e m) ya ndongo 120., mu cihanda d) mu ndongo 121., mi ihanda c), e), f), g), i) e j), mu ndongo 122., yeswe na Cijikilo.
5. Ilinga wa mwanangana ya hacifuci ja kulita nyi uthumimo wenyi nyi kupwa thuminyi wa maswalale cize capwile kusolola mu ihanda inasulako, kazuka kupwa ca kusongwela, nyi kumika, kuthumina nyi kusolola mikanda ya thuminyi ya maswalale eswe.

6. Kakuzuka kupwa ca kusolola mikanda ku ilinga ya kusonyeka wa mwanangana wa mucifuci.

Ndongo 126

(Ushimbikilo wa Wanangana mu shimbu likephe)

1. Mwanangana wamucifuci mahasa kusolola shimbi ja ushimbikilo ja shimbu likephe lya wanangana nyi kutambuka ciliho mu ulemu wo, kushishika ca ikuma ya mbunga, mu kumutela lume hanji kumwalumuna muShimbi, nyi hanji kwalumuna, nyi mukulikala.
2. Shimbi ja uthumino ya wanangana shimbu likephe jili nyi thaci mu shimbi.
3. Jici kuhasa kupwa kutaiza mu shimbublikephe ha:
 - a)- Ha yilai ya ushimbikilo wa phundvu wa zuwo lya malinjekela;
 - b)- Kwalula ca mbongo ca mucifuci.
4. Keci kuhasa kutaiza shimbi ja uthumino wa mucifuci wa kashimbu hakephe hathwala ha ilay ja shimbi ja kutaiza ku zuwo ja malinjekela mu ishimbwila kujitaiza.
5. Shimbi ja uthumino wa akwa shimbu likephe jakupwa kuthumina mushimbu lya makumi a sambano a mathangwa, muze mamanunuka coco matoka mulemu wawo, nyi hanji mapwa kwalumuna mushimbi lya zuwo lya malinjekela.
6. Kulumbununa lya Shimbu lize lyasulako kakulyalula hakusolola lya shimbi lya uthumino wa mwanangana wa mucifuci lya shimbu likephe mu Cijikilo wa kwalula wakusolola ilinga ya mucifuci.
7. Shimbi ja uthumino wa wanangana wa shimbi likephe mujihasa kupwa kuwezela mu shimbu limuwikha, muze ngwe zuwo lya malinjekela nyi ngwe khanda acimanusuna Katalilo co hakuthwala ha mashimbu jya kumi nyi a sambano ja mathangwa atangu.
8. Kuci kupwa kusenewa mu mihanda ya Ujikillo, hanji mu kushimbikila ca mbwika ca Mwanangana, yoze apwanga kuthuna mu zuwo lya malinjekela, hanji yoze atoka watha ha kwoka ca myaka.

CIHANDA IV
UHASHI, KULITHUNA WATHA WA MWANANGANA WA CIFUCI

Ndongo 127
(Ufuciso wa Ungalwi)

1. Mwanangana wa mucifuci keshi nyi uhashi ha ilinga ize mu isiloka ha uthumimo wenyi, nyi hanji ha ikuma ya wiji, kulikala mu ikuma yamucifuci, nyi itanga ya milonga inasonewa mu Cijikilo mu ize kushi kuizajola.
2. kuthwika mukhaso cakukoka kusosola ha uthumino nyi uhashi wa kumukwika kusolola ha uthumimo ukwo.
3. Hamilonga ya sonyi ha uthumino wenyi, Mwananga wa mucifuci makumbulula ku zuwo lyakusophesela linene, myaka itano muze hi wasula uthumino wenyi.

Ndongo 128
(Uthunyi wa malinjekela wa Mwanangana wa mucifuci)

1. Kutatala hamatata hanji acimwe kuhona cakuhanjeka akwa zuwo lya malinjekela, Mwanangana mahasa mwene kulithuna nyi kulita maliji mathuma mu zuwo lya malinjekela, nyi kunyingikisa zuwo lya usopheselo lya Cijikilo.
2. Kulithuna ca watha ca Mwanangana wa mucifuci mu iphama cakwalula casulako cakuneha kulitesa cimwe ca zuwo lya malinjekela nyi kutambika cela ca ufujifuji, cize mucihasa kupwa mumashimbu ja makumi liva lya mathangwa.
3. Mwanangana wa mucifuci yoze athuna watha mu isoneko ino mapwa mu uthumino ya ilinga watha, nd casulako.
4. Kulithuna watha kuci kusoloka ku itanga yakuze cize cinasolowa mu ndongo 116. wa Cijikilo cino nyi kukuze kashile kulinga Cijikilo wakusosola mu iphama wa ndongo ino.

Ndongo 129
(Usosolwelo wa Mwanagana wa Cifuci)

1. Mwanangana mahasa kupwa kusosolola ha ikuma yino:
 - a)- Mu milonga;
 - b)- z Mu milonga ya kwehuka cifuci nyi Katalilo ca usolo;

CIJIKILO CA CIFUCI CA NGOLA

- c)- Mu kuhona ca thaci hamujimba nyi ca mana cize mucimwaha uhaci ha uthumino;
 - d)- Nyi mapwa nyi cimwe cihanda ca unjize;
 - e)- Mu milonga yalucisa, ngwe cize thuwana mu Cijikilo wa Cijikilo cino.
2. Mwananga mahasa hanji kupwa kusosolola hamulonga wa Cijikilo uze muuhasa:
- a)- Ku kupwa ca uthusuka nyi ca uhashi;
 - b)- Ca ufungo ca mucifuci;
 - c)- Kwendesa kukilikita ca ipathulo.
3. Catela ku zuwo lya ciyulo ca yima ya cela kunyingika nyi kusa shimbi ku ikuma ya kusosolola mwanangana wa mucifuci mu ihanda ya.
4. Catela zuwo lya Shimbi kunyingika nyi kutesa ilinga ya kusosolola ca Mwanangana wa mucifuci muze mu ihanda ino c) e d) mu cihanda 1., nyi hanji mu cihanda ca 2. ndongo ino.
5. Ikuma ya kuthwika mukhaso wa mulonga nyi ikuma ya kusosolola wa mwanangana wa mucifuci nyi kulita mu ihanda ize inasulako:
- a)- Kuputhuka ca ikuma ndo cinatambe kucisosolola nyi cinate kuzowo lya malinjekela;
 - b)- Cyilai cakuputhuka macisosolola ku cimwe cihanda ca akwa kuhakwila waze ali mu ciyulo ca kukilikita co;
 - c)- Kuthusula macitaiza mu unji wa $\frac{2}{3}$ wa akwa Kuhakwila mu ciyulo ca kulikita co, muze the mathuma kumbululo nyi kwita ciyulo kuzuwo lya shimbi lya cizundamo cinene nyi hanji kuzuwo kuzuwo lya uso-phesele lya cela.
6. Ikuma ino ili nyi uhashi wakuthusuka eswe nyi mapwa kunyingika ha khama nyi makumi ali amathangwa.

Ndongo 130

(Uwashi wa Cihela)

1. Kuli cihela mu ngango ya mwanangana wa mucifuci mu ikuma ino:
- a)- Kusosoloka ca uthumino mu ciyulo ca ndongo 116.;
 - b)- Ufwo;
 - c)- Usosolweso;

CIJIKILO CA CIFUCI CA NGOLA

- d)- Uhona wa uhashi mu mujimba nyi wa manyonga;
- e)- Uhicika ca kukilita.

2. Cihela kakucitalatala nyi kucisolola kuzuwo lya usopheselo yuma ya cela mu ciyulo ca Cijikilo mu shimbi.

Ndongo 131

(Mwanangana Kambungu)

1. Mwanangana kambungu kapwa ndonda wa cikwashi cathuminyi wa mucifuci mu ikuma ya wamanangana.
2. Mamutongola mucihela ca thuminyi kambungu wa mucifuci, thuminyi wamucali ku cota ca malinjekela, cize mucipwa nyi kuthusuka cinji, ja kulingiwa mu ciyulo ca ndongo 143. nyi kulita Cijikilo.
3. Mwanangana kambungu kakusalakana Mwanangana wa cifuci muze aye the mapwa nyi cimwe kufambuka ha ifuci haze, muze the keshi nyi uhashi wa kulinga milimo yenyi, mu ikuma ya kusolola ya hakashimbu, masala wikha nyi kutaiza ca watha.
4. Mucitela kuli Mwanangana kambungu kutesa mu ciyulo ca ndongo 110., 111., 113., 114., 115., 116., 127., 129., 130., 132. e 137. mu Cijikilo cino, kupwa maliji waze anasoloka mu ndongo 116. akusalakana mu umwe Cijikilo wakuthwala kuli Mwanangana wa mucifuci.

Ndongo 132

(Usalakanyi wa Mwanangana wa mu Cifuci)

1. Mu cikuma ca cithuwa ca Mwanangana, uthumino mu upwa hali Mwanangana kambungu ndo ku kusula ca uthumino, unji wa watha kulici kupwa kuthaiza shimbu lino ngwe shimbu lya uthumino wa mucifuci, nyi umwe ulemu.
2. [kukumika].
3. Nyi acikwiko ca mbwika ca Mwanangana nyi kambungu wenyi, Kambungu wa muZuwo wa Malinjekela mathaiza watha wa mucifuci ndo hakulinga cela ca kacekha, mahasa kupwa hamashimbu lukhama nyi makumi ali amathangwa akwalula ndo haKatalilo ca cikwiko.
4. Nyi acikwiko da mbwika ca Mwanangana wa mucifuci yoze hatongola, muze the kanda amwaha watha mamusalakana kuli kambungu wenyi, mwalula ha ulemu weswe mu wanangana.

CIJIKILO CA CIFUCI CA NGOLA

5. Nyi acimwe cikwiko ca mbwika ca Mwanangana nyi kambungu wenyi waze hapwa kutongola, muze the kanda acaha watha, cinatela akwa cota ca malinjekela, nyi kulita nyi Cijikilo uze hu wa atongola Mwanangana nyi kambungu wenyi waze hakwikiwa, nyi tongola isakanyi jo nyi akwa kuhakwila a mucota cizecene ca malinjekela hanga atambule watha.
6. Catela ku cota ca ikuma cela Katalilo ha yuma yize yakoka kukwikiwa camutolo nyi kulita nyi Cijikilo nyi kutaiza ha ndongo yasulaho.

Ndongo 132-A

(Usalakanyi wa Mwanangana Kambungu wa mu Cifuci)

1. Nyi kupwa cithuwa ca uthumino ca Mwanangana Kambungu wa cifuci, kukwika ca mbwika hanji ha uhashi utangu ku cihanda ca 1 mu ndongo isulako, catela cela ca malinjekela hanji cizavu ca malinjekela kuze mwanangana kambungu wa mucifuci amusakwila, katela kusongwela cihata wenyi ha unji wa akwa kuhakwila mu cizavu co mba hange ahinge watha, muze hevila Mwanangana wa Cifuci ali muwatha.
2. Nyi cimwe cikwiko ca mbwika ca Mwanangana kambungu wa mucifuci yoze hanasakula mu cela, cimbu khanda atambula watha, cetela cizavu ca malinjekela muze apwanga kusakula kutongola kambungu wenyi walitela mu unji wa akwa Kuhakwila jo hanga ahinge watha, ndo muze meva Mwanangana wa mucifuci.
3. Catela akwa zuwo lya shimbi Katalilo ithuwa, kusosolola nyi kutaiza ca kutongola ca cisakanyi mu ndongo ino.

Ndongo 133

(Uthathukilo wa Myanangana Akhulu)

1. Ndongo ja Myanangana wa mucifuci japwa nyi ulemu wa uhashi mu utalilo wa Cijikilo mu cikungulwila ca akwa kusophesa.
2. Mu upale wa eswe, ha kuwejela ca watha, ndongo jeswe ja Myanangana wa mucifuci uli nyi uhashi uno:
 - a)- Zuwo lyenyi;
 - b)- Thusongweji jenyi;
 - c)- Mashinyi a watha;
 - d)- Ikhwashi jenyi uthuminyino;
 - e)- Nyi uhashi ukwo mu itambi ya shimbi.

3. Watha wa tamba ya ndongo ino, ucikupwa kushiwa mu ndongo ja Myanangana ja cifuci waze hapwa kusosolola ha watha mumu lya milonga yenyi, mu shimbi ya Ciyulo cino.

CIHANDA V

NDONDA JA ISONGWEJI WA MWANANGANA WA CIFUCI

Ndongo 134

(Cikungulwila Ca Milopho)

1. Cikungulwila camilopo capwa ndonda ca ikwashi ya Mwanangana wa mucifuci ha kufumba nyi kutesa malinjekela aCifuci mu uthuminyino wa mbunga.
2. Cikungulwila ca malipo kakucitambika kuli Mwanangana wa muCifuci nyi kambungu wenyi, malipo a cifuci eswe.
3. Isokeshi ja Myanangana wa cifuci nawa kakilicingako kambungu wenyi waze matela kutambika hanga apwe ku ciyulo ca Cikungulwila ca milopho.
4. Cetela kucikungulwila camiloho kusolola ca:
 - a)- Malinjekela aciyulo, hanji nyi kulingiwa caco;
 - b)- Kusongwela ca Shimbi ipwe kutongoka mu Zuwo lya Malinjekela;
 - c)- Itanga ya ushimbikilo wa Mwanangana wa Cifuci;
 - d)- Ikwata ya malinjekela a mbunga;
 - e)- Jimbikilo ja Myanangana wa mucifuci jalitesa kukilita kanwa mu shimbi;
 - f)- Kulitesa nyi ifuci ikwo mu kuthusula citelele Mwanangana wa mucifuci;
 - g)- Kusakula malinjekela wa kulingiwa ca milimo mu watha wa Mwanangana wa mucifuci;
 - h)- Phande jikwo mujipwa kupwa kusa hanga ajithule kuli kushimbi wa Mwanangana.
5. Kupwa ca cikungulwila malipo cakupwa kuthusuka mu shimbi ya wanangana.

Ndongo 135

(Cikungulwila ca Cifuci)

1. Cikungulwila ca Cifuci capwa ndonda ca upwa kwivilila ca Mwanangana wa cifuci.

CIJIKILO CA CIFUCI CA NGOLA

2. Cikungulwila ca Cifuci cakupwa kutambika kuli Mwanangana wa Cifuci mu unji wa mihato ano:
 - a)- Mwanangana wa kambungu;
 - b)- Thuminyi wa zuwo lya malinjekela;
 - c)- [Kukumika];
 - d)- Ngaji wa mucifuci;
 - e)- Myanangana akulo waze kapwile kusosolola mu watha;
 - f)- Myanangana akulo a izavu ya malinjekela nyi ihela mu zuwo lya malinjekela;
 - g)- Kumi asambano a athu kakuasakula kuli Mwanangana wa cifuci mu shimbu wa uthumino wenyi, the keci kupwa kusosolola ha shimbu yeswe.
3. Mucitela ca ikuma yalitesa, Mwanangana wa cifuci matela kutambika myatha akwo hanga apwe cikungulwila ca cifuci.
4. Ikhwashi a cikungulwila ca cifuci kathwama nyi uhashi wa wana wakumwaha kuli akwa kuhakwila mbunga mu zuwo lya malinjekela, mu ihanda ya Cijikilo cino.
5. Kupwa ca cikungulwila ca cifuci cakupwa kuthusuka ca shimbi ja wanangana.

Ndongo 136

(Cikungulwila ca Ufungo wa Cifuci)

1. Cikungulwila ca ufungilo wa Cifuci uli ndonda wa uhulilo wa Mwanangana wa cifuci ha ikuma yatela kwendesa malinjekela nyi mana a ufungo wa cifuci, nawa mu kwoloka ca ululamiso wa cifuci nyi shindakenyo wa thaci ja thujita, maswale nyi akwo waze atela ku ujikilo nyi cizavu ca akwa mana nyi ufungilo wa Nguvulu.
2. Cikungulwila ca shindakenyo ca mbunga mucipwa kutambika kuli Mwanangana wa cifuci nyi ku unji ilingwa jenyi:
 - a)- Mwanangana kambungu;
 - b)- Thuminyi wa zuwo lya malinjekela;
 - c)- Thuminyi wa zuwo lya shimbi;
 - d)- Ngaji;

CIJIKILO CA CIFUCI CA NGOLA

- e)- Ngaji wa shimbi wa mucifuci;
 - f)- Milopho nyi akutongola kuli Mwanangana wa Cifuci.
 - g)- Nyi thuminyi akwo akutongola kuli Mwanangana wa Cifuci.
3. Ululamiso nyi kulingiwa ca cikungulwila ca shindakenyo wa mbunga wapwa kulingiwa mu utongwelo wa wanangana.

CIHANDA VI ITANGA, KULISELA NYI UHASHI CA UKASHI WA MALOPHO WA CIFUCI NYI ISOKESHI JENYI MIHATO

Ndongo 137

(Ilinga ya Milpho a Nguvulu nyi Milopho)

Mu unji wa ilinga ya watha wa Mwanangana wa Cifuci, milopho kaku- thusula tongwelo nyi ikuma ikwo muyipwa iphakula ya Cifuci.

Ndongo 138

(Kulisela)

1. Watha milopho wa cifuci, usokenyi nyi milopho a mihato uci kulita nyi ushimbulo wa akwa kuhakwila ku ulingiwa wa kulikita Ngaji nyi malipho a mbunga.
2. Watha wa malipho nyi cisonekeshi ca Mwanangana, nawa mulopho wa kambungu kecikulita ku milimo ino:
 - a)- EKukalaka ca fweto ha cihela ceswaco ca mbunga, nyi hanji ca yiwanyino, kuczako ulongeshi nyi kufupha ca mana.
 - b)- Kulingiwa ca uthuminyino, kusongwela, nyi hanji uthuminyi weswawo, hanji mi mingoso nyi ipathulo ikwo ya Katalilo songo ja ikumba;
 - c)- Kulingiwa milimo ya uhashi.

Ndongo 139

(Uhashi wa Malinjekela)

Mwanangana kambungu, milopho kwapa waze atela ku malinjekela ya ipathulo yeswe cimuwikha nyi Mwanangana wa cifuci.

Ndongo 140
(Uhashi wa Uvulumunyi)

1. Milopho, isonekeshi nyi milopho ahato kutaiza ku Ciyulo cine ca Ungaji ku uhashi wa ungalwi cipwe mu kulingiwa ca milimo mu cima lya watha nyi cipwe haze lyaco.
2. Milipho, isonekeno a wanangana nyi waze ahataho, matela kuya mukamenga ngo muze cikhasa ca ungalwi hicapwa kufetesa ku cilay ca shimbi ha myaka yali, kuczako nyi hamukwata, mu ungalwi wa kufuta ca myaka jali.

KAPITHULU III
CITHWA CASHIMBI

CIHANDA I
ULUMBUNWISO, ULULYEKASO, KUPUNGA NYI CELA

Ndongo 141
(Ulumbunwiso)

1. Zuwo lya malinjekela lyapwa zuwo lya kusophela yikuma ya mucifuci.
2. Zuwo lya malinjekela lyapwa ndonda ca uwanyiso, wa kuhakwila akwNgola eswe, mu wana ndvundo ca athu eswe nyi watha Ujikillo wa wanangana.

Ndongo 142
(Uthungiwo)

Zuwo lya malinjekela lyapwa mu kuthunga ja akwa kuhakwila mbunga akutongola mu ihanda ya Cijikilo nyi mu Shimbi.

Ndongo 143
(Uswolelo wa Kusakula)

1. Akwa kuhakwila kapwa ku atongwela mu unji cela cimwikha mu washi, phundvu mu shimbu imwe kuli mbunga eswe waze halinga kumi nyi myaka liva athwama mufuci cino nyi hanji mu ifuci yahaze.
2. Akwa kuhakwila mbunga kakupwa ku asakula mu italilo ya kuhakwila mu ushimbulo wanangana mu mya itano, mu ihanda ya Shimbi.

Ndongo 144
(Kujingiwa ca Kusakula)

1. Akwa kuhakwila mbunga kakupwa ku atongwela ku cipwa ca uswolwelo lya kusakula mu cela mu unji wa mbonge jeswe.
2. Mu cela ca kusakula akwa kuhakwila mbunga mu uswolwelo wa kusakula mu cela kathwama mu ikuma ino:
 - a)- Mu unji wa lukhama nyi makumi atathu a akwa kuhakwila mapwa kusakula mu unji weswe, mukutesa ca kwalula cela cize ca takanyisa mu Cifuci nyi muifuci ya haze.
 - b)- Mu unji wa akwa kuhakwila mbunga atano, akutesa mu uswolwelo wa kusakula mu mbonge yeswoyo.

Ndongo 145
(Kuhona Kusakulwisa Hanji Kukwika)

1. Kapwa kuhona kusakulwisa akwa kuhakwila mbunga wano:
 - a)- Waze anakapwa hanase mu kamenga ku itela itathu ya myaka;
 - b)- Waze anakalikala ushimbulo wa uthumino wa kuhakwila mbunga;
 - c)- Waze keci nyi uhashi.
2. Kali kukwika mu cela ca kusakula akwa kuhakwila mbunga, mu zuwo lya malinjekela nyi acili nyi thaci:
 - a)- Ngaji eswe nyi cipathulo kuhakwila mbunga mu unji wo;
 - b)- Akwa Cota ca Ujikilo, nyi Cota ca Mbongo;
 - c)- Mukwa shishikisa shimbi nyi kambungu wenyi;
 - d)- Mbunga ja Ndonda a uthuminyino ca cakulisakwila;
 - e)- Thujita nyi waze asulakanyisa mu unji wa Maswalele.
3. Mbunga eswe atambula waze athwama ilambala eswe waze hatambula uthwamino mucifuci kapwa wikha kuhona mu kupalika ca unji shimbi ali a myaka mukutesa mu shimbu ize anakayitambula.

Ndongo 146
(Utaizo majina)

1. Utaizo wamajina wapwa kusolola kuli izavu ya malinjekela, mu ukhawo, mu kupwa ca mifunda ja mbunga eswe waze apwa kuze ku cizavu malinjekela, mu ilinga yaShimbi.
2. Utajilo wa majina katela kusunewa mu unji wa 5000 ndo 5500 asakuka mu cota cakusakula.

CIHANDA II
ULEMU WA AKWA KUHAKWILA MBUNGA

Ndongo 147
(Kupwa ca Uthumino)

Akwa kuhakwa kapwa kusolola mbunga eswe hi khawikako kuyihela yakwatongela muze atongwela.

Ndongo 148
(Uputhukilo nyi Songo Iya Watha)

1. Wuthumino wakwa kuhakwa wakuputhuka nyi ku aha kuyula, nyi kulingulula citangu cakutongola thuminyi Iya zuwo lyakusophela yikuma yamucifuci, muze the hicapalika cela, mucimanunuka nyikululula cithangu nyi cela mucisuloho, nyi cimwe kifulwa cakupathula kukilikita ca umwe yoze hamutongola.
2. Kujika yithuwa ya muzowo Iya kusophela phande já mucifuci nyi kupathula, nyi kusakanyisa, kulikala nyi kutoka ca uthumino, kakuasongwela ku Cijikilo wa shimbi nyi kushimbi.

Ndongo 149
(Kulisela)

1. Uthumino wa mukwa kuhakwa wa mbunga mukuwalisasa nyi kukilikita cenyi ca:
 - a)- Mwanangana nyi kambungu wamucifuci ca Ngola;
 - b)- Kafufuci wa mucifuci, Kafufuci, mukwa kusonyeka wamucifuci nyi kafufuci kambungu;
 - c)- Kathumwa ka Nguvulu muyifuci yahaze;
 - d)- Akwa shimbi nyi cipathulo ca mbunga;

CIJIKILO CA CIFUCI CA NGOLA

- e)- Mukwa kulamisa shimbi nyi kambungu wenyi;
 - f)- Songweji wa hacyulo cinene ca akwa shimbi;
 - g)- Nguvulu wa Mbonge, Nguvulu kambungu, nyi akwa kulikita ndonda uthuminyino ya Nguvulu;
 - h)- Akwa kuyula ndonda ca utalikiya wa membo;
 - i)- Songweji wa ndonda cinene, kusongwela nyi katalata myenda ya mbunga, uthuminyino nyi ulicingi wa mbunga.
2. Uthumino wa mukwa kuhakwila kuwalisasa nyi:
- a)- Kukilikita ca milimo ya mbunga nyi fetu ku yizundamo ya yipathulo ya Nguvulu nyi kusolola milimo nyi milimo ya kuswama;
 - b)- Kukilikita ca uthuminyino, kusongwela nyi há uthumino wa mbunga wa myenda mbunga nyi yipathulo yikwo yili nyi kupwa ca kufumbula;
 - c)- Kulikilita nyi kupwa ca shumbi ya milimo nyi kujikijila mu milimo ya thunjize ulicinge nyi yizavu ya yifuci yikwo;
 - d)- Kulikilita ca milimo cize mucikwika milimo ya akwa kuhakwila muzuwo lya usophelo, kuciza wikha kulikita ca thusongo ya yizavo ya malinjekela, ya ulongeso nyi yikwo yize yakuningika um zuwo lya malinjekela;
 - e)- Kupwa ca yikuma yize yishi kusoloka yakwiza mukutatala ca cela;
 - f)- Kukilikita ca milimo yikwo um ndongo já shimbi aciphwise nyi kulisasa nyi milimo ya mukwa kuhakwila.
3. Kupwa nyi kupwisa ku milimo yimwe ku yizundamo yimwe yinene cinene cinalite nyi ndongo yino ce mucikwika kupatula milimo mukwa kuhakwila.

Ndongo 150 (Wana)

1. Akwa kuhakwila keci kukumbulula ungalwe newo ku vumbi mu cela nyi kwiva cikwo ku uthumino wa phunga wa izavu ya milimo ya Zuwo lya Malinjekela, ilinga yo.
2. Akwa kuhakwila katele ku asa mukamenga ne kupwa funge nyi kayijile kuzuwo lya malinjekela, nyi haze lya shimbu ya milimo yene, mucizavu ca hamucima, kuciza nyi hamukwata hacimwe kuphyasuka ca

CIJIKILO CA CIFUCI CA NGOLA

cimwe utanguko umwe uze anawufetesa nyi futo linene lya myaka yali mukamenga.

3. Muze mazundula Cijikilo washimbi kuli umwe mukwa kuhakwila, nyi mamusuma há cimwe cikuma, kuciza nyi ngwe mwamukta mucize cikuma ca usopheso unene wa myaka yali, ulicinge wa cizavu ca malinjekela nyi anatambe kupathula ca kulikita ca mukwa kuhakwila nyi kumuciza nawa uhashi we weswe alinawo, nyi kukawula kanonajila shimbi ja akwa kusophesa.

Ndongo 151

(Kupathula ca ushimbulo, nyi usalakanyi wacisuho)

1. Kukilikita ca mukwa kuhakwila catamba kucikwika um yikuma yino:
 - a)- Kukilikita ca milimo ya Nguvulu yize kuyici mwaha shimbu ya kulinga milimu ya akwa kuhakwila, mundongo ya Cijikilo ya shimbi;
 - b)- Yikola yize muyimbata makumi liva amathangwa;
 - c)- Kukathuka mucifuci mushimbu lya makumi liva lya mathangwa;
 - d)- Ciyulo cakulumbununa usopheso um mulonga uli nyi feto ya myakayali mu ufunge.
2. Shimbu lyeswe mulipwa yimwe yikuma yakupathula kukilikita cenyi, mukwa kuhakwila ndo amusakane mushimbu limwe likephe, muciyulo ca yiphama 2 nyi mu ndongo 153. ya Cijikilo wa Shimbi.

Ndongo 152

(Kulithuna nyi Kutokesa ca watha)

1. Mukwa kuhakwila mahasa kulikala kukilikita cenyi musoneka ca Cijikilo umwe.
2. Mukwa kuhakwila matokesa uthumino wenyi nyi:
 - a)- Muze muyimuwana yimwe yikwiko hanji muyikuma umwe uhonewo mu Cijikilo nyi mu shimbi;
 - b)- Cize muciwazela shimbu cakuhona kusoloka cize cili mushimbi;
 - c)- Nyi malicinga mucizavu camalinjekela cekha cize the hicamutongola;
 - d)- Muze the mamusa mulufumbo umwe hacimwe cuma cipwe, catelele kulinga akwa zuwo lya malinjekela, muciyulo cayikuma walufumbo, cize hanacizundula mu yiyulo ya kupwa ca zuwo lya malikenjela.

- e)- Nyi kutala ca yikuma yize yili mumifunda c) e d) wa Uzukiso 1 wa ndongo 153 Cijikilo wa Cifuci;
- f)- Katelele kuthwama mu yithwamo muzuwo lya malinjekela, um yiwulo ya shimbi.

Ndongo 153

(Usalakanyiso wa Mbwikha)

1. Kuli cihela cakusalakanyisa camutolo akwa kuhakwila muyikuma yimwe:
 - a)- Kulikala uthumino;
 - b)- Kutokesa ca uthumino nyikulita muyiphama yamifunda b) muUzukiso 2 camundongo 152 wa Cijikilo Cifuci;
 - c)- Kupathwila mumilonga yize yakuthwala um ufungo ya myaka yali mukamenga;
 - d)- Kuhona camutolo;
 - e)- Kufwa.
2. Mucikuma cakusalakanyisa umwe mukwa kuhakwila, cithuwa kakuci-salakana, nyi kulita nyi ciyulo ca zango, mukwa kuhakwila kambungu wa cota camalinjekela, kuze alembela mukwa kuhakwila wacithuwa cize casala.
3. Nyikuzavu kuze akulembela mukwa cihela, kukuci akwa kusakana, keshi kulinga milimo yakusalakanyisa.

Ndongo 154

(Yikwiko)

Akwa kuhakwila mukukilikita co catelele:

- a)- Kusopha hanji kupwa phanda ikuma usopheso yakukwika uthumino wa Mwanangana, nyi hanji hakulisalula cenyi mu shimbi;
- b)- Kupwa mukwa kusongwela, mukwa kulembejeka nyi citakanyishi nyi hanji mukwa mana wakufuta muyikuma yakulithacika nyi Nguvulu nyi hanji kuli athu amwe haciyulo cambunga, nyi mamuthusula kuli akwa zuwo lya shimbi;
- c)- Kupwa ku kulihamwekenca ca milimo yambunga ya uhashi nyi hamilimo, nyi kulitesa nyi Nguvulu nyi athu akwo anji ya ciyulo cambunga, nyi hanji um yiyulo yize yinasoloka mushimbi;
- d)- Kupwa kuyilinga yakusolwola milimo yamingoso.

**CIHANDA III
ULULAMISO WA ILINGA**

**Ndongo 155
(Ululamiso wa Mucima)**

Ululamiso nyi kukilikita ca zuwo lya malinjekela kakuyisongwela mungo já Cijikilo wa Cifuci nyi wa shimbi.

**Ndongo 156
(Cota Calindulula)**

1. Cizavu ca hamucima cili cihanda ca zuwo lya malinjekela cize cinakilikita:
 - a)- Haze lya shimbu lyakulikita cambwika;
 - b)- Nyi kumanusuna uthumino umwe nyi kuputhuka ca uthumino waha;
 - c)- mu unji wa yikuma yili muCijikilo wa Cifuci nyi wa shimbi.
2. Cizavu ca hamucima kakucithumina Mwanangana wa zuwo malinjekela nyi mukupwa thusongo ngwe wano:
 - a)- Mwanangana kambungu wa zuwo lya malinjekela;
 - b)- Akwa kusonyeka akumesa;
 - c)- Mwanangana a yizavu yamalinjekela;
 - d)- Mwanangana a yizavu yamilimo;
 - e)- Mwanangana wa cikungulwila ca uthuminyino;
 - f)- Mwanangana wa cizavu camaphwo wa zuwo lya malinjekela;
 - g)- Makumi aali nyikulita nyi yithwamo muzuwu lya malinjekela.
3. Catela kuzavu ca hamucima:
 - a)- Kupwa nyi uthumino wa muzuwu lya malinjekela kukuthwala kushimbu lya uthumino lya akwa kuhakwila;
 - b)- Kululika yikuma ya yihanda ya uthumino;
 - c)- Kutambika hakashimbu kamwe zuwo lya malinjekela, nyi kulita nyihashi wakutalatal yukuma yimwe yize muyisoloka ya susumuku;
 - d)- Kukawula kulikungulula ca yizavu ca milimo yakutepa, hakashimbu kamwe ya akwa kuhakwila nyi yaKatalilo haze lya shimbu lyakulikita lya mu zuwo lya malinjekela.

CIJIKILO CA CIFUCI CA NGOLA

4. Cizavu ca hamucima cili nyi uhashi wakukilikita, kukusula ca uthumino, ndo kukwazulula kucikungulwila ca kusakula cizavu caha cize hacitongola.

Ndongo 157

(Yihanda Ya Ushimbikilo)

1. Uthumino ku unatayiza yihanda yitano wa uthuminyi nyi hanji myaka ya usongwelo.
2. Cihanda ceswe ca uthumino cakuputhuka um mathangwa 15 lya kakweji wa kwaali, nyi cinambata shimbu lya mwaka umwikha, nyi mashimbu amwe kali mushimbi já kulijeka nyi kukilikita ca zuwo lya malinjekela.
3. Yihanda ya uthumino yinacinga ku yikungulwila ya uthumino lya ciyulo, mucipwa cinguno cakuthathwisa milimo.

Ndongo 158

(Phinji wa Kulingiwa)

Zuwo lya malinjekela mulihasa kukilikita kulikungula mu 1/5 ca akwa kuhakwila waze ali um kukilikita co.

Ndongo 159

(Ithusulo)

Kupathula ca zuwo lya malinjekela kakucilinga mu unji lya akwa kuhakwila waze ali mutangwa lya cikungulwila, muze the mapwa anji mucihanda ca akwa kuhakwila um uthumino wo.

CIHANDA IV

UHASHI

Ndongo 160

(Uhashi wa Ululamiso)

Catela akwa zuwo lya malinjekela ,mu uhashi wa ululamiso wamucima:

- a)- Kujimbikila ha ulamisomucima;
- b)- Ku atongola ha unji wa akwa kuhakwila yoze mapwa Mwanangana, mihato nyi akwa kusonekesa;
- c)- Kukunga izavu ya mbwika, izavu ize yalisela halimo, izavu ya malinjekela a kwivilila;
- d)- Kuhinga uhashi weswe wa shimbi nyi Ujikillo wa malinjekela.

Ndongo 161

(Uhashi wa Malinjela nyi Ushimbikilo)

Catela ha zuwo lya malinjekela, mu uhashi waco myi ushimbikila:

- a)- Kutaiza Kuhandvununa ca Cijikilo, mu ihanda ino ya Cijikilo;
- b)- Kutaiza shimbi ha ikuma yeswe, nyi the hakunangika ca Cijikilo kuli Mwanangana wa cifuci;
- c)- Kusela Mwanangana wa mucifuci ha uthusulo wa ishimbikilo nyi kutala, mba ukume uthumino nyi hanji ku usalakanyisa, yiyulo ya ushimbikilo ya watha wa kweca mu shimbi;
- d)- Kutala ca kupwa kufulumuka ca shimbi nyi hanji mu kulithuna ca uthumino wa Ujikillo wa Mwanangana wa mbwik;
- e)- Kutaiza uhashi wa yikumba ya mucifuci;
- f)- Kuxikisa nyi kutepa wanangana wa cifuci, mu ihanda ya Cijikilo nyi ya Shimbi;
- g)- Kuthusula ca cingalwi nyi kuhana khekhe;
- h)- Kulweza mbunga eswe uhashi wa liji kuli Mwanangana wa Cifuci shimbi lya pwila;
- i)- Kulweza mbunga eswe uhashi wa maliji a Mwanangana wa mucifuci, ha kupwa ca ngunga cipwe kulingiwa sambukila;
- j)- Kumwesa mwe Mwanangana wa mucifuci kusula cenyiku ikuma yilemu yeswe;
- k)- Kutaiza hanga nyi kunjisa ca malinjekela, mana nyi yiyulo nawa nyi yikundo ya yifuci ya haze ku ihanda ya uhashi wa ushimbikilo wa phundvu, nawa ku yiyula na kupwa ca mwa Ngola mu upeme wa unji wa ifuci ikwo, kuwahisa wa usepha, nyi ku upwisa ulemu ha yikuma ya thujita;
- l)- Kutaiza ca kusesuluka ca yikuma ya usendo nyi kukumbuluka caco;
- m)- Kusolola ca yikuma kumisa nyi kusosolola ca Mwanangana wa mucifuci ha watha, mukutela ca ndongo 127. nyi 129. mu Cijikilo cino;
- n)- Kulinga milimo yeswe ize yamutela ha watha wenyi mu Cijikilo nyi nawa mushimbi.

Ndongo 162

(Uhashi wa Utalilo nyi Katalilo)

1. Catela zuwo lya malinjekela, mu uhashi wa Katalilo:
 - a)- Kutala ca kukilikita ca Cijikilo ca Cifuci nyi kulingiwa cipema;
 - b)- Kutambula nyi kutala unji wa uhashi wa mucifuci nyi ipathulo;
 - c)- Ya mbunga ize yalema mu shimbi, nyi ku ikaujola;
 - d)- Mu iphama nyi kutala ca zuwo lya ikumba, nyi coco ikuma yeswe yipwa yilemu ha kutala caco mu shimbi;
 - e)- Katalilo nyi kusopha kusa ca liji lya Shimbu lyapwila;
 - f)- Kuthuma Nguvulu hanga akongole ikumba, nyi kulinga ikuma ikwo ize yatelele kulemewa mu thulo lya cifuci, nyi kutanga uhashi weswe nyi hanji mu ndando jize mujipwa kuhilwisa mu unji wa mwaka umwikha Nguvulu, muze ikumba ya cifuci ceswe;
 - g)- Kushikisa ca kulithula ca kufulumuna ca uthumimo wa ushimbikilo wa wanangana, wakutaiza kukupwa ca uhashi shombikilo;
 - h)- Kutambula nyi kusopha, mu unji kutesa ca mathangwa, yisoneko ya kulingiwa ca unji wa thukweji atathu wa ikumba ya cifuci yakuthuma kuli mwenya watha;
 - i)- Kulinga izavu ya milimo yatela muzuwo lya malinjekela, kwiva thuminyi waze eswe asongwela Mwanangana, nyi amwikha nyi ikuma iko ya Mwanangana wa mucifuci;
 - j)- Kutaiza ca kukunga ca izavu na Katalilo uthumino ca kwalula, hanga alinge kwalula caco yuma yilemu yahata ku uthuminyino, Mwanangana wa mucifuci, nyi kuciza coco, ulemu wa thuminyi ja akwa kusopheaa.
2. Ikuma ya Katalilo mu cihanda casulako kexi kupwa mu zuwo lya malinjekela muketela ca uhashi mu malinjekela wa watha hanga ase kusokoloka ca kulinga ca milimo.
3. Katalilo ca zuwo lya malinjekela ha wanangana ku ilayi mu shimbu yize inatela.
4. Yilai ya ihanda yasulako yakukwika Katalilo ca yikumba ja cifuci nyi kuzata ca yikumba yeswe, mu ihanda ya Cijikilo nyi mushimbi.

Ndongo 163

(Uhashi mu Usendo nyi Ndonda Jikwo)

1. Mu cikuma ca ndonda, catela zuwo lya malinjekela:
 - a)- Kutongola ca Ngaji a mu Cota ca ujikilo mu ikuma ya Cijikilo;
 - b)- Kutongola ca Akwa shimbi atangu nyi Ngaji ja cipathulo ca mbu.
 - c)- Kutongola Ngaji nyi kambungu wenyi;
 - d)- Kutongola ca ndonda ja uthuminyino ca cela, mu ihanda yaShumbi;
 - e)- Kutongola akwa ndonda jikwo ku uthumino wa phundvu wakulinga kuZuwo lya Malinjekela.
2. Catela nawa kuZuwo lya Malinjekela kutambula ca mukwa kushishika Shimbi, nyi Zuwo lya mbongo lyNgola, wa Ngaji nyi ndonda, catela uthuminyino ca cela ku wikha waco maliji a myaka yeswe nyi kulingiwa ca kunyingika, mu ihanda yaShimbi.

Ndongo 164

(Cikhasha Phundu wa Uhashi wa Shimbikilo)

Catela kuZuwo lya Malinjekela kushimbika unangiko wa phundvu ha ilayi ino:

- a)- Kutambula, kutokesa kutambula ca mucali; uthwamino mu cifuci;
- b)- Wana, uthusukilo nyi uhashi wa shindakenyo wa mbunga;
- c)- Usosolwelo nyi uhandununo wa wana nyi uthusukilo wa shindakenyo wa mbunga;
- d)- Cela ca usakwilo upwa wa ndonda wa Wanangana nyi Watha wa ndonda jikwo mu ujikilo, mu Ushimbikilo wa Shimbi;
- e)- Ulumbunwiso wa itela, nyi ungalwi, nyi ufuciso wa mu shindakenyo, nawa ikuma ya ungalwi;
- f)- Ulemu wa ululamiso wa ilinga ya Wanangana wa mbunga nyi kupwa mbunga mu ilinga ya watha;
- g)- Ulemu wa cikuma;
- h)- Ululamiso wa mazuwo akusophesa nyi ulemu wa Ngaji nyi Cipathulo Kuhakwila Mbunga;
- i)- Ulemu ululamiso weswe wa kuhakwila ca mbunga;

- j)- Ulemu wa ululamiso wa ulingilo wa vumbi ja Thujita a mwaNgola, mu Thaci ja Ufungo wa mbunga mu milimo wa sango;
- k)- Ulemu wa kupwa ca jita, nyi kupwa cihela, nyi kupwa kulipwila;
- l)- Ikungulwila, ilinga ya izavu ya malinjekela;
- m)- Ulemu wa isayo ya cifuci;
- n)- Ulemu wa mathangwa akwiwuluka ca cifuci;
- o)- Nguvulu nyi uhashi wa athu;
- p)- Ulumbunwiso wa kusilila wa cihela ca kalulwiji wa mucifuci, wa cihela ceswe, ca cihela mingoso, nyi cipathulo ca ifuci ca mu Afrika.

Ndongo 165

(Kunangika Calipwla wa Uhashi wa Ushimbikilo)

1. Zuwo lya Malinjekela lyatela kujimbikila nyi unangikino wa uthuswilo wa UNguvulu ha yilai ino:
 - a)- Ulemu wa uhashi muzu ikuma ya mbunga wa ipathulo ya mbunga, mu shindakenyo wa milimo ya mbunga, uthathukilo wa akwa kuki-likita uthuminyino nyi ulemu wa eswe;
 - b)- Ulemu wa uthathukilo wa ipathulo ya milimo, ipathulo ya mbunga, ikungulwila ya mbunga;
 - c)- Ulemu wa ikuma ya uthathukilo wa ihunda nyi mbonge;
 - d)- Ndako wa mbongo ja mbunga;
 - e)- Ndako wa ipathulo ya mbongo nyi isaka ya mbongo;
 - f)- Ulemu wa ipathulo ya ikuma mbunga nyi malinjekela;
 - g)- Ndako wa upite nyi ikwata ya kulingiwa ushishikilo wa mbunga;
 - h)- Ndako ya unji wa ikuma kulihanjikila ca maliji;
 - i)- Ulemu wa ikuma ya ulongeso nyi mwono, nyi ufungo wa mbunga;
 - j)- Cilaka ca mbongo, mu unyingi wa ulemu nyi kulita kucenja;
 - k)- Ulumbunwiso wa ipathulo ya unangikilo wa Nguvulu mu upite wenyi wa mbongo;
 - l)- Ulemu wa kwecesa ca kufupha nyi kufula upite wa mumavu nyi muthulwiji eswe nyi mu uhwishiso wa upite wa Nguvulu;
 - m)- Ulumbunwiso wa ulemu wa upite wa kunyingika ca mbunga;

CIJIKILO CA CIFUCI CA NGOLA

- n)- Ulemu wa utambwilo wa wenya yuma mu kunyingika ca mbunga;
 - o)- Ulingilo wa lijimu nyi ilaka italilo, nawa mu ulemu weswe mu thonda ja ufuciso nyi yuma ikwo yapalako, mu milambu ya ilaka ya mbongo ja Myanangana;
 - p)- Ulemu wa kululamisa ca ihela ya cifuci nyi mbonge;
 - q)- Ulemu wa ilaka wa ufungo wa hashi nyi ululi wa uthwamino nyi mwono wa mbunga;
 - r)- Ulemu wa ndako wa kuhanyiwa ca ihela nyi mavu;
 - s)- Ndako ilemu ya milimo ya thujita;
 - t)- Ndako ya kuciwa ca itela, nyi ihanda ya uvumbikiso wya ilinga ikuma ya lwaji nyi ululi wa mbunga wa itela yaco.
2. Zuwo lya Malinjekela lili nawa mu uhashi lyawo ulumbunwiso wa ndako ja Ujikillo weswe mu yilai ize yeci kupwa ku mifunda yasulako, nyi ndo mu Cijikilo kuli Mwnangana wa Cifuci.

CIHANDA V YIHANDA YA USHIMBIKILO

Ndongo 166 (Milali ya Ilinga)

1. Zuwo lya malinjekela kakuthuma mu kilinga ca milimo ya ayo, mu shimbi ja kahunana ca Cijikilo, Shimbi ya mucima, nyi shimbi ja sulaho, shimbi, shimbi ja uthusulo wa ushimbikilo nyi usopheso.
2. Yilinga ya Zuwo lya Malinjekelalyalingiwa mu milimo jathaci jazala mu milali:
 - a)- Shimbi ja mucima, ilinga ya kuhasa mu kutala ca cihanda a) mu ndongo 161. ya Cijikilo;
 - b)- Shimbi ja mucima, mu ilinga ya kuhasa ya cihanda ca a) mu ndongo 160. nyi mu yihanda d), f), g) e h) mu ndongo 161.;
 - c)- Shimbi ha mucima, mu ilinga ya kuhasa ca yihanda i), nyi j) mu ndongo 164. nyi yihanda a), b), e), f), i), l),q), nyi r) mu ndongo ya mufunda 1 wa ndongo 165. , jeswe ja Cijikilo;
 - d)- Shimbi, yilinga yikwo ya kuhasa yataliwa ha ilayi ya uhashi wa ushimbikilo wa zuwo lya malinjekela nyi uze ka uzalo wa yuma ikwo, mu ikuma ya Cijikilo;

CIJIKILO CA CIFUCI CA NGOLA

- e)- Shimbi ja kuthusuka ca ilinga ya kuhasa utalilo wa ihanda c), wa ndongo 161.;
- f)- Kusopha ca ilinga ya kutala mu mihanda b) nyi c) mu ndongo 160. ihanda g), h), i) j), k), l), nyi m) mu ndongo 161., mu ihanda b),c) nyi d), mu ndongo 162., nyi mu ihanda a), a), c), d), nyi e), mu ndongo 163. nyi ithuswilo ikwo ya yilai ya kulingiwa ca milimo mu Zuwo Iya Malinjekela, nawa mu ihanda ikwo mu Cijikilo ca Cifuci.

Ndongo 167

(Uputhukilo wa Ushimbikilo)

1. Uputhukilo wa Ujikillo mu utela kulingiwa kuli Akwa kuhakwila mbunga mu izavu ya uthumino ku Mwanangana wa Cifuci.
2. Ndonda je ungaji mujipwa kusolwesa maliji a yilai ku ukunjikilo wa ulula-miso wa wanangana wa Ngaji eswe nyi ulingilo wa mazuwo akusophasa.
3. Kazaliwa ikuma ya milimo ya Shimbi uputhukilo wa Ujikillo wapwa kuli Akwa Kuhakwila Mbunga mu Izavu ya Malinjekela.
4. Kazaliwa ikuma ya Shimbi mu uputhukilo wa Ujikillo walipwila kuli Mwanangana wa Cifuci.
5. Mbunga eswe kalulama mu izavu yo, mu ululamiso wa uhakwilo matela kuhakwila ca Zuwo Iya Malinjekela Iya Mbunga, mu kuhana ilaka uputhukilo wa Ujikillo, mu kulumbununa ca Shimbi.
6. Catelele kusolola ikuma nyi iwejelo ya Shimbi, mu unji wa myaka uze unenda, mu unji wa uhashi nyi mu ikumba ya Nguvulu mu Unii wa ikumba ya mucifuci, nyi ngwe Shimbi japwile Katalilo mu Ikumba mbongo ya Nguvulu.

Ndongo 168

(Uputhukilo wa Phunga ya Cifuci)

1. Kuputhuka wa mukwa kusolola ca chifuci, mwe Mwanangana wa cifuci cinamutamba kulinga, khanda kuli atano ca waze akwa kuhakwila mbunga, ali mukulinga ye milimo mukachi ka yizavu ya zuwo ya kuhanjikilamo.
2. Kuzala caha ca kukamba mu kusosolola ca uputhukilo wa kusolola kuli akwa kuhakwila mbunga nyi izavu.

3. Cakunjisa kulingiwa ca kusolola yijikilo yeswe.

Ndongo 169
(Utaizo)

1. Milimo ja Shimbi ja kuhunana Ujikillo wa kuseseka ca kutala ca waze kuthusula ha unji wa mbunga kanawa wa $\frac{2}{3}$ wa akwa kuhakwila mbunga ca waze ali mukilinga mu milimo.
2. Milimo ja Shimbi ja mucima nyi shimbi ja sulako jakupwa kuthusula ku unji wa phundvu wa mbunga wa akwa kuhakwila mbunga mu kulinga ca milimo.
3. Milimo ja Shimbi ja mucima nyi Shimbi ja sulako mu kuthusula ca unji ca kusakula ca akwa kuhakwila mbunga ano, hanji ku kwalunga cinene nyi ciphinji ha kulinga ca milimo.

Ndongo 170
(Uthusukilo wa Ushimbikilo)

1. Shimbi jeswe jathusukila ku ushimbikilo catela kulingiwa ca mana, songo nyi ulele waco nyi hanji shimbu.
2. Shimbi jeswe jathusukila ku Ujikillo ceshi kutela kulingiwa mu unji weswe, kuciza ca kutokesa ha ulemu wa yihanda.
3. Kuthusukila ca ushimbikilo wa kukuma mu:
 - a)- Cikuma ca shimbu;
 - b)- Cikuma ca ushimbikilo nyi uthumino wa Mwnangana wa mucifuci.
4. Kuthusuka ca Ujikillo ca utayizo wa Shimbi wa yikumba ya cifuci, mu Katalilo mukutesa ca ndongo ino, kutesa ca ilayi mukwa kufetesa lijimu, yakupalika wikha mu cikuma ca mwaka wa lijimo lya kuvimbika.

Ndongo 171
(Uhunano wa Tutongwelo Thwamilimo
thwa Ushimbikilo thwa Ilingilo)

1. Shimbi ja Ujikillo wa wanangana wa wapwa ikuma utalilo wa malin-jekela mu unji wa isonyeka, mu unji wa 10 a Akwa kuhakwila mbunga, ilinga ya milimo, mu makumi atathu a mathangwa waze mesa ndo Cikuma ca Cifuci.
2. Katalilo ca Shimbi ca Ujikillo wa wanangana wathusuka mu upwa ca ilinga ya ukumino nyi kucilumuka.

CIJIKILO CA CIFUCI CA NGOLA

3. Mu kwita ca Katalilo ca Shimbi ca Ujikillo wa wanangana wa thusuka, nyi hicapwa kulweka ca ikuma ya kucilumuka, mu Zuwo Lya Malinjekela mbunga matela Ukindukilo, mu unji wa cihanda, mu shimbu ya wanangana ndo mu uthusukilo wa shimbi muze mu kwiza ca kucilumuna nyi mu kulithuna ca ikuma yeswe.
4. Kuteta capwa kulumbununa mu cihela casulaho calitela mu unjo wa 45 amathangwa nyi khanda a utambika mu usulilo wa Zuwo lya Malinjekela.
5. Nyi Zuwo Lya Malinjekela lyataiza usula wa ushimbulo wa Shimbi ya Ujikillo wa Mwanangana watela, cilaka muceca kulemewa, nyi muze macisolola mu utalilo wa Uzukiso ca Cifuci, kuciza kusolola nawa mu kukuma ca Ujikillo.
6. Cilaka ca utalilo wa malinjekela mu shimbi ja Ujikillo wa myanangana wataiza mu utangu nyi usulilo wa kwita ca utalilo wa Zuwo lya Malinjekela, nyi kapwile ha kutambika, mu uthusukilo wa ilinga ilaka, kapwile kusakuka unenda mu shimbi ndo mu cikuma kukuma ca Ujikillo uno mu unji wa iwanyino itano.

Ndongo 172

(Uhunano wa tutongwelo thwa Shimbi ja ushimbikilo ja Wanangana)

1. Mwanangana wa Cifuci katela kusa nawa haZuwo lya Malinjekela Shimbi Ujikillo jeswe ja wanangana mu shimbu ikephe mu unji wa 10 amathangwa mu kwalula ndo mu shimbu lize linakapwa kufumanyisa mu Cilaka ca Cifuci.
2. Utalilo wa malinjekela walingiwa mu kwita unji wa akwa kuhakwila mu shimbu yasela mu mifunda yasulaho, Shimbi ya Ujikillo wa Wanangana wandenda, watelele kupwa kuthwala mu Zuwo lya Malinjekela.
3. Utajijilo wa Shimbi wa Ujikillo Wanangana walipwila mu kwalumuna ca Shimbi wa akwa malinjekela nyi kulithuna ku Zuwo lya Malinjekela.
4. Nyi Zuwo lya Malinjekela lyalithuna Shimbi ya Ujikillo wa Wanangana Wandena, mu cilaka ca ufumanyiso wa utalilo wa Cilaka ca Cifuci, catele kuhiluka mu usolwelo wa uwanyiso wa Ujikillo.
5. Kakusa mu utalilo wa akwa malinjekela Shimbi ja Ujikillo wa Wanangana Wandenda mu cikuma ca y ndongo yasulaho.

Ndongo 173
(Ilika ya Sambu)

1. Kwita ca Mwanangana wa Cifuci wa 10 Akwa kuhakwila mu ulingilo wa milimo wo, wa Cizavu Ceswaco ca akwa malinjekela mu ithuma yo ya Milimo walipwila, mu utela kwita kuZuwo lya malinjekela kutambuka ca kusopha ca mulimo weswawo mu shimbi nyi mu uteso.
2. Zuwo lya Malinjekela lyatela, kwita ca 10 ca Akwa kuhakwila mbunga, unji wa izavu ya akwa malinjekela, kutambika ca utambukilo wa usophelo wa cikuma ca zango lya mbunga.
3. Muze heta kutambuka ca cikuma ceswaco, catela kuli Mwanangana wa Cifuci kuthusula ca kwita, mu unji wa shimbu mu malinjekela mumu apwe kuthusula mu kutambuka cino.

KAPITHULU IV
CITHWA UNGAJI

CIHANDA I
ISHINA YA UNJI

Ndongo 174
(Ulingilo wa Ungaji nyi ululi)

1. MaZuwo eswe a Kusophesa kapwa Ndonda ja Wanangana nyi uhashi wa uthuminyino wa ululi mu jila lya mbunga.
2. Mu ulingilo wa milimo ya ungaji, watela ku zuwo lya kusophesa kukwika ca milonga ya zango ya mbunga ya ilambala, mu ufungo wa kuhakwila ca wana nyi zango, nawa mu ishina kusuma nyi kuhamika nyi kukwika ca uthusukilo nyi uvulumiso wa shimbi wa ululi.
3. Myanangana eswe a mbunga nyi thuminyi a ilambala nyi ikuma ca unji wa usendo wa maZuwo akusophela nyi kulingiwa ca milimo, kupwa kulinga mu kutesa uhashi, mu ilinga ize yapwa kwita ku zuwo lya kusophela.
4. Shimbi yataiza nyi yayula uhashi nyi ikuma ca unji wa ungaji wa haze wa itela, nawa mu kupwa co, nyi ululamiso, uhashi nyi ulingilo.
5. MaZuwo a kusophesa keci kulithuna ululi wa ukephe wa ikumba ya mbongo.

Ndongo 175
(Usokokelo wa Yota)

Mu ilinga ya milimo ya Ujikillo, ku mazuwo a uthusukilo nyi alipwila, mu kupwa waze atela mu Cijikilo nyi mu shimbi.

Ndongo 176
(Usolwelo wa Ungaji)

1. MaZuwo a kusophesa Anene a mucifuci cNgola capwa mu Zuwo Linene Lyakusophesa itela inene, Zuwo lya kusophela Cijikilo, Zuwo lya Kwalula mbongo, nyi Zuwo linene lya kusophesa thujita.
2. Ikuma ya ululamiso wa ilinga ya maZuwo akusophesa katela mu kupwa cino:
 - a)- Umwe ungaji walitesa mu uthumino wa Zuwo lya usophelo linene walitesa nawa mu zuwo lya Usendo nyi maZuwo akusophesa akwo;
 - b)- Umwe ungaji wa thujita wathumiwa ku Zuwo lya Kusophesa milonga ya thujita mu unjiso walitesa mu Zuwo lya Thujita a cihela.
3. Matela kulinga ungaji wa uthuminyino, utalilo nyi unji wa shimbu walipwila, walitesa mu Zuwo linene lyakusophesa itela.
4. Matela nawa kulingiwa maZuwo akusophesa itela ya mukalungalwiji.
5. Cakaliwa nawa kulinga ca mazuwo akusophesa nyi uhashi wa kusophela itela imwe.

Ndongo 177
(Upathwilo wa Yota)

1. Yota yakusophela kakukawula Cijikilo, jimbi nyi ikwo inasonewamo, kuhakwila kuzanga ca athu nyi ululi yaipathulo yakuyula nyi kupathula kulita nyi itanga yaukalakalo.
2. Kupathula caYota yausopheso capwa caulemu nyi umwe nawa macihan-gulula wakuhi cipwe akwa kuyula akwo, kha.
3. Shimbi inambe nawa ngwo, kupathula caYota cakukasa waze eswe waze malithacika nyi ciyulo, cipwe myatha akwa kuyulambunga alipwila cipwa waze malithacika nyi ye shimbi.

Ndongo 178

(Kulipwila ca Uthumino nyi caMbongo caYota ya)

Yota yakusophesela ikweta uhashi wambongo jamilimo jaukawaco, kulita nyi ilinga yaco hacipinji ceswe camyanda yausopheso nyi wambongo jaCifuci.

Ndongo 179

(Ngaji)

1. Ngaji kakwete ciyulo cakulinga milimo yo hakeshi kulithacika, mba mavumbika wika Cijikilo nyi Shimbi.
2. Ngaji keshi kwathuthumbisa, kwathuthulula, kwanyinnyisa, kwecesa cipwe kwahwimisa hanji kwahuma, ndo kulita nyi Cijikilo nyi Shimbi.
3. Ngaji katambile kwathwika uhenge hakupathula milonga kulita nyi milimo yo, wikha muze yeShimbi inacambe.
4. Ngaji mahasa kukashiwa nyi cimwe citheli nyi kaci uhenge wo wahyana naye hacusopha nyi katonde, mba kukashiwaco mucipwa ca myaka yali nyi apwa kukwata nyi ume uhenge wahyana kulita nyi yeshingo yaco.
5. Ngaji muze malinga ino malimo, katambile kulinga nawa milimo mikwo, shina wikha kulongesa nyi kufupha malinjekela athwala kuwungaji nyi ululi.
6. Ngaji katambile kunjila muyikungulwila hanji izavu yamalinjekela nyi iyulo yaCifuci cipwe kupwa makulwana a izavu yauNguvulu.
7. Ngaji kali nyi ciyulo cakuthunga cizavuco kulita nyi milimo yo, alyoze keshi uhashi wakukalilika Nguvulu.
8. Ngaji eswe kakwete isuho yakwasambisa kuCiyulo cinene caUngaji kulita nyi kulinga camuthu nyi muthu hamashimbu aco.
9. Ngaji eswe kakulenga hanji kuwahilila muze matesa makumi shimbyali amyaka yamilimo, hacihela cesweco anakilikicila.

CIHANDA II

YOTA

Ndongo 180

(Cota Cakangana)

1. Cota cakangana cili cihanda cacyulo cahelo causopheso wambunga.

CIJIKILO CA CIFUCI CA NGOLA

2. Ngaji aciyulo cacota cakangana kakwatongola kuli Mwangana waCifuci, nyi kulitesa nyi Sopi wacyulo cahelu watala itanga yeswe yausopi muze halinga ceseko mba anjile kulita nyi kuhasa camuthu nyi muthu, kulita nyi shimbi.
3. Mwanangana waCota cinene nyi mwe Mulupo wenyi kakwatongola kuli Mwanangana waCifuci hakaci ka athu atathu waze anazange mba mapwa kusakula kuli $\frac{2}{3}$ angaji aluthwe waze akalakala kulu.
4. Ngaji Mwanangana waCota cinene nyi Mulopho wenyi kakuyula myaka shimbyali, mba mahasa kuyihilukila.
5. Uthungiwo, ululikilo, uhashi nyi ukalakalilo waCota cinene yapwa kululyeka kulita nyi shimbi.

Ndongo 181

(Cota Ca Ujikilo)

1. KuCota caCijikilo kali nyi ciyulo cakukalalalisa ululi kulita nyi itanga yakuyula nyi shindakenyo washimbi, ngwe cinasonewa muCijikilo nyi Shimbi.
2. Catela kuCota yaCijikilo:
 - a)- Kupukuna kuthwala hashindakenyo washimbi jeswajo nyi ilinga ikwo yaNguvulu;
 - b)- Kupukuna shimbu kanda, shindakenyo hanji ulemu washimbi jazuwo lyaShimbi;
 - c)- Kuhengula kuthwala haulemu washimbi jakusakula nyi jaizavu yamalijekela yamucifuci, kulita nyi Cijikilo nyi Shimbi;
 - d)- Kuhunana cakuhilukila kshindakenyo yaCijikilo hakuteta caYota ikwo mumu wakuhona kulingila Ujikilo;
 - e)- Kuhunana isoneko ize yathwala kuCijikilo nyi kuteta caYota ikwo kulita nyi Cijikilo.
3. Cota caCijikilo capwa kutunga nyi kumi nyi kashi lya Ngaji akwa ciyulo akutongola hakachi kangaji milopho nyi thufufuci, ngwe cino:
 - a)- Ngaji awana akutongola kuli Mwanangana waCifuci, nyi mwe Mwanangana waCota;

CIJIKILO CA CIFUCI CA NGOLA

- b)- Ngaji awana akusakula kuCingulwila cambunga kulita nyi unji wa $\frac{2}{3}$ atuthumwa waze ali mumilimo, kucingako mwe mulopho waMwanangana waCota;
- c)- Ngaji ali akusakula kuli Mukwacyulo cakangana waUsophelo waluthwe;
- d)- Ngaji ali akusakula hakaci kulita nyi kutaiza caMbunga, mukulita nyi shimbi.
4. Ngaji aCota caCijikilo kakwatongola kulinga mwaka umuwikha hamyaka yakuyula shimbyali yakeshi kuhilukila mba kali nyi kulilengela, mkulyen-dela, kuhona kwathuthulula, umwenemwene nyi kuhona cauhashi wangaji kuyota ikwo.

Ndongo 182 (Cota Ca Mbongo)

1. Cota caMbongo cili ndonda inene waKatalilo shindakenyo waukalakalilo wambongo jambunga nyi kuhunana camachila kulita nyi cize shimbi iankunjika.
2. Mwanangana waCifuci nyi Mulopho wenyi nyi Ngaji akwa Ciyulo caCota caupite kawatongola kuli Mwanangana waCifuci, hakaci kangaji aluthwe, ngaji akwo, mukuyula ca myaka shimbyali umuwikha wikha.
3. Uthungo, ululamiso, uhashi nyi ukalakalo waCota caupite ili yakuthunga kulita nyi shimbi.

Ndongo 183 (Cota Cakangana caMaswalale)

1. Cota cakangana camaswalale cili ndonda inene kulita nyi ululiko wayota yamaswalale.
2. Ngaji Mwanangana, ngaji mulopho nyi ngaji akwo akwa ciyulo caunene waCota cakusuphesa maswalale kakwatongola kuli Mwanangana waCifuci hakaci kaNgaji anene amaswalale.
3. Uthungo, ululamiso, uhashi nyi ukalakalo waCota cinene cakusuphesa maswalale cili cakuthungiwa kulita nyi shimbi.

Ndongo 184 (Cikungulwila Cakangana ca Ungaji)

1. Ciyulo cinene caungaji wausopheso cili ndonda wakuyula nyi kufumba Ngaji eswe, atamba:

CIJIKILO CA CIFUCI CA NGOLA

- a)- Kuhunana kulinga nyi umwemwene wahita ngaji kuthwala haku-fumba caNgaji hamilimo yo;
 - b)- Kutongola Ngaji akuCota ca ujikilo, kulita nyi shimbi ja Cijikilo;
 - c)- Kwolwesa izavu yakuhakwila mafuto, yaKatalilo nyi kufupafupa kumilimo yaululi nyi kusongwela majila anatela mumu washindakenyo nyi upeme;
 - d)- Kutoweza cakutongola Ngaji Aciyulo caCota Caunene;
 - e)- Kutongola, kusa, kuthuthulula nyi kunyinyisa Ngaji ausopheso, kulita nyi Cijikilo nyi shimbi;
 - f)- Kulinga ceseko cakunyinyisa Ngaji aCota caUpite;
 - g)- Kuhana cimwe cilweza caunji wambogo waCifuci nyi kusalakana Yota yaulingilo weswawo hashimbu ya kutesa nyi kusoneka Unji wambongo waukalakalo waNguvulu;
 - h)- Kutatala ulingilo waYota yeswe, kulita nyi shimbi yaCijikilo;
 - i)- Katalilo upemme waakwa milimo aYota yeswe.
2. Mukwa ciyulo caunene wausopheso watetekeswa kuli Mwanangana waCota cinene nyi akwa kumuhata wano:
- a)- Ngaji atatu akutongola kuli Mwanangana waCifuci, hakaciko Ngaji sophi washimbi;
 - b)- Ngaji atano akwa kusopha akutongola kuli akwa shimbi lya Zuwo lyaMbunga;
 - c)- Kumi lya Ngaji akusakula kuli Sophi wakangana washimbi.
3. Ngaji Myanangana ayota yaCijikilo, yaUpite nyi yaCota camaswalale kakupwa kukamba kupwa mumilimoyaCiyulo cinene caUngaji, kakupwa nyi ciyulo caliji alyoze keshikusakula.
4. Kuyula ca akwa Ciyulo cinene cashimbi cinasonewa mumifunda a), b) nyi c) ya muUzukiso 2 yapwa yamyaka itano, yakuhilukila cisuho cimuwikha, kulita nyi shimbi.
5. Akwa kuyula anatambe kusalakana kuCiyulo cinene causopheso kali nyi ciyulo cawana inatela kuli Ngaji anene.

CIHANDA III
CIYULO CAMBUNGA CIYULO CAMBUNGA

Ndongo 185
(Kulilingila caMilimo)

1. Ulingilo wambunga wapwa ndonda ca Ungaji waCifuci cilemu kuthwala hakukalakala caNguvulu um unji wenyi weswe, keshika watwama nyi ciyulo caukawaco.
2. Ciyulo caukawaco caUlingilo waMbunga cathwama nyi ithwa yaungunu nyi washimbi wakuteta pundu.
3. Akwa kusopha sango jambunga kali nyi uhashi nyi kulitesa, cakwo-nonokena shimbi

Ndongo 186
(Uhashi)

Ukalakalo waMbunga wathwama cisalakanyi caNguvulu, mukuhakwila umwenemwene waeswe nyi kuzanga ngwe shimbi inambe, kuthathwisa shimbi jakukashiwa ulingilo waco, kulita nyi shimbi, cahiana cinji ikuma ino:

- a)- Kusolwela Nguvulu kuYota yausophelo;
- b)- Kupwa thethekeli wausopheso wathwanuke nyi waze katelele nyi akwa kuhona kusoloka;
- c)- Kutetekeza kwenda cacitanga cakusopha nyi kukashiwa caco;
- d)- Kuhakwila kuzanga cambunga nyi akwo analihono;
- e)- Kusongwela ulingilo waupathwilo waungaji;
- f)- Kusongwela ca cphinji ca kululika ikhasa, kuciza wuyindamiso wa utalilo wa uhashi washindakenyo wa mbunga kuli Ngaji a shimbi, mukulita cashimbi..

Ndongo 187
(Uthathukilo)

1. Ikuma yakunjila ngwe Sophi waulingilo waMbunga wakulingiwa kulita nyi ceseko cakunyinyisa, kulita nyi kunyingika camilimo ye, malongeso akulu akwazulula kuli Sophi walipwila yoze uli nyi myaka inji yakukalakalamo;

CIJIKILO CA CIFUCI CA NGOLA

2. Kuheta kumilimo yaYota inene catamba kupwa nyi unyingiko wahiana wamilimo yaco, nawa kulita nyi kusakula ca Sophi munene nyi myatha akwa ciyulo caMbunga nyi ngaji akwo, kilita nyi shimbi.
3. Ngaji nyi Sophi anene katambile kwathuthulul, cipwe kwecesa milimo, kwahwimisa lume cipwe kwahuma cipwe cipwe kuci, shina muze yeshimbi inacitaiza.
4. Sophi aneen akwa ciyulo caMbunga katamba kukaula inyingi nyi shimbi jamilimo kulita nyi watha wamuthu nyi muthu, kwafeta cinalite hami-limo yakulihana pundu.

Ndongo 188

(Wana)

Sophi aMbunga katambila kukashiwa ndo muze mapwa milonga wahiana nyi kumukwata nyi umwe mulonga wakutangunuka shimbi.

Ndongo 189

(Nganda ya Shimbi ya Cifuci)

1. Nganda yaShimbi jaCifuci ili cihanda caNguvulu mumu wakusalakana Nguvulu, hasango jakusophesa nyi kuhakwila ulemu wa athu eswe hasango jausopheso, nawa Katalilo ululi wakusophesa nyi ihanda yaco ndo kumanuna cakusophesa nyi kukashiwa.
2. Nganda yaShimbi jaCifuci ikwete ulingilo wambongo jawo nyi ukalakalo, kulita nyi shimbi.
3. Ili ndonda yaNganda yashimbi jaCifuci, Usopheso waMbunga, Ciyulo cinene caNgaji nyi Nganda yausopheso wamaswalale.
4. Alophoi aNganda ya Shimbi wa Cifuci nyi Alopho Milopho a thumbungu kakwatongola kuli Mwanangana waCifuci, nyi kutoweza caSophi wacyulo cinene cakuyula caMbunga, nyi kuyula camyaka itano, yakuhilukila.
5. Thumbungu thwa Mwanangana wa Milopho ja Nganda ja Shimbi ya Cifuci, kulita nyi Cota cinene, ca Cota Ujikilo, nyi ca Upite nyi kuli Yota inene.
6. Thumbungu thwaMwanangana waNganda yacyulo caCifuci, kakwa-tongola kuli Mwanangana waCifuci mukutesa caCiyulo cinene nyi Ngaji aMbunga, nyi ikuma yakuthunga kulu, kulita nyi shimbi.

7. Mwaka hamwaka kakusoneka ilinga yeswe yamwaka nyi kuyithuma kuli Nganda Milopho wa Cifuci, mba kuze akuyisolola ku Zowo Iya Malinjekela nyi ndona jikwo ja Wanangana wa Cifuci.

Ndongo 190

(Cikungulwila Cakangana Ca Ungaji wa Mbunga)

1. Ciyulo cinene caSophi aMbunga kapwa cihanda cahelu cakufumba Nguvulunyi ngaji eswe ayota yausophelo wamilonga athungiwa mucizavu cashimbu lyeswe.
2. Itanga yakweseka, kutongola, kunjila, kuthuthulula nyi kunyinyisa caNgaji anene, nyi ulingilo wo catela kuvumbikwa, kulita nyi uhashi waCota nyi Nganda yaCiyulo cinene camilimo yakuyula caMbunga.
3. Ciyulo cinene Casophi ambunga catetekelewa kuli Mukulwana waNganda yaUsopheso yaCifuci nyi akwo ngwe:
 - a)- Thumbungu aUsopheso waCifuci;
 - b)- Akwo akusakula kuli Thuminyi munene wasophi nyi kupwa cino;
 - c)- Waze akusakula kuli Mwanangana waCifuci;
 - d)- Akwo akusakula kuli Thuthumwa thwa Mbunga.
4. Uthumino wa Ciyulo cinene cinasonewa mumifunda b), c) e d) yashimbi ino uli wamyaka itano, yakuhilukila cisuho cimuwikha, kulita nyi shimbi.

Ndongo 191

(Nganda ya Ungaji wa Maswalale)

1. Nganda yaMilopho ya Uswalale ili Ndonda ya Ungaji wa Cifuci mu ulingi wa Katalilo ca ushimbikilo wa Cipathulo ca Tujita amwNgola, Thupokola nyi Ndonda ya Ufungilo nyi Kwoloka ca cima, kushindekenya ca kulingiwa ja shimbi.
2. Ululamiso nyi ulingilo ca Ungaji wa Thujita wapwa kuyula mu shimbi.

**CIHANDA IV
IPATHULO YA MBWENDE YA UNGAJI**

Ndongo 192

[Kukumika]

Ndongo 193

(Uhashi wa kuhakwila)

1. Uhakwilo uli mu cipathulo cili cilemu mu uthuminyino ya Ululi.
2. Ngaji mweswe kali mukwa kulingila wana, nyi kusela kulinga mu unji wa cihela ca mbunga ilinga ya milimo ya kuwujola nyi kutambika ca ngaji, mu ulingilo wa ungaji, mu shimbi.
3. Catela mu Cikungulwila ca Ngaji kuyula ca unjililo wa kuhakwila, nyi hanji mu vumbi wa ilinga ya Katalilo ca ungaji, mu shimbi nyi mu ulemu wo.

Ndongo 194

(Uhashi Uhakwilo)

1. Mu ilinga nyi mu kulingiwa ca yilai ya ungaji mu ulingilo wa milimo yo, ngaji eswe kuzuka khekhe, mu kutala ca shimbi.
2. Wa shindakenya mu kutangula ca mikanda mu ilinga ya milimo, kutala ca kuzeka mu shimbi, nyi wikha capwa kutaiza kufupha kukwata, kuinga nyi iukma yalita mu fweto mu kusopha ca ngaji nyi ulingi wa kuheta ca Ngaji katela, mu mukwa kuhakwila mu Cikungulwila ca Ngaji, muze shimbu yapwila mu ilinga ya yuma yazeluka mu ufweteso wa kamenga nyi unji wa myaka 2 yize ili mu unjililo ya Ngaji mu ulingilo wo.
3. Ngaji eswe kali nyi uhashi wa kuthuma sango cenyi mu usweko wenyi, nyi ikhwashi jenyi, cipwe ayo haliwana mukamenga nyi mu kukwinda ca ikuma ya thujita.

Ndongo 195

(Uhingwa wa Wana wa Ungaji)

1. Catela mu Cikungulwila ca Ngaji Katalilo, mu ungililo wa wana wa ukwaso wa ungaji weswe mu cihela co.
2. Shimbi yayula ululamiso wa ikuma ya utalilo wa ungaji, mu wana wa ukwaso ikuma ilemu ya uthuminyino ya ungaji, kutela Nguvulu kumika ikwata ya mbongo.

Ndongo 196
(Ulamwino wa Mbunga)

1. Nguvulu kakwata athu eswe waze ali ni ikumba ikephe ya mbongo, nyi uhashi wa kuhakwila mu utalilo wa ngeji wa kuhakwila nyi kuli mukwa kufeta milimo ya katali, mu unji weswe.
2. Shimbi yayula ululamiso wa uhakwilo mu Mbunga.

Ndongo 197
(Usophelo wa Sambukila)

1. Catela kuthusula ca kusopha milonga yeswayo ya mbunga ikephe ya akwa kusopha mu sambukila.
2. Shimbi yayula ululamiso wa ilinga ya akwa kusophesa mu sambukila.

USONGWELO V
UTHUMINYINO WA MBUNGA

KAPITHULU I
ISHINA YA UNJI

Ndongo 198
(Manyonga nyi Ishina ya Shindakenyo)

1. Uthuminyino wa mbunga yapwa kutepewa mu ulemu wa ishina ya kutepulula wa uthuminyino, mu kucinga ca milimo ya kutesa nyi Kuhandununa ca uthuminyino.
2. Ciyulo ca uthuminyino cathusuka mu ikuma ya Cijikilo nyi shimbi, kuzanga ca mbunga, kutela wikha ilingayo mu yako ya ishina ya uteso, ya shimbi, ya ululi, kuhana yalitela, vumbi lya upite wa eswe.
3. Kumika uzange milimo ya mbunga ili kavumbika ca wana nyi ushim-bikilo wa ufungo.

Ndongo 198-A
(Ukungami)

Cipathulo ca uthuminyino nyi utangu nyi wasulaho wa Nguvulu, wa milimo walipwila nyi milimo ya kuthusuka.

Ndongo 199
(Kululama ca Uthuminyino wa Mbunga)

1. [Kukumika].
2. Shimbi yathusula ikuma ya ulemu wa kupanjika calipwila, mu uhandununo nyi mu uwanyiso w milimo, kuciza milinga ya watha kwolesa ca ilinga ya uthuminyino nyi kwendesa, nawa mu kutesa ca usendo wa uthuminyino yalipwila mu Wanangana wa Nguvulu.
3. Thuminyi a milimo yalipwila kapwa kulingiwa mu shimbi.
4. Ululamiso, ulingilo, milimo ya thuminyi a ipathulo ya yalipwila mu shimbi.
5. Thuminyi a ilambala kuzuka uhashi wa mbunga mu utalilo wa ndundo wa mbunga, mu Cijikilo ca shimbi.

Ndongo 200
(Wana nyi Uhashi nyi wa Thuminyi)

1. Mbunga eswe kali nyi Wana wa ku eva ku Cipathulo ca Mbunga mu ikuka kuli waze athumika muze mwatela mu upwa wa wana nyi kuzanga ca waze ali mu ufungo.
2. Mbunga eswe kali nyi Wana ca maliji ku uthuminyino, wendelo wa ikuma muze anazange, nyi hanji mu kunyingika ca uteso ize yapwa kutesa.
3. Yilambala mu uzangi wo katela mu usendo ikuma milimo mu utalilo wa Shimbi, ize ikuma ya wana wa kuzanga shimbi.
4. Capwa kushindakenya ca ilambala ya wana wa unjililo wa ikuma ize ili kusweka mu cizavu ca kutala mu ikuma ya shimbi, mu yilai yataliwa mu ufungo nyi uhakwilo, mu kusweka ca Nguvulu nyi kufupha ca milonga nyi ha uthu wikha.

Ndongo 200-A
(Uthuminyino waMucima wa Nguvulu)

1. Uthuminyino ca Mucima ca Nguvulu catesa ndonda nyi wendelo wamucima uze uli kuwana mu phundu wa milimo wa Wanangana wa uzuke wa ilingilo.

CIJIKILO CA CIFUCI CA NGOLA

2. Uhanyino wa Ndonda nyi milimo ya uthuminyino wa Nguvulu wa Mucima wa wendelo mu unji wa ihela ya cifuci ceswe, kuciza ca uhanino wa Uthuminyino Walipwila.

Ndongo 201

(Uthuminyino wa Cihela wa Nguvulu)

1. Uthuminyino wa Cihela ca Nguvulu capwa mu ndonda wa Kuhandununa ca ukalakaliso walipwila wamucima nyi kufunga ca ikuma ya ihela ikwo, ulingilo wa uzange walipwila wa Uthuminyino wa Nguvulu wa cijingilo ca uthuminyino wa watha wa cihela.
2. Nguvulu wa Mbonge kapwa mu Uthuminyino wamucima, mu mbonge yaco, kuhana mu unji weswe, kwendesca ca uNguvulu wa mbonge nyi kufunga kulingiwa ca uthuminyino wa cihela da Nguvulu.
3. Nguvulu wa Mbonge ka kumutongola kuli Mwanangana WaCifuci, mu unji wa waze atambikila malinjekela a ipathulo yeswe.
4. Ululamiso wa ulingilo wa Ndonda wa Uthuminyino wa Cihela Nguvulu wapwa kuyula mu shimbi.

KAPITHULU II

UFUNGILO WA CIFUCI

Ndongo 202

(Lufumbo wa shindakenyo wa Ufungilo wa Cifuci)

1. Catela kuli Nguvulu, mu kuwakasa ca mbunga eswe kushindakenya ca ufungo wa wa mbunga, Katalilo ca Cijikilo nyi shimbi, nawa mu ikwata usendo wa ifuci ikwo kuze kwapala Ngola.
2. Ufungo wa mbunga uli nyi mana a shindakenyo wa ufungo wa uthusukilo, nyi wanangana nyi umwenemwene wa cihela, mu UNguvulu wa Ululi wa Wana, uthusukilo nyi uhakwilo wa cifuci kuli mithumbula eswawo, nawa mu usendo wa kusoloka ca cifuci ceswe nyi uhanyino wa sambukila nyi ufungo wa ifuci yeswe.
3. Ululamiso nyi ulingilo wa yilai ya ufungo wa mbunga wapwa kuyula mu shimbi.

Ndongo 203

(Wana ca Ufungilo Ulamwino)

Cifuci cNgola capwa mu ululi uze watelaho kusweka ca ufungo wa cifuci, kuciza wikha thujita thwa shimbi mu uhilwiso wa sambukila wa mbunga nyi mu ikuma ya Cijikilo nyi shimbi nyi Wana ca ifuci yeswe.

Ndongo 204

(Kupwa ca Uhone wa Ujikilo)

1. Mu kutesa ca kusweka ufungo wa cifuci nyi kululamisa ca Thupokola a Mbunga, Mwanangana wa Cifuci matela kuthusula mu unji cikuma, mu ikuma wa kupwa ca uhashi wa Ujikillo, mu ikuma ya Cijikilo ca Cifuci nyi mu shimbi.
2. Kapwa kupwa ca uhashi wa Ujikillo kupwa ca jita, kupwa ca cihela, kupwa calipwila, mu uteso wa maliji a uhwiso.
3. Shimbi yayula kupwa ca jita, kupwa ca cihela nyi kupwa calipwila.

Ndongo 205

(Kutepulula Ilinga ya Wana)

Kuli thupokola thwaufungi wambunga mu ulingilo mu wakulula ca thujita, thupokola, mu ukephe wa uhasi wa ilinga ya shimbi muyipwa kulingiwa mu kukehya ca uhashi wa cela cakusakula calipalikila, nawa mu unji wa ilinga wa wana wa maliji, uwanyino, kuhakwila ikumba, izavu nyi kwita nyi yuma shimbu linene.

KAPITHULU III

ULAMWINO WA CIFUCI NDUNDO JA THUJITA

Ndongo 206

(Ulamwino wa Cifuci)

1. Ufungo wa cifuci uli nyi malinjekela a shindakenyo wa uhakwilo wa wanangana nyi uthusukilo wa cifuci mu ululi wa cifuci ceswe nyi mu ndvundo jeswe ja Ujikillo wa uputhukilo waco, mu shimbi nyi ululi wa mbunga, ufungilo wa mbunga ku mbwanja nyi uthumbula ukwo wa mucima nyi wa haze, mu usokolokelo wa milimo wa mbunga, mu ikuma ya Cijikilo nyi shimbi.
2. Ululamiso nyi ulingilo wa ufungo wa cifuci calingiwa mu shimbi.

Ndongo 207

(Ndundo ja Thujita amwNgola)

1. Thujita a MwNgola kali cipathulo ca maswalale a cifuci mu kuyula ca waze kecikunjila mu izavu ya malinjekela, mu ufungo wa cifuci, mu kululamiso ca uhandu wa vumbi nyi kutaiza ca ndonda wa wanangana mu uteso wa ndvundo wa Mwanangana wa Cifuci nyi Thuminyi wa Mutangu wa Thujita, mu ikuma ya Cijikilo nyi mu shimbi, nyi usendo wa ifuci yeswe kuze Ngola apwila.
2. Thujita eswe a mwNgola kapwa mu unji wa mbunga eswe nyi ululamiso wa cifuci ceswe.
3. Shimbi ya yula ululamiso, ulingilo, vumbi, kululika nyi milimo ya Thujita a mwNgola mu shimbu ya sambukila, mu kapunga nyi mbwanja.

Ndongo 208

(Ulamwino wa Cifuci nyi Milimo ya Uswalale)

1. Ufungo wa Cifuci nyi wana wa mbunga uli ululi nyi uhashi watela mu unji weswe ana a mwNgola.
2. Milimo ya uswalale wapwa kuyula mu shimbi, walitela mu ikuma uteso.

KAPITHULU IV

SHINDAKENYO WA SAMBUKILA NYI THUPOKOLA

Ndongo 209

(Uhashi wa Ukulungunga)

1. Uhashi wa kuyula ca mana ha uhakwilo wa ufungilo wa sambukila wa mbunga nyi ufungilo wa ipathulo nyi ikwata ikwo, nyi wana nyi uthusukilo wa ilinga ize yakinga ungunungulu nawa mu ululamiso wa yuma mbwanja, mu ukephe wa vumbi ku Cijikilo, mu shimbi ku usendo wa ifuci yeswe kuze atela Ngola.
2. Ululamiso nyi ulingilo wa ndonda wa ufungo wa cipathulo catela kulingiwa mu shimbi.

Ndongo 210

(Thupokola thwaCifuci)

1. Thupokola a cifuci kali cipathulo mbunga mu unji wa shimbu, kuyula calipwila, cakululamisa mu phindu wa watha nyi mu vumbi, kutela

CIJIKILO CA CIFUCI CA NGOLA

- kufunga ca thupokola mu Cifuci, mu ukephe wa vumbi ku Cijikilo nyi mu Shimbi jino, nawa mu utajjilo wa usendo wa ifuci yeswe wa Ngola.
2. Thupokola a Cifuci kapwa mu unji wo mbunga asemukina mu cifuci cNgola, mu ululamiso wa wikha mu cifuci ceswe.
 3. Shimbi ya yula ululamiso nyi ulingilo wa thupokola a cifuci.

KAPITHULU V KATALILO CA UFUNGO WA NGUVULU

Ndongo 211 **(Katalilo ca Ufungilo wa Nguvulu)**

1. Unangikino wa ufungilo wa Nguvulu uli nyi mana akuhakwila ululi wa Wana ca milonga wa mbwanja nyi kululama, nawa mu unji wa kute-nuka, mu vumbi wa Cijikilo nyi ya shimbi, nawa mu izavu ya utajjilo wa usendo muze ili cifuci cNgola.
2. Unangikino wa ufungilo wa Nguvulu watela ku ipathulo ya Ndonda nyi mana nyi ufungilo wa Nguvulu.
3. Ululamiso nyi ulingilo wa kunangika ca ufungo wa Nguvu uli kulingiwa mu shimbi.

Ndongo 212 **(Ndonda ja Mana nyi Ufungilo wa Nguvulu)**

1. Ndonda ja mana nyi ufungo wa Nguvulu uli ndonda ja kuhana ca kulinga sango nyi Katalilo, nawa mu kusakula ikuma ya mana nyi ufungo qa Nguvulu inatela mu unangikino wa Nguvulu mu Ululi wa Wana nyi sambukila wa mbunga.
2. Shimbi ya yula ululamiso, nyi ulingilo nyi utalilo wa milimo ya mana nyi ufungo.

KAPITHULU VI MUKWANGANDA YA ULULI

Ndongo 212-A **(Mukwanganda ya Ululi)**

1. Ngaji mutangu kali mu myanangana a Cifuci alipwila mu ikuma uhakwilo wa mbunga, ufungwilo mumu ikwata, nyi ululi nyi Ujikillo wa ilinga ya uthuminyino wa Mbunga.

CIJIKILO CA CIFUCI CA NGOLA

2. Ngaji mutangu nyi kambungu kapwa kutongola mu Zuwo lya Malin-jekela, mu kthusula ca unji weswe wa Akwa kuhakwila mbunga mu ilinga ya milimo.
3. Ngaji mutangu nyi kambungu kakuzuka watha nyi Mwanangana wa Cifuci hali hanga mu ushimbulo myaka itano mu kuzaula cimuwikha.
4. Mbunga nyi athu anji katela kusosolola ku Nganda ya Milopho kwam-bulula ja milonga nyi ilinga nyi hanji uswekelo mu watha wa mbunga, ize yataliwa mu kuteta, kuthuma ca ndonda calitela mu ikuma yalitela mu Kuhandvununa nyi kuwahisa ca kuhona ululi.
5. Ilinga ya Ngaji uli walipwila mu ikwata ya ukilikililo nyi ukwiko wa utalilo mu Cijikilo nyi shimbi.
6. Ndonda nyi akwa Uthuminyino wa Mbunga nyi mbunga akwo nyi athu anji a mbunga nyi ilambala katela kupwa ca usendo nyi Ngaji wa kthusuka ca ikuma yo.
7. Mu muwaka mweswe mwathungiwa maliji a milimo nyi kuhilwisa kuli Mwanangana wa Cifuci, ku Zuwo lya Malin-jekela nyi Cipathulo ca Ungaji wa Cifuci.
8. Shimbi watela mu unji wa milimo nyi ulemu wa Ngaji wa Ululi nyi Kam-bungu, nawa mu unji wa kululama ca ukwaso wa Cipathulo ca Ungaji wa Ululi.

USONGWELO VI CITHWA CA CIHELA

KAPITHULU I ISHINA YA UNJI

Ndongo 213

(Ndonda ja Uthusukilo wa Watha wa Cihunda)

1. Ululamiso wa ululi qa Nguvulu mu uhashi wa ihela uli wapwa mu ishina ya upthukilo wa uthusukilo wa malin-jekela a uthuminyino mu kushishika ca upwa ilinga ululamiso wa Watha wa Cihunda, mu Cijikilo nyi shimbi ino.

CIJIKILO CA CIFUCI CA NGOLA

2. Ilinga yalulama mu Watha wa cihela catela mu Cela ca Kusakula ca ihunda, nyi ipathulo ya Watha wa Myanangana akwo nyi Watha kupwa ca mbunga, mu shimbi.
3. Mu kuciza ca mufunda 1, kuthusuka ca milimo nyi ikuma ikwo ca kupwa Cela ca Ihunda, mu ipathulo ya Watha wa Myanangana a ihunda, mu wendelo wa unji wa eswe wa mbunga, kapanjika ishina ya uhandununo wa uthuminyino wa ushimbikilo, wendelo wa zango wa mbunga nyi uswekelo wa wana nyi zango Ujikillo uze uli mu ufungo wa ilambala, mu kulita, nyi kuhakwila ca uthuminyino mu Cijikilo nyi mu shimbi.

Ndongo 214

(Cishina ca Uthusukilo haCihunda)

1. Uthusukilo wa cihunda watamba mu wana nyi uhashi wa Cela ca Ihunda hanga uyulo, mu Cijikilo nyi mu shimbi, ha ulemu nyi zango wa utalilo wa mbunga, mu ikuma ya mbunga a cihunda.
2. Uthusukilo wa cihunda nyi ulemu wa ululamiso, kuyula, uthuminyino, mingoso nyi ikumba, ulumbunwiso wa shimbi.
3. Ishina ya uthusukilo wa ihunda yataliwa mu ndongo ino, yapwa kusa mu ilinga ya ululamiso wa shimbi ilemu, mu kuciza ca ikwiko mu Cijikilo cino.
4. Ikumba mbongo ja Cela ca Ihunda watamba nyi unji ukwo, kuthuma ca Nguvulu, lijimu, nyi ikuma ikwo mu uhandununo wa lijimu wa shimbi.

Ndongo 215

[Kukumika]

Ndongo 216

(Uhashi wa Utalikiya wa Ihunda)

Shindakenyo wa membo eswe kapwa nyi uhashi wa kukaula mu ushimbikilo, hanga unge uthusukilo wa ilinga ya kuthumisa nyi vumbi ya yilai yalipwila mu ihela ize yapwa kukiswila mu Cijikilo cino.

Ndongo 217

(Utalikiya wa Ihunda)

1. Cela ca kuhakwila mu membo kapwa athu a unji wa mbonge mu kutaiza ca unji wa thwamishimu cihela ceswe waze afunga kuthusuka ca uzange

CIJIKILO CA CIFUCI CA NGOLA

walipwila uze weza kuli mwenyembo, mu cikuma ndondayo a uhakwilo wa mbunga.

2. Ululamiso nyi ulingilo wa cela wa Utalikiya ya Membo, nawa mu uhashi wa ndondajo, wapwa kuyula mu shimbi, mu kwoloka ca cishina ca uhandununo ca uthuminyino.
3. Shimbi yalumbunuka mu uhashi wa Cela ca Kusakula mu Membo nyi kutaiza ca ulemu wa mbongo ja Membo, mu kupwa ca yilai ca cihanda ca upite wa mbunga kuli Nguvulu nyi Cela va Ihunda, mu kulitesa ca kuwahusa ca uhandununo mu unji wa yela yeswe uze wakukiswila ca kukunga ca uhashi wa mbongo nyi kukuma ca ilinga ya ilika yeswayo.
4. Cela ya Ihela cili uhashi wa kuyula calipwila, mu shimbi.

Ndongo 218

(Ihanda ya Utalikiya wa Ihunda)

1. Utalikiya wa Ihunda yalulamika mu ihunda.
2. Mukutesa ca ikuma yalipwila ca yako, nyi unji wa kusokoloka mucitela kupwa kukunga ca cela ca cifuci ca ulemu.
3. Shimbi muitela kulinga, mu ilinga ya uhashi walipwila, ikuma ikwo ya ihunda mu ululamiso wa cihela ca Milimo ya mbunga.

Ndongo 219

(Atribuições)

Utalikiya wa Membo uli mu unji wa yuma, nyi mu shimbi, uhanyiwo wa uhashi wa ulongeshi, mwono, kahya ka zembwe, meya, ithasa, ya ihunda, nyi mbonge, nyi ikumba ya cako, nyi mana, mashinyi nyi sango, shimbu ja washu, khonda, kufunga ca mbunga, nyi kuciza majilo ca mbonge, ufungo wa mukwa kulya, kufumanyisa ca mingoso nyi mbunga, mu kwalula ca cihela, kapokola, mu usendo wa Kuhandununa nyi kukunga.

Ndongo 220

(Ndonda ja Utalikiya)

1. Ululamiso wa Utalikiya yatela mu Cota ca wathau mu uhashi wa kuthusula, mu Ndonda imwe ya cikungulwila ca Mwanangana wa Utalikiya.
2. Cota capwa mu unji wa kuhakwila, waze anatongola mu unji wa kusakuka, mu uteso, mu uthusukilo, mu wana, usweko nyi shimbu wa mbunga atongoka mu cihela ca utalikiya mu upwiso wa usolwelo wo.

CIJIKILO CA CIFUCI CA NGOLA

3. Ndonda ya Ilingilo wa cizavu cili ca kutesa kuli Mwanangana nnyi yisonyeko jenyi akutongoka mu unji wa uhashi kuZuwo lya Malinjekela.
4. Mwanangana wa Ndonda wa Ilingilo ya Cela ca Cihela cili thwathwa wa cizavu cize casakuka kuZuwo lya Malinjekela.
5. Utaijilo wa majina a cela ca Ndonda Utalikiya capwa mu usolwelo wa izavu ya malinjekela, mu kulipwla nyi nawa mu ucinge, mu ukungulwila, wa mbunga waze atongolanga, mu ikuma ya shimbi.

Ndongo 221

(Kuzuka wa Uthuminyino)

1. Utalikiya wa Membo uli mu wakundama.
2. Kukwata ca milimo ha Utalikiya watela mu Katalilo na kulingiwa ca shimbi mu cihanda ca Ndonda ca Cela nyi muze himwalingiwa mu shimbi.
3. Kusosolola ca ndonda Utalikiya, cipwe cilumbunuke mu yela, cipwa kutela mu ilinga ya kusweka cilemu.
4. Cela ca Ihunda muyipwa kuteta iyulo yapihisa shimbi yize hailinga kuli Mwanangana mu watha wenyi.

Ndongo 222

(Ukwaciso nyi Usendo)

1. Mu ukwaso wa Nguvulu, Yela ya Ihunda yapwa kufumanyisa mu khekhe kuli ayo, mu ilinga yalipwila, kutala ca kutepulula calipwila mu nganda nyi usolokelo wa mbunge.
2. Shimbi yashindakenya mu usendo nyi mu ululamiso wa Cela ca Ihunda mu citela kutongola ca kushimula ca uzange eswe, mu Katalilo ca uhashi wo.

KAPITHULU II

IPATHULO WATHA WA YIYULO YA YACAKO

Ndongo 223

(Unyingikiso)

1. Nguvulu kali nyi uhandu, mu watha wa milimo ya ipathulo ya watha wakutongola wa yacako ca muwana wakulitesa nyi wakuhanduna Cijikilo.

2. Unyingikiso wa ipathulo ya watha wa mwanangana watamba mu myatha akwo a mbunga nyi ilambala avumbike, mu usendo wo nyi ipathulo ya ulemu nyi shimbi wa uhulilo kuwutala wa ululamiso wa mucima mu malinjekela a yako nyi katelele ku khakajana mu Cijikilo, cipwe mu ulemu wa muthu mweswe.

Ndongo 224

(Myatha ja akwa Yako)

Myanangana eswe kali myatha atalila nyi kuzuka ca watha no unji wa ululamiso wa malinjekela a cihunda mu utajilo wa ulemu nyi shimbi nyi vumbi ku Cijikilo ca shimbi.

Ndongo 225

(Uhanyino, Uhashi nyi Ululamiso)

Uhandununo, uhashi, ululamiso, ulemu wa utalilo, nyi ulemu wa ikumba ya ipathulo ya membo, mu usendo wa ipathulo ino nyi Ndonda ja uthuminyino wa Cihunda wa Nguvulu nyi uthuminyino wa Utalikiya mu unji wa myanangana, mu shimbi.

USONGWELO VII

UUHASHI CIJIKILO NYI UTALILO NYI UJIKILO WA UJIKILO

KAPITHULU I

KTALILO WA UJIKILO

CIHANDA I

ISHINA YA UNJI

Ndongo 226

(Ujikilo)

1. Kutaiza ca shimbi nyi unji wa ilinga qa Nguvulu, wa uthuminyino wa Mbunga nyi wa Wanangana wa Ihunda watela mu utalilo wa Cijikilo.
2. Yapwa kupihisa Ujikilo shimbi jeswe nyi ilinga ize yavulumuna ishina nyi fumbo ize ili mu kukiswila ca Cijikilo cino.

Ndongo 227

(Kumbululo Iya Katalilo)

Kapalika mu utalilo wa Ujikilo ilinga yeswe yatela mu uvulumuno wa ishina ya ujikilo fumbo, mu kwalula:

CIJIKILO CA CIFUCI CA NGOLA

- a)- Ilinga ya ushishikilo;
- b)- Mingoso, usendo wa maliji a ifuci ya haze;
- c)- Utalilo wa Ujikilo;
- d)- Ulemu.

CIHANDA II UTALILO WA UKANYAMISO MU UJIKILO

Ndongo 228

(Katalilo wa Ukanyamiso wa Ujikilo)

1. Mwanangana wa Cifuci matela kwita ku Zuwo Ujikillo Katalilo ca shimbu mu ujikilo weswawo mu ushishikilo wa Cyilai ca Shimbi, uze watela kusa mu kucilumuna nyi utaijilo wa ifuci ikwo uze watela kupwa ifunjekelo.
2. Matela kwita utalilo wa shimbu mu Ujikillo weswawo mu unji Cyilai ca Shimbi uze watela kuthusula mu 1/10 wa Akwa Kuhakwila mbunga mu Zuwo Iya Malinjekela mu milimo wo.
3. Utalilo wa shimbu mu ujikilo watela kuwita mu unji wa 20 a mathangwa mu kwalula ca utaijilo wa Cyilai ca Shimbi.
4. Zuwo Iya Kusophela Cijikilo catela kuhanjika ca shimbi mu makumi awana amathangwa, muze mu utetelo wa ikuma wa fuji, mu kwita ca Mwanangana wa Cifuci nyi mu 1/10 wa Akwa Kuhakwila mbunga mu milimo yo.

Ndongo 229

(Kumbululo Iya Katalilo Iya Ukanyamiso)

1. Catelele kuthusula, kutaiza ca kwalumuna ca cyilai cize cili mu utalilo wa shimbu mu ujikilo wa Zuwo Iya Kusophela Cijikilo, muze yoyo uhanjikile mu kwita caco.
2. Nyi Cota ca Cijikilo cathusula mbwanja mu ujikilo wa Cyilai ca Shimbi, mu utaijilo, nyi usendo wa ifuci ukwo mu utela lume kukwika kuli Mwanangana wa Cifuci nyi kuhilwisa ku ndonda kuze mupwa kutambula.
3. Mu cikuma ca mufunda wasulaho, cilaka, usendo, nyi utaijilo wa malinjekela a ifuci ikwo uci kupwa kuthusula nyi kwalumuna mu uniji wa ikuma, mu kuciza ca ndonda uze muwupwa kutambula mu ushishikilo wa kuyula ca kuhenga ujikilo.

CIJIKILO CA CIFUCI CA NGOLA

4. Nyi Cilaka ca Shimbi, usendo, utajjilo nyi usepha wa kulinga nyi ifuci ikwo weza kwalumuka, matela Mwanangana wa Cifuci nyi Akwa Kuhakwila matela kukeika Ujikillo wa kwita mu utalilo wa shimbu wa Cijikilo ca ushishikilo weswawo.

CIHANDA III KATALILO CA USWEKELO CIHATA

Ndongo 230 (Ulemu)

1. Zuwo lya kusophela Cijikilo mutela kutala, nyi kutambika, mu thaci ja utenu weswe, kuhenga ca Cijikiloca ushishikilo weswawo.
2. Matela kwita ku Zuwo lya usophelo wa Cijikilo maliji a kuhona ca Cijikilo mu ikuma ino:
 - a)- Mwanangana wa Cifuci;
 - b)- Unji wa makumi a Akwa Kuhakwila mbunga mu Zuwo lya Malinjekela mu kuzuka ca milimo yo;
 - c)- Ikwulwila ya Akwa kuhakwila mbunga;
 - d)- Ngaji Mutangu wa Cifuci;
 - e)- Ngaji wa Ululi;
 - f)- Cipathulo ca akwa kuhakwila a mwaNgola.

Ndongo 231 (Kumbululo lya Katalilo wa Uswekelo)

1. Utambikilo wa kuhona ca Ujikillo mu thaci wa utenu weswe walinga yuma mu unjililo wa ushishikilo watambika kuhona ca Ujikillo nyi kukwika ca ushishikilo wa kujimuka.
2. Mu kutala ca kuhona ca ujikilo wa ihanda ya ushishikilo wa Ujikillo wasulaho mu utambikilo walinga ikuma unjililo mu cikuma casulaho.
3. Masala kusakula mu ijuma ya wazw hasophesa mu kushishika ca shimbi kukinga ca Zuwo lya Kusophela Cijikilo muze mavumbika yuma yazeluka mu uthumino wa cifuci nyi mu ikuma wakundamine mukwa kusophesa.
4. Muze ufungilo wa shimbi, mu uhashi wa kulipwa nyi hanji wa zango wa mbunga wa kuciza mu cihela, uze watela kukundama, mu Zuwo lya

CIJIKILO CA CIFUCI CA NGOLA

Kusophela Cijikilo nyi kushishika ca kuhona Cijikilo mu kuwana ikwiko yataliwa mu mifunda 1 nyi 2 mu ndongo ino.

Ndongo 232

(Kusweka ca Uhengeso wa Cijikilo)

1. Matela kwita ku Zuwo lya kusophela Cijikilo kutambika ca uswekelo wa Cijikilo Mwnangana wa Cifuci, mu unji wa Akwa kuhakwila atano, mu milimo ya Ngaji mutangu wa Cifuci.
2. Katalilo ca kupwa ca uswekelo wa Cijikilo, Zuwo lya usophelo wa Cijikilo mu uningikiso wa ikuma ya ndonda wa Ujikillo watela mu kutela ca cithuwa.

KAPITHULU II

KUHILUKILA CA KUSONYEKA WA CIJIKILO

Ndongo 233

(Uputhukilo wa Italilo ya Isonyoka)

Uputhukilo wa Katalilo ca Cijikilo catela kuli Mwnangana wa Cifuci nyi hanji mu unji wa Akwa Kuhakwila mbunga ku Zuwo lya Malinjekela nyi ilinga.

Ndongo 234

(Utaizo nyi Utetekelo)

1. Kwalumuna Cijikilo cili mu utajilo wa unji wa $\frac{2}{3}$ wa Alwa kuhakwila mu ilinga ya milimo yo.
2. Mwnangana wa Cifuci katelele kulithuna kuthusula ca Shimbi ca utalilo wa Cijikilo, mu kuwika ca kuhona kwita ca Katalilo ca shimbu ku Zuwo lya Kusophela Cijikilo.
3. Kwalumuna ca Cijikilo cize caya kutaiza mu unji wa Shimbi imuwikha ya utalilo.
4. Cijikilo, mu maliji ekha, mathusula cimuwikha nyi Shimbi ya utalilo.

Ndongo 235

(Njize ja Shimbu)

1. Zuwo lya Malinjekela lyapwa Katalilo ka Cijikilo, mu unji wa myaka itano mu unjililo wa utalilo usula.

CIJIKILO CA CIFUCI CA NGOLA

2. Zuwo lya Malinjekela mulitela kutambula, mu unji wa shimbu, watha wa utalilo ulemu, mu uthusukilo wa unji wa $\frac{2}{3}$ wa Akwa Kuhakwila nyi ilinga ya milimo.

Ndongo 236

(Njize Lya Ikwata)

Kwalumuka ca Cijikilo cili kuvumbuka muno:

- a)- Ulemeso wa muthu mweswe;
- b)- Uthusukilo, ulemu wa cifuci nyi ukwaso wa cifuci;
- c)- Kupwa ululi wa kuyula Nguvulu;
- d)- Kuswa ca ucingi qa Nguvulu;
- e)- Cima lya wana, uthusukilo nyi shindakenyo;
- f)- Nguvulu wa ndemokalashiya nyi walitesa ku unji;
- g)- Unji wa ufulyelo wa Nguvulu nyi cishina ca uhandununo wa Unguvulu nyi tembele jeswe;
- h)- Utaijilo weswe, wana, uswekelo wa shimbu wa kutongolawa watha kusakula ca Ndonda wa Wanangana wa Utalikiya wa Ihunda;
- i)- Uthusukilo wa Yota;
- j)- Uhandununo nyi uthusukilo wa Ndonda jaWanangana;
- k)- Uthusukilo wa ihunda.

Ndongo 237

(Njize lya Ususumuku)

Ha ushimbushilo wa kupwa jita, wa kupwa de cihela, kupwa calipwila catelele kulingiwa mu kucilumuka ca Cijikilo.

USONGWELO VIII

MALIJI ASULAKO NYI ATUMASHIMBU

Ndongo 238

(Uputhukilo Washimbu yaco)

Cijikilo ca Cifuci caNgola catela kunjila mu tangwa lya kusolola mu cikuma ca Cifuci nyi kuciza kupihisa mu yilai ya ndongo yasulaho.

Ndongo 239
(Shimbu ja Shimbi jikulu)

Wana cize coloka casulako canjila mu ulingilo wa Cijikilo mu uthwamino uze watelele kulipwila mu Cijikilo.

Ndongo 240
(Zuwo Iya Malinjekela)

Ushimbulo wa Akwa kuhakwila mbunga mu shimbu Iya unjililowa Cijikilo ca Cifuci caNgola, walithwamima ndo mu muze manjila mu watha Akwa Kuhakwila waze apwanga kisakula mu Cijikilo cino.

Ndongo 241
(Mwanangana wa Cifuci)

1. Mwanangana wa Cifuci, mu uhashi wa shimbu mu Cijikilo ca Wanangana ca Ngola, walipwila ha kuzuka ca watha wa Mwanangana wa cifuci yoze hapwa kusakula, mu ikuma ya Shimbi wa Cijikilo.
2. Mu uputhukilo wa ushimbikilo wa Cijikilo cino, Mwanangana wa Cijikilo wazuka watha wa Nguvulu mu Kwalula ca wana ca kuthusuka ca ukwaso wa kuzuka ca unji wa ilinga ya ulemu wa iyulo nyi yako Cijikilo cino.
3. Ndo muilinga ya shimbu yasulaho ya cela ceswe mu ciyulo ca Cijikilo cino, catela kuli Mwanangana wa Cifuci ca kutongola Kambunji wa Cifuci.
4. Ululamiso wa kulingiwa ca Milimo ya Nguvulu, nawa mu ndvundo ha Cipathulo ca usali wa Uthuminyinocalipwila, catela kulipeisa mu ikuma ya Cijikilo cino.

Ndongo 241-A
(Kusoloka Hakusoneka Cakusakula)

Kuciza kupinjisa mu cikuma ca ndongo 107. -A mu shimbu uze watelele kulingiwa ca uhashi wa kunjila unji wa Cicapha ca Muthu mu mbunga, mu Cifuci Kusonyeka ca Cela mucipwa mu usolokelo wa ihunda kuciza kunjisa ku milimo wa cipathulo ca mbunga.

Ndongo 242
(Utaijilo wa Wajikiza wa Utalikiya waMembo)

1. [Kukumika].
2. Ipathulo ya ulingilo wa Cela ca Ihunda yapwa kulumbununa mu shimbi, mu ilinga wa ukwaciso wa kulinga nyi kutohweso wa uhashi wo.

Ndongo 243

(Kutongola Calipwila ca Ngaji aMucikungulwila)

Utaizo wa Ngaji wa zuwo lya usophelo yinene waze watela kupwa kucizaho mu kusokoloka ceswe.

Ndongo 244

(Khekhe)

Katela kwivila khekhe ungalwi wa thujita, ungalwi wapinjisa ufungo wa Nguvulu nyi akwo waze alino nyi usendo, nawa mu ungalwi walingiwa mu jita nyi thujita eswe a ufungo nyi mu thupokola amucima, mu ulingilo wa ufungo wa kupwako mu cikuma ca milonga wa malinjekela a thujita, mu kusuma ca 2002.

Yamonewene nyi kuyitaiza kuli akwa Shimbi mu 21 kwali mu mwaka 2010, nyi kutaijiwa ca Cota ca Cijikilo ca ndongo 111/2010, lya makumi atatu lya kwali, mathangwa atathu ku kakweji kutathu wa 2010.

Mwanangana wa Zuwo Lyashimbi jaMbunga, *Fernando da Piedade Dias dos Santos*.

Mwanangana waCifuci, JOSÉ EDUARDO DOS SANTOS.

**WEZELO I
MBANDELA YACIFUCI**

Mbandela ya Cifuci ili nyi ulembo wali ukusa muyipinji yali yamusuku. Helu ulembo ucila, mushi, ulembo ula nyi unalumbunuka:

- a)- Ulombo ucila-manyinga amwanganyine akwa Ngola mumu wajita nyi yacikolonya, jita yaukule wethu nyi Ukindukilo cifuci;
- b)- Ulombo ula-mavu ayifuci Ya Afrika.

Hamucima, hali mujingulwila wacizumwa unapombo, cinyingi ca akwa milimo nyi ilingi yeswe, cinjangu, cinyingi canjimi, milimo yaminda nyi jita yamikwale, nyi kathongonoshi, cinyingi cakulikwasa nyi akwa haze nyi cakusokoloka.

Mujingulwila, cinjangu nyi kathongonoshi ili yaulembo wacizumwa, inalumbunuka upite wa Cifuci.

Vyamonewene nyi kuyitaiza kuli akwa Shimbi mu 21 kwali mu 2010, nyi kutajiwa ca Cota caCijikilo ndongo 111/2010, lya makumi atatu lya kwali, mutangwa lya 3 lya kutathu wa 2010.

Mwanangana wa Zuwo Lyashimbi jaMbunga, *Fernando da Piedade Dias dos Santos*.

Mwanangana wa Cifuci, JOSÉ EDUARDO DOS SANTOS.

**WEZELO II
CINYINGI CA CIFUCI**

Cinyingi caCifuci cNgola cili cakulinga nyi mujingulwila wakuzembeka nyi umwe muthango wapungu, kafwe nyi ndanda, inalumbunuka, njimi, zenga, akwa minda nyi ilima yeswe.

Kucishina, kuli Cijikilo wakufukula, cinyingi da kufumba nyi yako, mba kuthuhuka catangwa cinalumbunuka Cifuci caha. Hamucima hali cinjangu nyi temo, inyingi ya milimo nyi uphuthukilo wajita yamikwale. Mba hakasonga hali kathongonoshi, cinyingi cakulikunda nyi ukwaso nyi ifuci yahaze.

Hacihanda camushi hali mufunda waunengu wa olu nyi cisoneko ca "Cifuci cNgola".

Vyamonewene nyi kuyitaiza kuli akwa Shimbi mu 21 kwali mu 2010, nyi kutaijiwa ca Cota caCijikilo ndongo 111/2010, lya makumi atatu lya kwali, mutangwa lya 3 lya kutathu wa 2010.

Mwanangana wa Zuwo Lyashimbi jaMbunga, *Fernando da Piedade Dias dos Santos*.

Mwanangana wa Cifuci, JOSÉ EDUARDO DOS SANTOS.

WEZELO III
MWASO WACIFUCI

<<Angola Avante>>

Ó Pátria nunca mais esqueceremos
Os heróis do 4 de Fevereiro
Ó Pátria nós saudámos os teus filhos
Tombados pela nossa independência
Honramos o passado, a nossa história
Construímos no trabalho o homem novo
Honramos o passado, a nossa história
Construímos no trabalho o homem novo

Angola avante, revolução
Pelo poder popular
Pátria unida, liberdade
Um só povo uma só nação

Angola avante, revolução
Pelo poder popular
Pátria unida, liberdade
Um só povo uma só nação

Levantemos nossas vozes libertadas
Para a glória dos povos africanos
Marchemos combatentes angolanos
Solidários com os povos oprimidos
Orgulhosos lutaremos pela paz
Com as forças progressistas do mundo
Orgulhosos lutaremos pela paz
Com as forças progressistas do mundo

Angola avante, revolução
Pelo poder popular
Pátria unida, liberdade
Um só povo uma só nação

Angola avante, revolução
Pelo poder popular
Pátria unida, liberdade
Um só povo uma só nação

CIJIKILO CA CIFUCI CA NGOLA

Vyamonewene nyi kuyitaiza kuli akwa Shimbi mu 21 kwali mu 2010, nyi kutaijiwa ca Cota caCijikilo ndongo 111/2010, lya makumi atatu lya kwali, mutangwa lya 3 lya kutathu wa 2010.

Mwanangana wa Zuwo Lyashimbi jaMbunga, *Fernando da Piedade Dias dos Santos*.

Mwanangana wa Cifuci, JOSÉ EDUARDO DOS SANTOS.

AKWA UJIKILO

Fernando da Piedade Dias dos Santos – Thuminyi wa Zuwo lya Malinjekela– João Manuel Gonçalves Lourenço – 1. Thuminyi kambungu, Joana Lina Ramos Baptista – 2.ª Thuminyi kambungu, Ernesto Joaquim Mulato – 3. Thuminyi kambungu, Pedrito Cuchiri – 4. Thuminyi kambungu, Carlos Magalhães – 1. Cisonyekeso ca meza, Emília Carlota S. Celestino Dias – 2.ª Cisonyekelo ca muZuwo lya Malinjekela, Carlos de Oliveira Fontoura – 3. Cisonyekelo ca muZuwo lya Malinjekela, Raúl José Barcelos – 4. Cisonyekelo wa muZuwo lya Malinjekela, Abílio J. A. Kamalata Numa, Adão Campos Congo, Adão Cristóvão Neto, Adélia Maria Pires C. de Carvalho, Adelino Marques de Almeida, Adriano Sofia Cacuassa Bento, Adriano Botelho de Vasconcelos, Adriano Mendes de Carvalho, Afonso Domingos Pedro Van-Dúnem, Afonso Maria Vaba, Afonso Morais Kuedi, Ágata Maria Florinda Mbaka Raimundo, Agostinho Ndjaka, Albertina Cuningomoco Muxindo, Albertina Teresa José, Alda Juliana Paulo Sachiambo, Alfredo Berner, Alfredo Furtado de Azevedo Júnior, Alice Paulino Dombolo Chivaca, Almerindo Jaka Jamba, Amaro Cacoma da Silva, Ana Maravilha Borges A. Fernandes, Ana Maria de Oliveira, Ana Maria Manuel J. Taveira, Anabela M. dos Santos Alberto, Anabela Trindade J. da Silva, Aníbal João S. Melo, António Filipe Tchiyulo Jeremias, António D. Ventura de Azevedo, António dos Santos França, António Francisco Cortêz, António F. Ferreira Júnior, António Sambuquila, Armando Dala, Aurora Junjo Cassule, Bento Joaquim S. Francisco Bento, Bernarda G. Martins H. da Silva, Bornito de Sousa B. Diogo, Carlos Alberto Ferreira Pinto, Carlos Francisco Conde, Carlito Roberto, Carolina Cerqueira, Carolina Cristina Elias, Cassongo João da Cruz, Catarina Pedro Domingos, Clarisse M. M. Caputu, Cesaltina da Conceição Major, Constantino M. dos Santos, Cristóvão Domingos F. da Cunha, Daniel António, Delfina Helena Inácio, Demóstenes Amós Chilingutila, Deolinda

O. P. S. Vilarinho, Desidéria H. Ndakhupapo, Desidério G. M. K. Wapota, Diogénes do E. Santo Oliveira, Domingas P. F. Damião, Domingos Damião Neto, Domingos Manuel Nginga, Domingos Martins Ngola, Domingos Paulino Dembele, Domingos V. Rafael Mate, Dumilde das Chagas Simões Rangel, Edith Livila V. Lissimo Manuel, Eduarda M. Nicolau S. Magalhães, Eduardo Kuangana, Elias Satyohamba, Elisa Fernanda Vihemba, Emílio José Homem Gomes, Ernesto Fernando Kiteculo, Eufémia Hambeleleni, Eufrazina M. M. Teodoro Paiva, Eufrazina Teresa C. L. G. Maiato, Eulália Maria Alves Rocha da Silva, Fabrice Alcebiades Maieco, Faustina F. Inglês de A. Alves, Feliciano Lizana Ozar, Felisbina Bento dos Santos, Fernando José de França D. Van-Dúnem, Fernando Faustino Muteka, Filipe Domingos, Francisco José Ramos da Cruz, Francisco Magalhães Paiva, Francisco Sozinho Chiuissa, Garcia Vieira, Gerdina Ulipamue Didalewa, Guilherme Congo, Guilhermina Fundanga Manuel, Gustavo Dias Vaz da Conceição, Inês Baca Cassule Camele, Inocência de D. F. de Moraes, Irene Alexandra da Silva Neto, Isabel Helena da Costa Dala, Isabel J. Miguel S. Peliganga, Isabel Nlandu Morena, Jacinto dos Santos José, Jeremias Dumbo, João Baptista Domingos, João Baptista Ngandagina, João Bernardo de Miranda, João de Almeida A. Martins, João Fernando Mucanda, João Marcelino Tchiypinge, João Manuel Pinto, João Muatonguela, Joaquim Wanga, Job Pedro Castelo Capapinha, Jorge Marques Bela, José Augusto, José Diogo Ventura, José Domingos Francisco Tuta, José Eduardo Carmo Nelumba, José F. Tingão Pedro, José Gabriel Paiva, José Mangovo Tomé, José Mário Katiti, José Miúdo, José Pami, José Samuel Chiwale, Josefina Pandeinge Haleinge, Judite Kaiovola, Julião Francisco Teixeira, Julião Mateus Paulo, Júlio M. Vieira Bessa, Júlio Tungu, Leonora Mbimbi de Moraes, Lopo F. Ferreira do Nascimento, Lourenço Diogo Contreiras Neto, Lucamba Paulo, Lúcia Maria Tomás, Luís Domingos, Luís Reis Paulo Cuanga, Luís Wachihassa Maiajala, Luzia P. de S. Inglês Van-Dúnem, Manuel Figueira Kalunga, Manuel L. Rocha da Silva, Manuel Pedro de Oliveira, Manuel Teodoro de Jesus Quarta, Manuel Saviemba, Marcelina Huna Alexandre, Mártires Correia Víctor, Maria Ângela T. de A. S. Bragança, Maria Buitti Makuala, Maria Carolina M. F. M. Fortes, Maria de Assunção Vahekeny do Rosário, Maria da Conceição Wimbo Pinto, Maria de Fátima Munhica António, Maria de L. S. Abanbres Veiga, Maria Eulália A. Camilo, Maria Isabel, Maria Isabel M. Mutunda, Maria José, Maria Júlia de C. Ornelas, Maria Madalena da C. Narciso, Maria Rosa de Lourdes, Maria Sebastião

CIJIKILO CA CIFUCI CA NGOLA

I. Jerónimo, Maria Sebita João Pertence, Mariano Paulo A. Afonso, Marta B. do Carmo Issungo, Mateus Isabel Júnior, Meneses Clemente Cambinda, Miguel Maria Nzau Puna, Miraldina Olga Marcos Jamba, Monteiro Pinto Kapunga, Natália A. Abílio Dobia, Norberto Fernandes dos Santos, Ngola Kabangu, Nuno dos Anjos C. Albino, Nzuzi Makiese Wete, Nimi a Simbi, N’Zola Pierre Mamona, Palmira D. Pascoal Bernardo, Palmira Leitão Barbosa, Panzo Joaquim, Paulo Gime, Paulo Teixeira Jorge, Paulo Pombolo, Pedro Diavova, Pedro Domingos Peterson, Quintino António Moreira, Raúl Augusto Lima, Raúl Manuel Danda, Regina Eduardo Tchipoia, Roberto António Víctor Francisco de Almeida, Rodeth Teresa M. Gil, Rosa Pedro Afonso Garcia, Rosália Sandalawa Kapamba, Rosária Ernesto da Silva, Rui Luís Falcão Pinto de Andrade, Ruth Adriano Mendes, Sabina Napolo, Sabonete Muancopotola, Samuel Daniel, Sapalo António, Sara Luísa Mateus, Serafina Miguel Emília Pinto, Sérgio de Sousa M. dos Santos, Sérgio Luther Rescova Joaquim, Simão Geremias Boa Carroba, Sónia Moisés Nele, Suzana Pereira Bravo, Silvestre Gabriel Samy, Teresa de Jesus Cohen dos Santos, Teresa Jorge Pinto, Tomás Simão da Silva, Tito Chimona, Valeriano Chimo Cassauié, Vasco Pedro José, Víctor Pedro nyi Victória Manuel da Silva Izata.

In Memoriam: Beatriz Aurora Fernandes Salucombo nyi Fernando da Costa Andrade.

MBUNGA A CIZAVU CA IKUMBA

Carlos Maria da Silva Feijó – Muthuminyino, António Rodrigues Afonso Paulo – Muthuminyino wa kambungu, Adão Francisco Correia de Almeida, Cremildo José Félix Paca, João Maria Pocongo, José Octávio Serra Van-Dúnem, José António Lopes Semedo, Sihanouk L. Fortuna, Marcy Cláudio Lopes, Rosa Branca da Cunha Cardoso, Rosa Maria Fernandes Guerra, Solange Romero de Assis Machado Pereira, Casimiro Calei, Armindo Moisés Cassessa, Cláudio da Conceição Henriques da Silva, David Alberto Já, Lopes Toni do Nascimento N. Malanje, Gongo João Pedro nyi Manuel Moreira Pinheiro.

Kwakundama nawa: Adérito Belmiro Correia nyi Manuel Neto Costa.

Thuminyi wa Zuwo Iya Malinjekela nyi Mukwa Shimbi, *Fernando da Piedade Dias dos Santos*.

Mwanangana wa Cifuci, JOSÉ EDUARDO DOS SANTOS.

**“Cota ca Ujikilo cazuka phinji ilemu mu uthungiwo nyi
usendo wa Unguvulu wa ndemokalashiya nyi wa Wana,
nyi ulamwino wa shimbi ya Ujikilo nyi wa unangikilo wa
kwoloka camuwundu wa ungaji”**